

Örö

Suojelualueen kulttuuriperintökohteiden inventointi 2013

KUVAILEHTI

JULKAISUA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	31.1.2014
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	
LUOTTAMUKSELLISUUS		ASIANUMERO	MH 291/2014/04.01
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA			
ALUEEN NIMI	Örö, Kemiönsaari		
NATURA 2000 -ALUEEN NIMI JA KOODI	Örön saari FI FI0200193 (376 ha)		
ALUEYKSIKKÖ	Etelä-Suomen luontopalvelut		
TEKIJÄ(T)	Tapani Tuovinen		
JULKAISUN NIMI	Örö – Suojelualan kulttuuriperintökohteiden inventointi		
TIIVISTELMÄ	<p>Etelä-Suomen luontopalvelut teki Kemiönsaaren kuntaan kuuluvalla Örön linnakesaarella elosyyskuussa 2013 kulttuuriperintöinventoinnin, johon kuului arkeologinen kulttuuriperintö ja rakennusperintö. Tämä raportti koskee arkeologista kulttuuriperintöä.</p> <p>Tutkittu alue käsitti Örön pääsaaren, jonka pinta-ala on 195 ha. Alueelta tunnettiin ennen maastotyötä neljä Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin merkittyä kiinteää muinaisjäännöstä. Maastotyössä dokumentoitiin 65 kohdetta. Saaren vanhimmat kohteet ovat rautakautisen hauta- raunion paikka, mahdollisesti Suomen sodan aikaiset haudat, kalatuvan jäännös ja rajapyykki. Vuosina 1915–1917 saarelle rakennettiin Pietari Suuren merilinnoitusketjuun kuuluva linnoitus. Tältä ajalta ovat peräisin dokumentoidut tykkipatterit tykkiasemineen ja suojatiloineen, piirtokirjoitukset, louhealue, venetelakan jäännös, osa rakennuksenjäännöksistä, maakellari, harjoituskenttä, nostolaite sekä tiet ja polut. Lisäksi saarella on tuliasemia ja kallioon louhittuja rakenteita, jotka ovat itsenäisyyden ajalta ja toistaiseksi ilman tarkempaa ajoitusta. Saarelle ominainen ja arvokas on tie- ja polkumaisema, joka yhdistää toisiinsa saaren vanhat rakennukset, sotilaalliset rakenteet, kasvillisuuskuviot ja maiseman avoimet ja suljetut osat.</p>		
AVAINSANAT	Kemiönsaari, Örö, linnakkeet, kulttuuriperintö		
MUUT TIEDOT	Kansikuva: 1. maailmansodan aikainen tykkitie saaren eteläkärjessä. Valok. Tapani Tuovinen		
SARJAN NIMI JA NUMERO			
ISSN	ISBN (NIDOTTU) ISBN (PDF)		
SIVUMÄÄRÄ	243	KIELI	SUOMI
KUSTANTAJA	PAINOPAIKKA		
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	

Tiivistelmä

Työn suorittaja	<i>Metsähallitus /Tapani Tuovinen</i>
Selvityksen ja inventoinnin syy	<i>Suojelualan hoidon ja käytön suunnittelu</i>
Työn rahoittaja/tilaaja	<i>Metsähallitus</i>
Inventoinnin laji	<i>Suojelualan hoidon ja käytön suunnittelu</i>
Kenttätyön ajankohta	<i>26.8.–13.9.2013</i>
Dokumentointi- ja löytöaineiston arkistointipaikka	<i>Dokumentointiaineisto: Metsähallituksen arkisto. Taloudellinen tekijänoikeus kuviin on Metsähallituksella. Tämän raportin valokuvat on ottanut Tapani Tuovinen.</i>
Inventointialueen laajuus, ha	<i>195 (pääsaaren pinta-ala)</i>
Inventointialueella olevat Natura 2000 -alueet	<i>Örön saari FI F10200193 (376 ha)</i>
Inventointialueella olevat suojelualueet	

Taulukko 1. Inventoinnin perustiedot

Sisällys

TIIVISTELMÄ.....	3
SISÄLLYS	4
LUETTELO KOHTEISTA	5
1 JOHDANTO.....	7
2 INVENTOINTIALUEEN MAISEMA, LUONTO SEKÄ MAA- JA KALLIOPERÄ.....	10
3 AIKAISEMMAT AINEISTOT JA TUTKIMUKSET	10
4 ESIHISTORIAALLISEN HAUTARAUNION PAIKKA	14
5 LUONNONRESURSSIEN KÄYTTÖ ENNEN LINNAKKEEN RAKENTAMISTA.....	16
6 1800- JA 1900-LUKUJEN HAUDAT	26
7 LINNOITTEET	28
8 ÖRÖN TIEMAISEMA.....	30
9 KOHTEIDEN HOITO	35
ALLEKIRJOITUS	37
LÄHTEET	338
KOHDETIEDOT	41
LIITTEET.....	243

Luettelo kohteista

Kohde- no	Kohdenimi	Tyyppi		Tar- kenne	Kunta	Rajaus- peruste	Uusi kohde
58449	Örö 01 Kivirauniot jäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	
161074	Örö 02 hautaraunion paikka	7100	Historiallinen rakennelma	7113	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	
161095	Örö 03 piirtokirjoitus	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161102	Örö 04 hautausmaa	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161109	Örö 05 kiinnitysrengas	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161113	Örö 06 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161120	Örö 07 venetelakka jäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161121	Örö 08 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161122	Örö 09 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161126	Örö 10 yhdyskäytävä	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161141	Örö 11 suojahuone	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161144	Örö 12 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161146	Örö 13 kiinnitysrengas	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161147	Örö 14 rakennuksenjäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161149	Örö 15 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161151	Örö 16 louhealue	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161152	Örö 17 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161153	Örö 18 12 tuuman tykkipatteri 1	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161156	Örö 19 12 tuuman tykkipatteri 2	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161163	Örö 20 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161164	Örö 21 rakennuksenjäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161165	Örö 22 rajapyykki	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161166	Örö 23 rajapyykki	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161167	Örö 24 kiinnitysrengas	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161168	Örö 25 kiinnitysrengas	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161188	Örö 26 nostolaite jäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161236	Örö 27 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 1	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161239	Örö 28 6 tuuman tykkipatteri rakennuksenjäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161241	Örö 29 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 1	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161242	Örö 30 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 2	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161245	Örö 31 6 tuuman tykkipatteri suojahuone 1	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161247	Örö 32 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 3	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161248	Örö 33 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 2	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x

161251	Örö 34 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 4	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161255	Örö 35 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 3	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161258	Örö 36 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 5	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161260	Örö 37 6 tuuman tykkipatteri suojuhuone 2	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161261	Örö 38 6 tuuman tykkipatteri suojuhuone 3	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161262	Örö 39 kenttä	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161266	Örö 40 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161267	Örö 41 rajapyykki	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161270	Örö 42 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161271	Örö 43 kipinä sähkölennätinasema jäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161272	Örö 44 suojarakennus	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161288	Örö 45 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161289	Örö 46 rajapyykki	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161290	Örö 47 rajapyykki	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161291	Örö 48 rajapyykki	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161292	Örö 49 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161308	Örö 50 avolouhosrakenne	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161309	Örö 51 kiinnitysrengas	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161310	Örö 52 piirtokirjoitus	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161329	Örö 53 rakennuksenjäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161330	Örö 54 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161331	Örö 55 rakennuksenjäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161332	Örö 56 rakennuksenjäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161333	Örö 57 120 mm tykkipatteri tykkiasema 1	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161334	Örö 58 120 mm tykkipatteri tykkiasema 2	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161336	Örö 59 120 mm tykkipatteri tykkiasema 3	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161337	Örö 60 120 mm tykkipatteri tykkiasema 4	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161338	Örö 61 tykkitie	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161376	Örö 62 maakellari jäännös	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161379	Örö 63 tuliasema	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161438	Örö 64 tie Pitkä ikävä	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x
161451	Örö 65 tie Lyhyt ikävä	7100	Historiallinen rakennelma	7118	322 Kemiönsaari	Näkyvät rakenteet	x

Taulukko 2. Luettelo tarkastetuista arkeologisista kohteista.

1 Johdanto

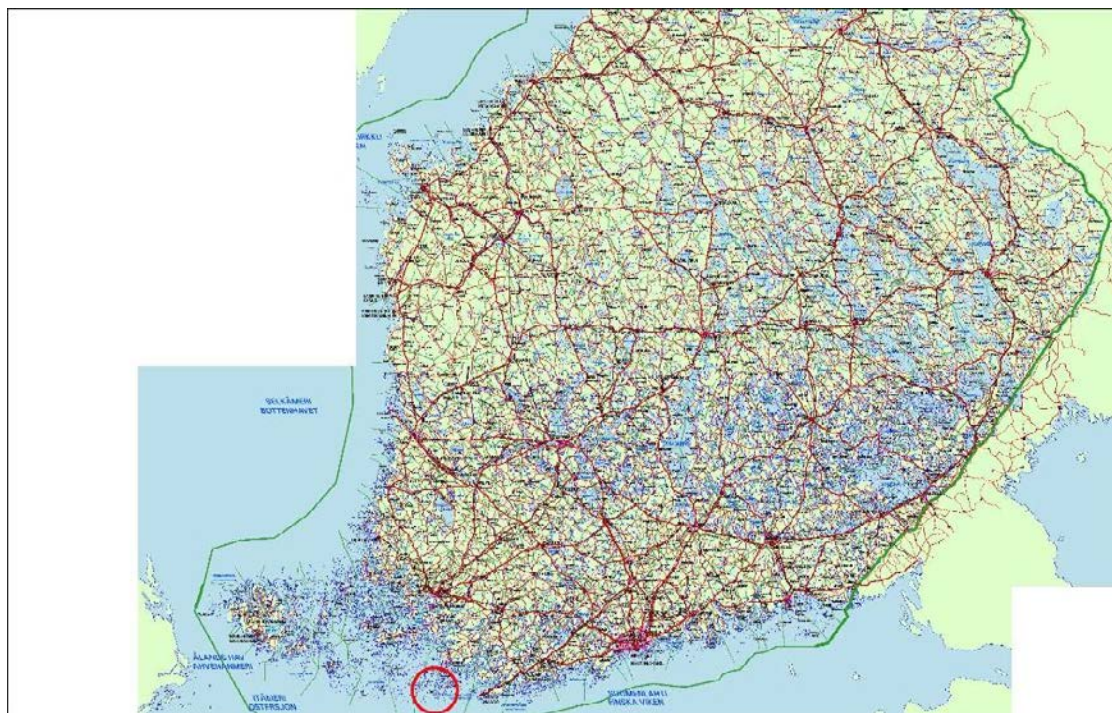
Puolustusvoimien luopuessa Örön merilinnoituksesta Metsähallituksen luontopalvelut valmistelee saaren liittämistä Saaristomeren kansallispuistoon vuoden 2015 alussa. Tässä tarkoituksessa Etelä-Suomen luontopalvelut teki saarella 26.8.–13.9.2013 kulttuuriperintöinventoinnin, johon kuului arkeologinen kulttuuriperintö ja rakennusperintö. Tämä raportti koskee arkeologista kulttuuriperintöä. Rakennusperinnön inventoinnin ja raportoinnin teki suunnittelija Hilja Palviainen.

Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet ja niihin liittyvät rakenteet ovat Museoviraston nykytulkinnan mukaan muinaismuistolain tarkoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Ns. Hiki-oppaassa tällaisia paikkoja ovat taistelu- ja yhdyshautat, tykkipatterit, konekivääriasemat, tähystysasemat, ilmatorjunta-asemat, valonheitinasemat, suojahuoneet, luolasuojat, piikkilankaesteet, kaponieerit, ampumasuojat, tykkitiet, maakuoppaparakit, majoituskorsut, kaivot, rautatiet ja rakennuksen pohjat (Niukkanen 2009: 83–86).

Örön linnake rakennettiin osaksi Pietari Suuren merilinnoitusta. Vuosien 1915–1917 aikana saarelle rakennettiin kolme tykkipatteria, kasarmi- ja asuinrakennuksia, ruokaloita, sähkökeskuksia, valonheitinasemia, varastoja, kellareita, eläinsuojia, kaivoja, laitureita, teitä ja kapearaiteinen rautatie. Marraskuussa 1918 Örössä oli 129 rakennusta, 9 ampumavarusteiden säilöä, kaksi tähystystornia ja kolme kaivoa. Lisäksi saarelle on 1900-luvun kuluessa rakennettu erilaisia puolustuslaitteita, kuten suojarakennuksia, tuliasemia, yhdyskäytäviä ja taisteluhautoja. Arkeologisen kulttuuriperintöinventoinnin kohteena olivat 1. maailmansodan aikaiset tykkipatterit, kentällä vanhoiksi arvioidut puolustuslaitteet ja rakennusten ja rakenteiden jäännökset. Rakenteiden ikää ei voinut kentällä määrittää luotettavasti, sillä Puolustusvoimien lupakäytäntöjen takia arkistotietoja Örön linnoitteista ei ollut käytettävissä kenttätöiden aikana.

Kohteiden sijainnit määritettiin käyttäen maastotietokoneen GPS-paikanninta, joka laski koordinaatit 50 havainnon keskiarvosta. Avoimessa maastossa on pääosin hyvä satelliittigeometria ja paikanmäärityksessä saatiin kattavasti muutaman metrin tarkkuus. Kohteet valokuvattiin, niistä kirjoitettiin kuvaus ja otettiin päämitat.

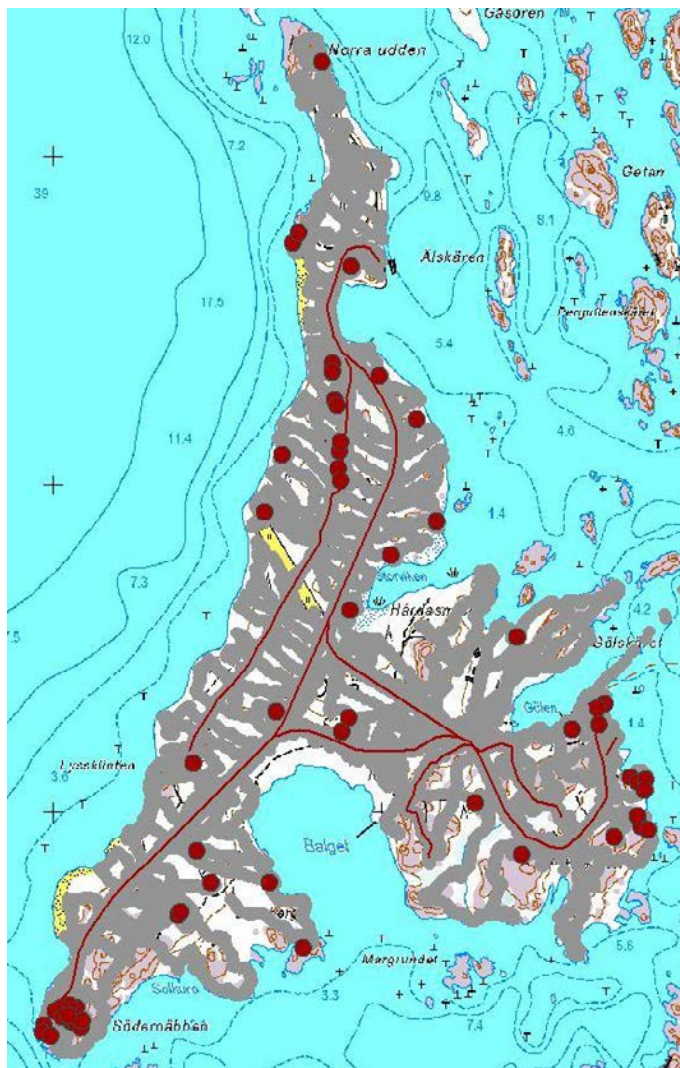
Inventointialueen sijainti on merkitty kuvaan 1. Dokumentoidut kulttuuriperintökohteet ja tarkastetut alueet käyvät ilmi kuvaan 2 piirretystä kulkulokista. Taulukoon 3 on koottu dokumentoidut kulttuuriperintökohteet.

Kuva 1. Inventointialueen sijainti.

Hautaraunioin paikka	1
Hautausmaa	1
Rajapyykki	6
Kiinnitysrengas	5
Piirtokirjoitus	2
Kiviraunio	1
Tykkipatteriin kuuluva rakennelma	18
Louhealue	1
Yhdyskäytävä	1
Venetelakka	1
Suojahuone	2
Nostolaite	1
Avolouhosrakenne	1
Kenttä	1
Tuliasema	13
Maakellari	1
Rakennuksenjäännös	6
Tie	3
Yhteensä	65

Taulukko 3. Dokumentoidut arkeologiset kulttuuriperintökohteet.

Kuva 2. Öron inventointialue. Dokumentoidut kulttuuriperintökohteet (punaiset pisteet ja viivat) ja GPS-kululoki maastossa (harmaa reitti).

Kiitokset

Kiitokset kuuluvat komentaja evp., sotatieteiden tohtori Ove Enqvistille, huoltopäällikkö evp. Stig-Göran "Stigu" Hallénille, everstiluutnantti evp. Pertti Huttuselle, tietokirjailija Johanna Pakolalle (YEH Merimaanikko) ja tutkija Raija Ylönen-Peltoselle (Kansallisarkisto).

2 Inventointialueen maisema, luonto sekä maa- ja kallioperä

Örön saaresta on vuosisatojen aikana käytetty eri nimiä ja kirjoitusasuja: *Sandö* (1656), *Örö*, *Örön* (1789), *Öre*, *Öhrö* (1855), *Öurön* (1870), *Storlandet*.

Nimi *Örö* on yhdyssana, joka koostuu murreosanasta *ör*, *-en*, joka palautuu muinais-skandinaaviseen sanaan *aur*, 'sora' (Zilliacus 1989: 63; Köblerillä *aurr*, 'mit Steinen untermischer Sand'), ja sanasta *ö*, *-n*, 'saari'. *Örö* siis ilmaisee saaren koostuvan sorasta, ja saaren vielä 1800-luvulla tavallisena käytössä ollut nimi *Storlandet* ilmaisee saaren koon. Maaperän soraisuus johtuu siitä, että saari kuuluu toiseen Salpausselkään, joka kulkee Bromarvista Hiittisten kautta lounaaseen Saaristomeren pohjaan.

Örön lounais-, kaakko- ja pohjoisosat ovat kalliisia. Kallioiden välissä on alavaa ja tasaista hiekkaista kangasta ja nummea, joka on tasoittunut ja uudelleenkerrostunut Litorinameren vaikutuksesta. Paikoin maanpinnalla on runsaasti enemmän tai vähemmän pyöristyneitä lohkaraita. Rantavoimien voimakas huuhtelu näkyy parhaiten saaren eteläpäässä. Siellä ns. pirunpelto on huuhtoutunut esiin paikassa, joka oli pohjoiseen avoin ranta. Suurin osa saaren länsirannasta ja pohjoisesta niemestä on hiekkaa, soraa ja pyöristynyttä kiveä. Saaren korkein kohta on 16 m:n kallionlaki eteläpäässä.

3 Aikaisemmat aineistot ja tutkimukset

Arkeologiset kenttätyöt

Örö kuului Hiittisten (Hitis) kuntaan vuoteen 1969, jolloin Hiittisten kunta liitettiin Dragsfjärdiin. Dragsfjärd puolestaan liitettiin Kemiönsaaren (Kimitoön) kuntaan vuonna 2008. Vanhemmat arkeologiset kenttäraportit on siten sijoitettu Hiittisten ja Dragsfjärdin yhteyteen.

Ensimmäisen arkeologisen tutkimusretken Öroseen teki Volter Högman (1861–1938, sittemmin Rihtniemi) niinkin varhain kuin 1886. Hänen kesäekspeditionsa Kemiönsaarella ja sen saaristossa säilyi 1920-luvulle asti ainoana systemaattisesti kerättyinä kenttäarkeologisen aineistona Kemiönsaaren neljästä pitäjämästä. Hän ehti suorittaa saarella kaivauksen, johon palataan tuonnempana.

Opiskelijat Levi Fagerström ja Harto Roth suorittivat Turun yliopiston valtionhallinnon harjoittelijoina arkeologisen inventoinnin Hiittisissä vuonna 1991. Heidän työnsä

liittyi Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen ja Hiittisten matkailuyrittäjien väliseen yhteistyöhankkeeseen. Fagerströmin ja Rothin jättämää keskeneräistä työselostusta ei hyväksytty, koska se sisälsi puutteita ja virheitä dokumentaatioissa ja sijaintitiedoissa. Työselostusta säilytetään Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistossa. Fagerström ja Roth kirjasivat muistitietoa Örön ns. kiinalaisten haudoista ja paikallistivat nelisivuiset kivirauniot (Örö 01) yhdystien varressa (Reiska 58449). Heidän kirjaamansa kivrakenne saattaa olla sama kuin rakennusjäännös 21 (161164). Inventoijat saivat näistä muinaisjäännöksistä ja niiden sijainnista ennakkotietoja Örön linnakkeesta eversti Risto Sinkkoselta ja kapteeni Seppo Saloselta sekä rosalaalaiselta yrittäjältä Per Wilsonilta.

Tehdessäni Metsähallituksen toimeksiannosta Saaristomeren kansallispuiston yhteistoiminta-alueen arkeologista inventointia vuonna 1996 kävin tarkastamassa Örön maastoa yhden työpäivän verran ja dokumentoin nelisivuiset kivirauniot (Tuovinen 2001: 93; Metsähallituksen arkisto). Esa Laukkanen teki vuosina 2011 ja 2012 Turun museokeskuksen kenttäarkeologina kulttuuriperintöinventoinnin Kemiönsaaren kunnassa. Hän ei kuitenkaan noussut maihin kuin muutamaan saareen, eikä hänen raporttinsa (Varsinais-Suomen maakuntamuseo) sisällä mitään uutta Öröstä.

Kohdenimi ja muinaisjäännösrekisterin tunnus	Muinaisjäännöstyyppi ja -tarkenne	x-, y- ja z-koordinaatit	kunta	rajausperuste	tarkastettu	Tietoja täydennetty	Tarkastusta ei ole tehty ajanpuutteen vuoksi
Örö 1000011250	Kivirakenteet			Näkyvät rakenteet	x	x	
Örö 1000020381	Örön linnoitus			Näkyvät rakenteet	x	Ei enää käsitelty yhtenä kohteena	
Rosala Örö 1000021303	Mahdollinen hautapaikka (ns. kiinalaisten haudat)			-	x	Olemassa olo ja sijainti epäselvä	
Rosala Örö 2 1000021304	Mahdollinen hautapaikka (1808-1809)			-	x	x	

Taulukko 4. Aiemmin tunnettujen muinaisjäännösten muinaisjäännösrekisterin tunnuksat.

Arkistoaineisto

Olen käynyt läpi ne Kansallisarkiston ja Turun maakunta-arkiston asiakirjat, jotka Astia-tietokantaan tehtyjen kyselyjen perustella todennäköisimmin sisältäisivät Örön kulttuuriperintöinventoinnin kannalta relevanttia tietoa.

Kulttuuriperinnön kannalta tärkeä lähdeaineisto syntyi vuonna 1918. Päämaja perusti keväällä sotasaaliin talletuskeskusosaston (SSKO) inventoimaan loppuvuoden 1917 ja kevään 1918 tapahtumien jälkeen Suomen valtion haltuun jääneen venäläisen

omaisuuden. Arkkitehti Alex. (Alexander) Nyström (1869–1926) määrättiin 18.5.1918 piiripäälliköksi osaston Turun piiriin. Hänen tehtäväkseen tuli laatia selonteot rakennuksista ja irtaimistosta venäläisten rakentamissa linnakkeissa läänin alueella. Nyström ilmoitti SSKO:lle 3.10.1918, että mittaus- ja piirustustyöt Örössä oli aloitettu ja hän toivoi niiden tulevan valmiiksi lokakuun aikana.

Nyströmin kirjoittamat rakennuslomakkeet ovat tallella Turun maakunta-arkistossa. Suurin osa asema- ja rakennuspiirustuksista kuitenkin puuttuu, vaikka kirjeenvaihdon perusteella sellaisten olisi pitänyt valmistua. Säilyneet asiakirjat ovat joka tapauksessa auttaneet tunnistamaan muutamia raunioituneita rakennuksia, jotka on dokumentoitu 1. maailmansodan aikaisena arkeologisena kulttuuriperintönä. Tässä raportissa viitataan SSKO:n käytössä olleeseen numerointijärjestelmään, joka rakentui aluetunnuksista Hi I...Hi VI (Hi niin kuin Hitis/Hiittinen) seuraavasti:

Hi I A-patteri (kuuden tuuman patteri)

Hi II B-patteri (12 tuuman patteri)

Hi III A- ja B-patterien välillä olevat rakennukset

Hi IV C-patteri (120 mm:n patteri)

Hi V Laivalaiturin lähellä olevat rakennukset

Hi VI Pohjoisnokka

Sotasaalistalletuskeskusosaston rakennusasiakirjoihin on sisältynyt kartta Örön omistusoikeuksista, mutta sitä ei ollut asianomaisesta kansiossa. SSKO:n alueiden aikaisemmat omistusoikeudet olivat seuraavat:

Hi I: Rosala Backas (R8), Uppbyggas (R9), Uppbyggas Båtvik, Tomosa (R10), Manusa (R11)

Hi II: Böhle Uppbyggas (B4) ja Vestergård (B5)

Hi III: Böhle: Andersstuga (B1), Östergård (B2), Vestergrannas (B3), Vestergrannas Sjöman (B3), Uppbyggas (B4), Vestergård (B5), Rosala: Spaaks (R4), Vedaholm (R5), Kaasfolks (R6), Michels (R7)

Hi V: Rosalan kylä

Hi VI: ei merkitty omistajaa

(koodit viittaavat vuoden 1900 sovintojakoon).

Rakennukset eriteltiin SSKO:n luetteloissa siten, että kuhunkin aluetunnukseen liitettiin rakennuskohtainen juokseva roomalainen numero. Esimerkiksi Hi II IV tarkoitti B-patterin rakennusta n:o 4. Pattereiden kirjaintunnuksia järjestettiin sitten kuitenkin toisella tavalla, kun rannikkolinnakkeita vuosina 1918–1919 tarkastanut komitea laati raporttinsa (Pakola 2008: 125–127):

A: 12 tuuman patteri

B: kuuden tuuman patteri

C: 120 mm:n patteri

Sotasaaliskeskusosaston aineistoa on arkistoitu myös Kansallisarkistoon. SSKO:n aineistosta tarkastettiin venäläiset tyyppiirustukset, mutta ne eivät sisältäneet tietoa, joka olisi auttanut Örön lounaiskärjessä olevan nostolaitteen (161188) tunnistamisessa.

Arkistolaitoksen Vakka-, Astia- ja Vesa-tietokantojen perusteella Kansallisarkistossa säilytettävä Pietari Suuren merilinnoituksen arkisto ei juuri sisällä Örötä koskevaa aineistoa. Kyse saattaa olla näennäisestä puutteesta, sillä sähköinen kysely ei ulotu arkistoyksikköjen yksityiskohtaiseen sisältöön. Merilinnoitusaineiston perusteellinen läpikäynti saattaisi tuoda Örön kulttuuriperinnön kannalta relevanttia lisätietoa. Tämän raportin kenttätyötä varten tarkastin ainoastaan arkistoyksikön 7284 *Pietari Suuren merilinnoitus. Saaristoalue. Piirustukset 1916–1916*.

Kansallisarkistossa säilytettävissä Maanmittaushallituksen uudistuskartoissa ja -asiakirjoissa ja pitäjänkartastossa on Örötä koskevia tietoja, joihin palataan tuonnempana. Ns. venäläisen kartan lehtijako ei yllä Öroseen asti, vaan ainoastaan Rosalaan ja sen lähisaariin.

Puolustushallinnon rakennuslaitoksen arkiston mahdolliset puolustuslaitteiden kannalta relevantit tiedot eivät olleet lupamenettelyn takia käytössä ennen tämän raportin määräaika.

Örö-kirjallisuus

Örötä on kirjallisuudessa käsitelty pääasiassa Pietari Suuren merilinnoitukseen kuuluvana rannikkotykistölinnakkeena. Tuoreimpia katsauksia ovat Ove Enqvistin *Itsenäisen Suomen rannikkotykit 1918–1998* (1999) ja Kellä saaret ja selät on hallussaan... (2007) sekä Harry Halénin *Katanpään linnakkeen venäläisaika sekä katsaus venäläisten muihin linnoitustöihin Turun-Ahvenanmaan saaristoasemalinjalla 1915–1918*. Johanna Pakolan teos *Örö: laidunmaasta linnakkeeksi* (2008) on perusteos, jossa tarkastellaan sotahistorian lisäksi myös saaren asumisolaja ja arkipäivää ja sotilaiden, vankien ja siviilien elämää.

4 Esihistoriallisen hautaraunion paikka

Vuonna 1886 Volter Högman (sittemmin Rihtniemi) teki Muinaistieteellisen toimikunnan toimeksiannosta Kemiönsaarelle ja sen saaristoon arkeologisen kesäekspedition, jonka tulokset pitkän aikaa määrittivät käsitystä Turunmaan saariston esihistoriasta. Vaikka Högmanin huomio pääosin keskittyi pronssikauden tyyppisiin suuriin ja jyrkkäpiirteisessä maastossa sijaitseviin hautoihin, hänen retkensä toi ensimmäisen kerran esiin esihistoriallisia hautaraunioita, joiden tunnusmerkit poikkesivat tutusta pronssikautisesta karakteristiikasta. Näiden hautojen rautakautisuus ymmärrettiin vasta kauan Högmanin jälkeen, mutta hänen tutkimusmatkansa ansiosta ilmiöstä oli kuitenkin ensimmäistä kertaa käytettävissä evidenssiä.

Högmanin kenttätöraportista on olemassa kaksi, sikäli kuin tiedän, samansisältöistä kappaletta, käsin kirjoitettu työselostus Museoviraston topografisessa arkistossa ja koneella puhtaaksikirjoitettu versio Turun Museokeskuksen arkistossa. Viitataan tässä raportissa Turun puhtaaksikirjoitettuun versioon.

Raportissa kuvataan lyhyesti 120 arkeologista jäännöstä, joista Högman ehti tutkia peräti 12. Useimmat jäännöksistä ovat esihistoriallisia, lähinnä pronssikauden tyyppisiä, hautaraunioita, joiden sijaintitiedot ovat pelkästään sanallisia. Useimmat jäännöksistä on dokumentoitu myöhemmin ja niiden sijainti on tiedossa. On osoittautunut, että osa jäännöksistä on tuhoutunut ja joidenkin jäännösten sijaintitiedot on suhteutettu sellaisiin maaston kiintopisteisiin, joita on enää vaikea tai mahdoton löytää. Yksi niistä on hautaraunio, jonka Högmanin tutki Örössä.

Sanalliset tuntomerkit Örön hautaraunion sijainnista ovat niukat. Hautaraunio (*kummel*) sijaitsi muinaisrannan (*jetukast*) päällä, sillä Högmanille oli kerrottu, että *af till Böle hörande är utpekad Örön eller Storlandet såsom sätet för ett alldeles ofantligt "jetukast" och väldigt skulle det vara också om det skulle vara ett dylikt, ty den massa av hafsvallet sammanhopade stenar, som där finnes, mäter i längd 165 m + 49 m (detta ej alldeles omedelbart i sammanhang med första sträckan) bredden 80 m. På 40 meters bredd är denna bågformigt i en fortsättning hopad mot en klippa, hvilken den betäcker och bildar en ås, hvars vardera sidor äro betäckta med stenar. Vid ena ändan på öfversta delen däraf mellan tvänne klipphällar höjer sig ett kummel med en tjärdal lik trattformig fördjupning bestående af rundlade stenar af mskohufvoud storlek och mindre (se unders. kummel)* (Högman 1886: 33). Muinaisranta oli siis kerrostunut kaareen kallion rinteeseen ja laelle, ja sen toisen pään laella oli kahden kallion välissä kiviraunio, jossa oli suppilomainen kraateri ihmisen pään kokoisista ja pienemmistä pyörityneistä lohkarista. Högman ei nähtävästi ollut perillä siitä, että Örön maat kuuluivat Bölen kylän lisäksi Rosalan kylälle ja Stubbnäsin yksinäistilalle, joten Bölen nimen mainitsemista ei voi pitää paikkaa määrittävänä seikkana.

Maininta Örön sisääntuloväylästä kertoo jonkin verran muinaisrannan sijainnista: *Ännu är att nämna en farled, som ledt förbi Öro (udden hvarest jetukastet är beläget), Hamnholm, Holma by mellan kvarnholm och södra delen af hemlandet, och sedan ut åt Stockholm*

till förbi Holma hemlandets västra udde (Västernäs) (Högman 1886: 72). Öron sisääntuloväylä tuli etelästä avomereltä, sivuutti Öron länsipuolelta ja liittyi pohjoisempana Jungfrusundin väylään. Gustaf af Klintin merikortissa vuodelta 1813 väylä on kuvattu tarkasti ja siinä on merkitty ankkuripaikka redille Öron länsirannan edustalle (Ehrensverd & Zilliacus 1997: 53). Väylältä katsoen on kaksi vaihtoehtoa Högmanin mainitsemalle niemelle, jossa oli suuri louhikko: Öron lounaiskärki Södernäbben ja Öron pohjoiskärki Norra udden (joka ilmeisesti on ollut nimeltään Norrnäbben).

Ainoa maastotyössä löydetty muinaisranta, joka edes likimain vastaa Högmanin antamia mittoja, sijaitsee lähellä Södernäbbeniä, tulenjohtotornin länsipuolella. Louhikko on muodostunut saaren pohjoiskärkeen rannan ollessa noin 8–12 m nykyistä alempana. Louhikko kaartuu loivassa pohjois- ja luoteisrinteessä Högmanin kuvaamalla tavalla, mutta se on hiukan lyhyempi, noin 150 m pitkä. Louhikon itäpäässä on kasa pyöristyneitä lohkaraita, jotka sijaitsevat Högmanin raportin perusteella todennäköisimmässä hautaraunion paikassa. Kasan läpimitta on noin 3,5 m ja kivien koko vastaa suunnilleen Högmanin mainitsemaa ihmisenpään kokoa. Mitään suppilon taipaista kuoppaa ei ole näkyvissä. Maanpinnan muotojen perusteella näyttää siltä, että paikalta on otettu kiviä, oletettavasti kivikasaan tulenjohtotornin viereen, ja että hauta on tuhoutunut kivenotossa.

Kuva 3. Rautakautisen hautaraunion likimääräinen paikka on kuvan keskellä olevassa notkossa tulenjohtotornin vieressä. Vas. tulasema Öro 63 (161379).

Högmanin kuvauksen mukaan pyöreässä kivirauniossa oli keskellä syvennys, jonka reunat oli ladottu tasaisiksi. Raunion läpimitta oli 5.5 m ja se oli koottu silokallion päälle. Kalliossa oli W-E-suuntainen kouru (*fåra*), joka oli täytetty nyrkinkokoisilla kivillä. Kivien päällä oli soraa kourun reunaan asti; tämä stratifikaatio viittasi ihmisen tekemään rakenteeseen. Löytöinä tallennettiin ainoastaan luuta, mm. linnun kallo ja koivun tuohta. Högman ei kerro, millaiseksi hän jätti tutkimansa paikan, mutta hänen kaivauspaikkojensa myöhemmät tarkastukset ovat osoittaneet, että hän yleensä rakensi huolellisesti uudelleen tutkimansa hautarauniot (Tuovinen 2002: 35–39).

Tehtyjen havaintojen perusteella Örön rautakautisen haudan likimääräinen paikka on siis saatu melko luotettavasti määritetyksi, mutta hauta on tuhoutunut todennäköisesti tulenjohtotornin rakennustöissä.

Maastotyöt osoittivat, että Örön hautarauniosta on aikaisemmin esitetty erheellinen tulkinta: erehdyin yhdistäessäni Högmanin kaivauspaikan myöhemmin dokumentoituihin nelisivuisiin kiviraunioihin (Tuovinen 2001: 93). Myös Esa Laukkanen aivan oikein epäilee tulkintaani (Laukkasen arkistoinventointi 2012: 218). Tosiasiassa kivirauniot on ilmeisesti rakennettu Högmanin kesäretken jälkeen linnoitustöiden yhteydessä. Kivirauniot kenties rinnastuvat samankaltaisiin nelisivuisiin kiviraunioihin Kustavin Katanpään linnakkeessa (134526).

5 Luonnonresurssien käyttö ennen linnakkeen rakentamista

5.1. Historiallisten karttojen evidenssi

Hans Hanssonin kartat

Vanhin kartta, johon Öro on merkitty, lienee tunnetun maanmittarin Hans Hanssonin (k. 1667) kartta Halikon kihlakunnasta ja Kemiön vapaaherrakunnasta 1650-luvulta (1656) (kuva 4). Karttaan ei tosin ole merkitty yhtään saarta Örön nimellä, mutta saarten koosta ja muodosta, niiden keskinäisestä sijainnista ja nimettyjen saarten sijainnista voi päätellä, että *Sandöo*-niminen kookas saari Rosalan lounaispuolella oli Öro. Periaatteessa on ajateltava sitä mahdollisuutta, että Hanssonin nimeämä saari olisi ollut Bodö. Kartan saari on kuitenkin läntisin saari ennen Öro fjärdenin merenselkää, jonka länsipuolella on Vänön kyläsaari, joten kyseeseen ei kuitenkaan tule oikein mikään muu suurehko saari kuin Öro.

Kuva 4. Öro on merkitty nimellä Sandö (keskellä) Hans Hanssonin Halikon kihlakunnan ja Kemiön vapaaherrakunnan kartassa Geographisk Delineation på Halliko Häredht Teslikest Kimmittö Frierhrrskap 1650-luvulta (Kansallisarkisto; Ehrensvärd & Ziliacus 1997: 52).

Kuva 5. Öro Hans Hanssonin Halikon, Piikkiön, Maskun ja Vehmaan kihlakuntien kartassa Geographisk Delineation öffuer Halliko, Pijkie, Masko och Wemo häreder belägne i Åbo Lähn (Kansallisarkisto).

Kartan saari on piirretty erheellisesti itä-länsi-suuntaiseksi. Siinä on kuitenkin kaksi lahtea, kuten pitää ollakin. Nimi kuvaa saaren maaperää siinä kuin nimi Örokin. Saarelle ei ole merkitty maanviljelyskylää (*bondebj*). Se on merkitty metsäiseksi sa-

moin kuin mm. Vänö, Hiittinen, Rosala ja Sommarön; tosin puuston merkit kartalla voivat kuvata saaren maankäyttöä ja taloudellista merkitystä enemmän kuin tosiasiasta metsäisyyttä.

Hans Hansson laati toisenkin kihlakuntakartan, joka käsitti Halikon lisäksi Piikkiön, Maskun ja Vehmaan kihlakunnat (kuva 5). Tämän kartan Sandöllä on sama itä-länsisuuntainen hahmo, mutta kartan yksityiskohdat ovat suttuiset.

1700-luvun kartat

1700-luvun alkupuolen kartat näyttävät Öron osalta olevan kopioita Hanssonin kartoista. Turun läänin kartassa *Charta öfwer Åbo Lähn afcopierad widh Kongl. Landtmäterij Contoiret* vuodelta 1713 (kuva 6) erottuu Sandö-niminen saari, joka on kuvattu samassa asussa kuin 1600-luvun kartoissa. Turun läänin kartta *Concept Charta Öfwer Åbo Lähn Sammandragen och Förfärdigat wid Kongl. Landtmäterij Contoiret Åhr 1743* (kuva 7) on kartan selityksen mukaan joiltakin osin kopio 1600-luvun kihlakuntakartoista. Niinpä siihen on kopioitu saari Sandön vanhassa karttahahmossaan.

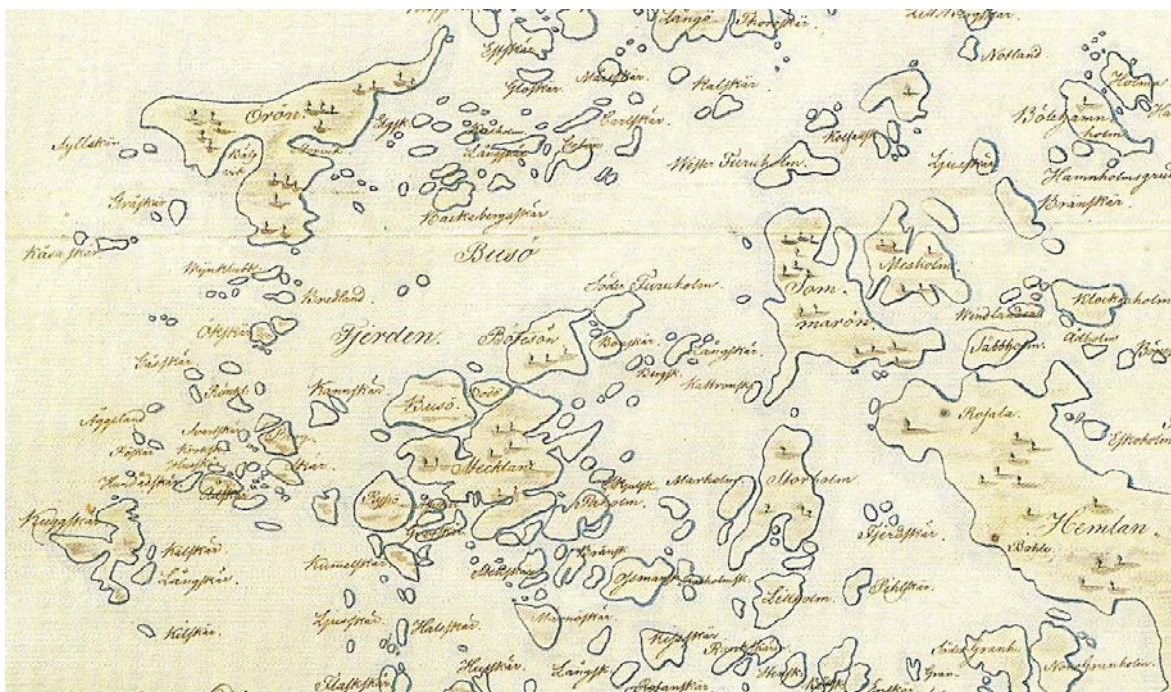

Kuva 6. Öro Turun läänin kartassa 1713 (Kansallisarkisto).

Kuva 7. Öro Turun läänin kartassa 1743 (Kansallisarkisto).

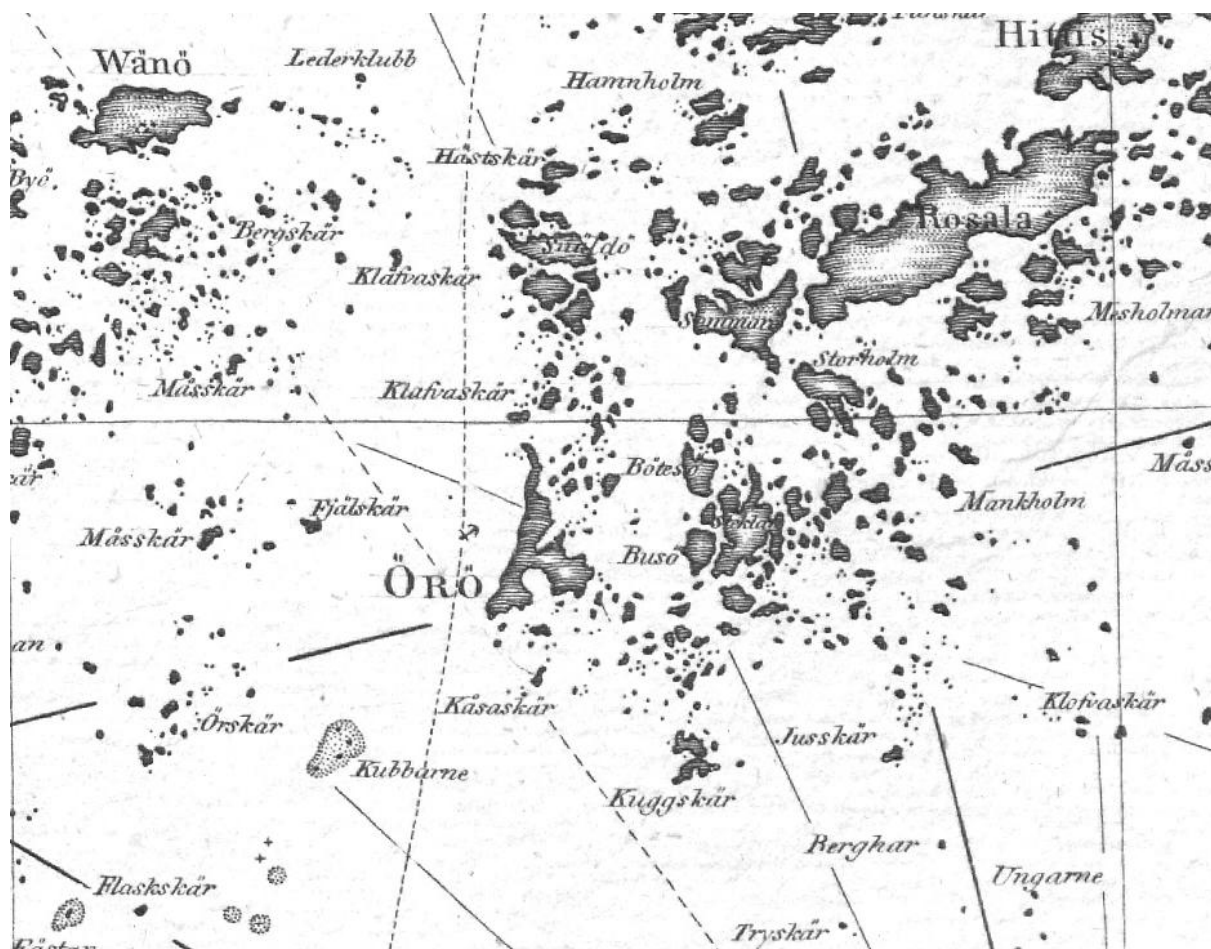

Kuva 8. Öro Henrik Ponténin kartassa Charta öfver Kimito Sockn med Drags och Wästanfierds samt Hitis Capeller jemte Kyrkosunds Skärgård (1789–1790) (Ehrensvärd & Zilliacus 1997: 50) (Ruotsin sota-arkisto, SE/KrA/0410/D/2/001). Huom. pohjoisuunta on vinosti oikealle.

Henrik Ponténin kartta Kemiönsaaren pitäjistä 1789–1790 (kuva 8) on ensimmäinen, jossa Öron on kuvattu oikean muotoisena. Saari on edelleen kuvattu yhtä metsäiseksi kuin Hiittisten ja Rosalan kyläsaaret. Näkyvissä ovat molemmat lahdet, Balget ja Storviken.

1800-luvun kartat

Myös Gustaf af Klintin merikortissa 1813 saaren nimi on Öro (kuva 9). Kalmbergin kartassa 1855 (kuva 10) merkityksellistä on, ettei Öroseen ole piirretty niittyjä, vaikka esimerkiksi naapurisaariin Bodöseen ja Bötösöhön on niitä merkitty.

Kuva 9. Öro Gustaf af Klintin merikartassa 1813.

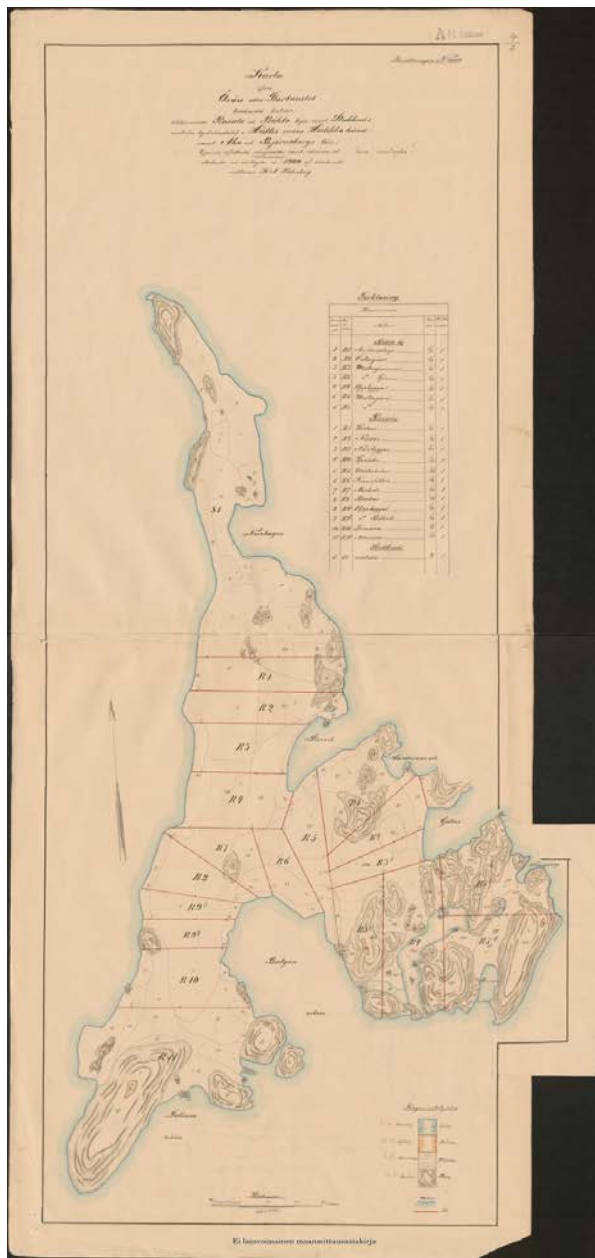
Kuva 10. Öro Kalmbergin kartassa (1855).

Historiallisten karttojen tarkastelu viittaa siihen, että saari oli 1600-1800-luvuilla takamaata, jota hyödynnettiin laitumena, talousmetsänä ja kalastuspaikkana. Kemiönsaaren pitäjien suuria saaria myös kaskettiin ja kytöviljeltiin (vrt. Sahlberg 1942: 173–181). Kartat eivät tue oletusta, että saari olisi ollut puuton jo ennen 1800-lukua, mutta ne eivät myöskään sulje pois mahdollista puuttomuutta.

5.2. Öron lohkominen

Öro kuului jakokuntaan, joka käsitti Böhlen ja Rosalan kylät sekä Stubbnäsin kirkkoherran yksinäisen virkatalon. Vuonna 1795 suoritettu isojako oli Öron osalta sikäli keskeneräinen, että rajapyykkejä ei ollut merkitty maastoon ja osia saaresta käytettiin yhteismaana mm. sikojen laitumina. Vuonna 1899 maanomistajat tahtoivat lohkoa saaren, ja kun isojakokarttaan oli merkitty ainoastaan saaren rantaviiva, varamaanmittari K.A. Rehnberg toimitti sovintojaon ja rajojen merkitsemisen rajapyykkien avulla 3.-20.9.1900 (kuva 11). Osapuolet sopivat keskenään, että Öron yhteismetsän käyttöä ulkolaitumena (*mulbete*) jatkettaisiin vanhaan tapaan. Myös perinteinen jakamattomien kalavesien käyttö jatkui. Saaren lohkojen rajat merkittiin maastoon nelikulmaisten (*fyrkantig*) kivilatomusten ja viiden viisarikiven asetelmien (*femstena*) avulla. Rajamerkkejä oli 40, joista nelikulmaisia oli kuusi (numerot 1, 35, 36, 37, 39 ja 40), muut olivat viisarikivistä rakennettuja asetelmia (Maanmittaushallituksen arkisto).

Öron sovintojako on piirretty myös pitäjänkarttaan (kuva 12). Näyttäisi siltä, että kartassa on yhdistetty vuonna 1900 tehty tiluskartta vanhaan pitäjänkarttaan.

Kuva 11. Varamaanmittari K.A. Rehnbergin kartta Öron sovintojaosta vuonna 1900. Karta öfver Öron eller Storlandet benämnda holme tilhörande Rosala och Böhle byar samt Stubbnsås enstaka kyrkoherdebol i Hiittis socken Halikko härad samt Åbo och Björneborgs län (Kansallisarkisto).

Kuva 12. Öro pitäjänkartassa. Lehti Hüttinen 1033 (Kansallisarkisto).

Öro otettiin rannikkotyökistön käyttöön 1.5.1918 ja siitä tuli suljettu sotilasalue. Öron maa- ja vesialueiden pakkolunastusta Suomen valtiolle alettiin valmistella vuonna 1922. Pakkolunastusta varten tarvittavan maa- ja vesialueen maanmittaustoimituksen teki vanhempi maanmittausinsinööri Konr.O. Bergenwall vuonna 1923. Koska

Örön pääsaaren maa-alue kokonaisuudessaan pakkolunastettiin valtiolle, uudet rajamerkit rakennettiin luodoille Örön edustalle (Maanmittaushallituksen arkisto).

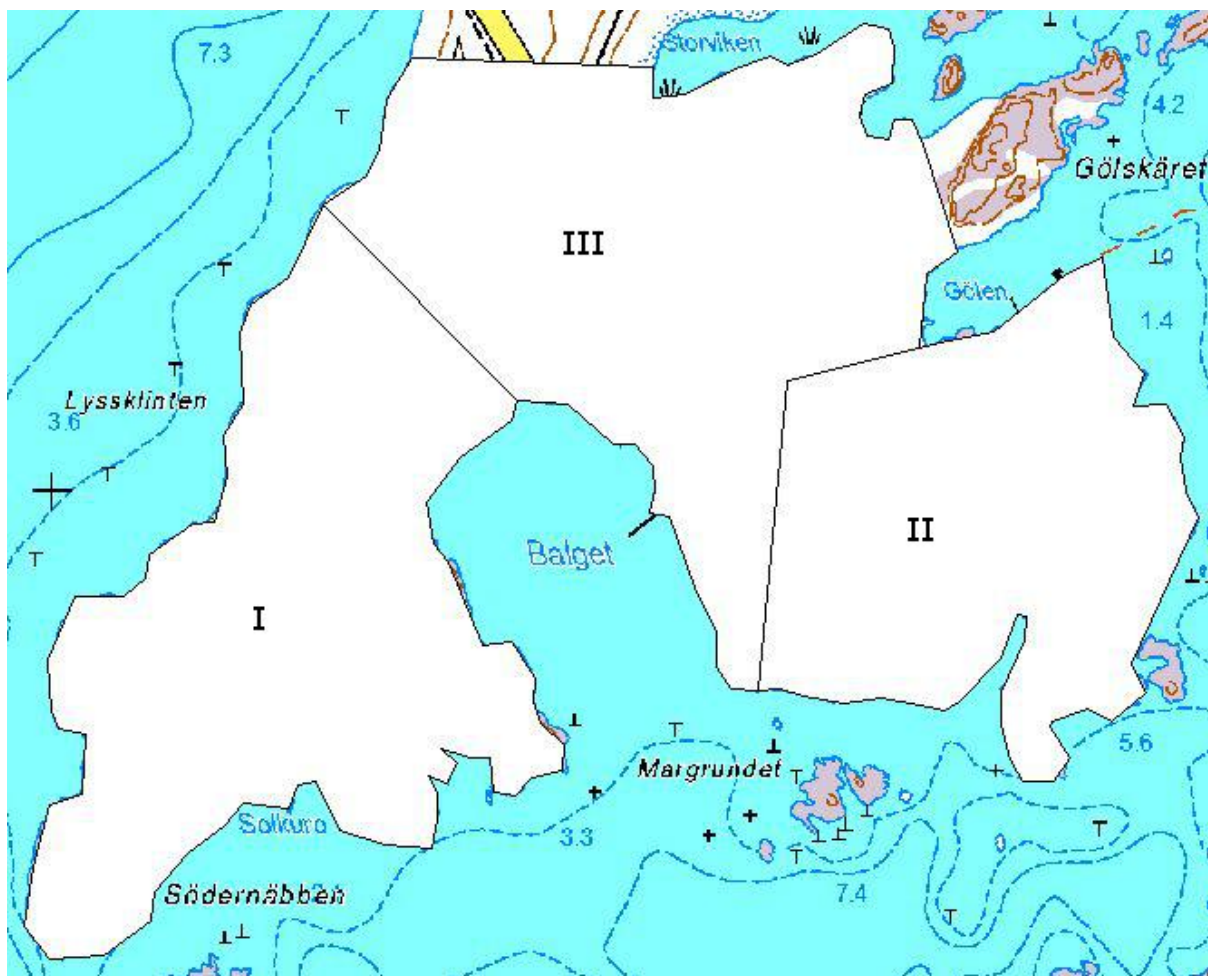
Kulttuuriperintöinventoinnissa paikannettiin hautausmaa ja rajapyykit vuoden 1900 tiluskartan avulla. Titta Koistinen oikaisi Kansallisarkistosta sähköisessä muodossa saadun tiluskartan ArcGISissä maastokartan kallioisia rantoja käyttäen 3. asteen polynomifunktion avulla. Vastinpisteitä oli 42, RMSE = 14.7 m. Käytännössä sähköistä maastokarttaa ja GPS:ää käyttäen oli paikan päällä mahdollista suunnistaa 0-20 metrin etäisyydelle rajapyykin oikeasta sijainnista. Täten saatiin hyvät perusteet yhdistää löydetyt kivirakenteet tunnettuihin rajapyykkeihin. Hyvän tarkkuuden ansiosta on myös ilmeistä, että löytämättä jääneet rajapyykit todella ovat kadonneet eivätkä sijaintitiedon epätarkkuuden vuoksi tuntemattomissa paikoissa. Rajapyykeistä löydettiin kuusi, joista viisi viisarikiviä ja yksi nelisivuinen latomus. Säilyneet rajapyykit sijaitsevat rannoilla paikoissa, joissa ne on voitu upottaa maahan. Kalliorantojen rajapyykit ovat tuhoutuneet.

5.3. Örön kalatupa

Ennen linnakkeen rakentamista Örössä oli ilmeisesti vain yksi rakennus, kalastuksessa käytetty sesonkiasumus. Se mainitaan merisiirtolan kirjeenvaihdossa vuonna 1916 (Pakola 2008: 107) ja SSKO:n inventointiaineiston rakennuslomakkeessa, jossa se on nimetty "kalastajatuvaksi" Hi III IX. Sen pinta-alaksi annettiin 25.18 m², tilavuudeksi 50.36 m³ ja sen katsottiin olevan talviasunnoksi kelpaamaton. Yksihuoneisen tuvan perustus oli hiekkaa. Kivijalkaa ei ollut, vaan ainoastaan multapenkki. Ulkoseinät olivat hirsistä, ja ne oli sisäpuolelta osittain asfalttipaperoitu. Tuvassa mainittiin olevan puurakenteinen satulakatto, jossa ei ollut katetta (tarkoittanee lautakattoa). Tuvassa oli lankkulattia ja ulkoportaat olivat puuta. Ovi oli kaksinkertaisista lankuista. Yksinkertaisen ikkunan muutamat ruudut olivat rikki. Lämmityslaitteena oli hella. Rakennuksen ilmoitettiin olevan huonossa kunnossa ja vanha.

Kuvauksen perusteella kalastajatupaa voi luonnehtia tyypilliseksi saariston kalastuskarien sesonkiasumukseksi. SSKO:n aineiston mukaan kalatupa kuului A- ja B-patterien välillä oleviin rakennuksiin, siis alueeseen Hi III. Kun Örön rakennusten omistajaksi on muutoin kautta linjan merkitty Venäjän valtio, kalastustuvan omistajiksi on poikkeuksellisesti kirjattu "Örön omistajat". Tämä tarkoitti sitä, että maa, jolle kalastajatupa oli rakennettu, oli ennen linnakkeen rakentamista kuulunut Rosalan kylän Spaaksin, Vedaholmin, Kaasfolksin ja Michelsin maakirjatiloihin. Kalatuvan on siis täytynyt sijaita vuoden 1900 sovintojaossa muodostettujen lohkojen R4, R5, R6 ja R7 muodostamalla alueella (kuva 13), joka rajautui Balgetin pohjoisrannalta Storvikenin pohjukkaan ja länsirannalle. Nähtävästi tilat olivat rakentaneet kalastajatuvan yhteisesti ja käyttivät sitä kalastuskesonkien aikana vuorotellen. Otto Ahlqvistin mukaan 1860-luvulla Örön vesillä kalastettiin syyssilakkaa sekä pohjois- että eteläpuolen syvänteistä (Ahlqvist 1940: 26).

Kuva 13. SSKO:n alueet I, II ja III.

SSKO:n tietojen perusteella kalastajatuvan todennäköisimmäksi sijaintipaikaksi rajautuu sorainen kannas Balgetin pohjukassa Lyhyen ikävän pohjoispuolella nykyisen sorakuopan ja harjoituskentän maastossa. Sorakuopan vieressä onkin rakennuksenjäännös 21 (161164). Se on ainoa Örössä toistaiseksi tavattu rakennuksenpohja, joka ei liity luontevasti linnakkeen toimintaan, vaan vaikuttaa linnoitusaikaa vanhemmalta ja toisenlaiseen rakennusperinteeseen liittyvältä. Rakennuksen jäännös on tasainen, nummen pintaa noin 0.5 m korkeammalla oleva suorakaiteen muotoinen tasanne, jossa on kylmämuurattu reunus (kuva 14). Tasanteen pituus ulkoreunoista mitattuna on 12.9 m ja leveys 8.2 m. Tasanne on siis selvästi suurempi kuin 25 neliömetrin kokoinen kalastajatupa. Ristiriitaan olisi mielestäni ainakin kaksi selitystä: joko tasanne on jäännös jostakin kalastajatupaa vanhemmasta tuntemattomasta rakennuksesta tai sitten kalastajatupa on rakennettu sitä vanhemman rakennuksen jättämän tasanteen päälle. Pidän jälkimmäistä selitystä todennäköisempänä.

Kuva 14. Örön rakennuksenjäännös 21.

6 1800- ja 1900-lukujen haudat

Örössä on Johanna Pakolan mukaan säilynyt muistitietoa useisiin tapahtumiin liittyvistä haudoista. Hautojen sijainnit ovat kuitenkin huonosti tunnettuja ja ne ovat merkittämättömiä. Perimätietoa on 1700- ja 1800-luvun haudoista, linnakkeen rakentamisen aikaisista itämaisten tientekijöiden haudoista ja saksalaissotilaiden joukkohaudasta, mutta niiden sijaintia ei tunneta. Varma tieto on, että Bengtskärin taistelussa 1941 kaatuneiden neuvostosotilaiden ruumiita tuotiin Öröseen haudattaviksi (Pakola 2008: 88).

Suomen sodan aikaiset haudat

Örötä käytettiin kesän 1808 aikana sotasatamana, kun ruotsalais-englantilainen avomerilaivasto oli sijoitettu Jungfrusundin ja Örön vesille tarkoituksena estää Venäjän avomerilaivaston pääsy Hankoniemen länsipuolelle (Lappalainen *et al.* 2008: 170–176; Hårdstedt 2008). Kemiönsaaren pohjoisissa salmissa taisteltiin Tallholmin luona 21.7.1808 ja Sandössä 2.8.1808. Vestankärrissä ruotsalainen osasto teki 2.8.1808 epä-

onnistuneen maihinousuyrityksen, ja Lövo fjärdenillä (Falkö fjärden) Ruotsin avomerilaivasto valtasi venäläisen saaristofregatti Styrbjörnin 17.8.1808 ja menetti sen saman tien. Meritaistelujen jälkeen kaatuneet merisotilaat heitettiin mereen tai ainakin venäläisellä puolella haudattiin lähimpiin saariin. Lähteissä mainitaan monia hautapaikkoja, mutta ei kuitenkaan Örotä (Eriksson 2003: 208–212, 263–264).

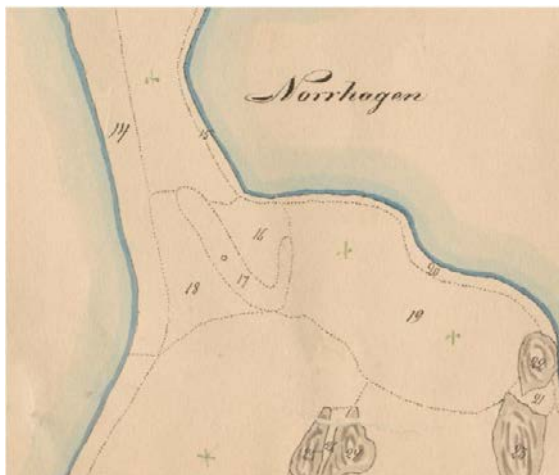
Volter Högmanille kerrottiin 1886 Hiittisissä muistitietoa Styrbjörnin entrauksesta. Muistitiedon, joka *lifligt kvarstå i befolkningens minne*, mukaan Styrbjörn oli ankkuroituna Falkefjärdin [Falkö fjärden] selälle kun samaan aikaan *svenska flottan åter låg vid Öron (på Norrnäbb af samma Öro säges vara "folkbegrafova" från krigstid; en uppgift bestämmer tiden därför till 1808-09, en annan till 1788; där finnes också en stor mängd kumlar uppkastade, från hvilka sades ha framkommit ben; dödligheten hade vållats af sjukdom)* (Högman 1886: 75). Öroseen olisi siis sodan aikana haudattu ihmisiä kiviraunioihin, ja haudat olisivat peräisin Kustaa III:n sodan ajalta 1788–1790 tai Suomen sodan 1808–1809 ajalta. Hautauspaikka oli saaren pohjoisosassa Norrnäbbissä, joka on luultavasti sama kuin nykymaastokartan Norra udden.

Myös teos *Finlands svenska folkdiktning* tuntee vuoden 1808 saaristotaisteluihin liittyviä muistoja: *vid Öron, vanligen kallad "Storlandet", 1 2/3 mils väg från Hitis kyrkoby, låg Karlskrona flotta under sommaren 1808. På ön begrovs mycket krigsfolk under samma tid.* Tämän tiedon on tallentanut J.E. Wefvar 1870-luvulla (Wessman 1924: 264, n:o 1380). Vuoden 1788 tapahtumista on säilynyt muistitietoja mm. venäläisten polttamista taloista (Wessman 1924: 83, n:o 417).

Koska Ruotsin avomerilaivaston alukset vetäytyivät Ahvenanmaalle tappiollisten taistelujen jälkeen, on täysin uskottavaa, että ne matkalla länteen olisivat jättäneet kuolleita maihin Örössä, joka on maaperän puolesta sopiva hautapaikaksi.

Vihje tällaisen hautauspaikan sijainnista sisältyy Örössä vuonna 1900 suoritettun sovintojaon karttaan. Maanjaossa Stubbnäsin pappilalle, jota isännöi kirkkoherra Johan Gustaf Ahlroth, lohkottiin Öron pohjoispäästä 24 ha maata. Pappilan maan tiluskuvio 17 käsitti 0.340 hehtaaria. Tiluskuvion selityksen mukaan paikka oli nummea (*mo*) ja hautausmaata (*begravningsplats*). Kartassa kuvion sisään merkitty piste tarkoittaa hautausmaata (kuva 15). Vuonna 1923 tehdyssä toimituksessa hautauspaikka näyttää olleen edelleen muistissa ja se sai kartassa kuvionumeron 41, mutta sen selityksessä lukee ainoastaan *mo å Öro*. Kuvion pinta-alaksi ilmoitetaan 0.33 ha. Kyseessä on todennäköisesti Suomen sodan aikainen hautauspaikka.

Kartan hautausmaa sijaitsee noin 800 m etelään Öron pohjoiskärjestä, johon Högman sijoitti haudat. Högmanin tieto haudoista oli kuitenkin sivumennen kirjattu ote paikalliskertomuksesta, eikä hän ilmeisesti käynyt paikan päällä. Tiluskartan merkintä hautausmaan sijainnista on siten ilmeisen luotettava verrattuna Högmanin paikanmääritykseen.

Kuva 15. Hautausmaa on merkitty kuvioon 17 pienellä ympyrällä (sovintojakokartta vuodelta 1900).

Niin sanotut kiinalaisten haudat

Örössä kerrottu muistitieto kiinalaisten haudoista liittyy Kaukoidästä tuotuihin sota-vankeihin, jotka olivat pakkotyössä merisiirtolassa linnakkeen rakentamisaikana 1915–1917. Pakkotyössä kuolleita vankeja olisi muistitiedon mukaan haudattu tien alle tai maastoon. Fagerström ja Roth mainitsevat 16 kumpua, joiden halkaisija on noin 1 metri ja jotka olisivat peräisin 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Paikka, jossa haudat heidän mukaansa sijaitsevat, oli vielä vuonna 1900 rantaniittyä ja on edelleenkin vain puoli metriä merenpinnan yläpuolella. Paikka ei ole ollut sovelias hautaamiseen. Vieläkään ei siis tiedetä, missä kiinalaisten haudat tosiasiaassa sijaitsevat, vaikka tietoja hautojen olemassaolosta ei sinänsä ole tarvis epäillä.

Neuvostosotilaiden joukkohauta

Bengtskärin taistelussa 26.-27.7.1941 kaatui 32 suomalaista, jotka haudattiin kotipitäjäänsä (Sjögren 2011). Neuvostosotilaita kaatui noin 60. Taistelun jälkeen Öroseen tuotiin heidän ruumiitaan haudattaviksi joukkohautaan. Jouko Vähä-Koskelan mukaan joukkohautaa ”on sittemmin yritetty paikallistaa, mutta ymmärrettävistä syistä sitä ei ole löydetty” (Vähä-Koskela 2000: 40). Johanna Pakolan mukaan hautapaikka on kuitenkin muutaman henkilön tiedossa: sotilaiden ruumiit haudattiin radan lähelle paikkaan, jossa on ollut rakennuksia (Pakola 2008: 88). En saanut selville hautapaikan sijaintia.

7 Linnoitteet

Vuosien 1915 ja 1916 aikana Öröseen rakennettiin 12 tuuman tykkipatteri, 6 tuuman tykkipatteri ja 120 mm:n tykkipatteri. Lisäksi rakennettiin kasarmirakennuksia, ruokaloita, sähkökeskuksia, valonheitinasemia, varastoja, kellareita, eläinsuojia, kaivoja, laitureita, teitä, kapearaiteinen rautatie, kaikkiaan lähes sata rakennusta ja rakennelmaa. Lisäksi saarelle on 1900-luvun kuluessa rakennettu erilaisia puolustuslaitteita, kuten suojarakennuksia, tuliasemia, yhdyskäytäviä ja taisteluhautoja. Inventoinnissa dokumentoitiin ensimmäisen maailmansodan aikaiset tykkipatterien rakenteet ja kentällä vanhoiksi arvioidut puolustuslaitteet ja rakennusten ja rakenteiden jäännökset.

Järeä tykkipatteri sijaitsee saaren kaakkoisosassa. Siihen kuuluu kaksi jaosta, jotka ovat eri kalliohuipuilla. Patterissa oli neljä 12 tuuman *Obuhov* 305/52 O -meritykkiä (Enqvist 1999: 175–183) ja kaksi 75 mm:n *Zenit*-ilmatorjuntatykkiä. Itsenäisyyden ajan alussa patteri oli käyttämättä. Vuonna 1929 tykkejä alettiin kunnostaa ja ne otettiin käyttöön 1930. Kaksi tykeistä siirrettiin 1930-luvun lopussa Ristiniemeen Viipurinlahdelle, ja Örön molempiin jaoksiin jäi yksi tykki. Samalla rakennettiin betonoidut kasematit miehistötiloineen, ammusvarastoineen ja huoltotiloineen. Sotien aikana patterista ammuttiin 55 taistelulaukausta. Patterilla on ammuttu viimeksi harjoitusammunnoissa 2.7.1971 (Pakola 2008: 132). Säilyneitä ensimmäisen maailmansodan aikaisia rakenteita ovat kaksi tykkiä rintavarustuksineen. Tykkejä on alettu kunnostaa 1990-luvun puolivälissä. Kohteet 161153 ja 161156.

Raskas tykkipatteri sijaitsee saaren lounaiskärjessä. Patterissa oli neljä 6 tuuman (150 mm) *Canet* 152/45 C -meritykkiä (Enqvist 1999: 145-151) ja yksi 75 mm:n *Zenit*-ilmatorjuntatykki. Tykit ovat venäläiselle ensimmäisen maailmansodan rannikkotykkistölle ominaisessa suorassa tykkirintamassa (Arimo 1981: 68). Patteri oli aktiivisessa käytössä 1920-luvulla. Tykit siirrettiin vuosien 1941 ja 1942 Bolaxiin ja Suursaaren ja tilalle asennettiin 120 mm:n tykit 120/41 AL (Enqvist 2007: 211; Arimo 1981: 483; Pakola 2008: 134). Vuonna 1958 tykkejä uudistettiin ja vuonna 1963 tykit ryhmitettiin hajalleen maastoon. Säilyneitä ensimmäisen maailmansodan aikaisia rakenteita ovat tykkiasemat rintavarustuksineen, ammuskomerot, miehistösuojat, rakennuksenjäänös ja nostolaite. Maanalaiset tilat on rakennettu 1962. Kohteet 161260, 161258, 161255, 161251, 161248, 161261, 161247, 161245, 161242, 161241, 161239, 161236.

Kevyt tykkipatteri sijaitsi saaren keskiosassa Pitkän ikävän ja länsirannan välisessä maastossa. Patteriin kuului kolme, myöhemmin neljä 120 mm:n *Canet* 120/45 C -meritykkiä (Enqvist 1999: 119–123) ja yksi 75 mm:n *Zenit*-ilmatorjuntatykki. Tykit poistettiin vuonna 1926 ja patteri on sen jälkeen ollut käyttämätön. Kaikki rakenteet ovat ensimmäisen maailmansodan aikaisia. Kohteet 161337, 161336, 161334, 161333.

Muita ensimmäisen maailmansodan aikaisia rakenteita ovat:

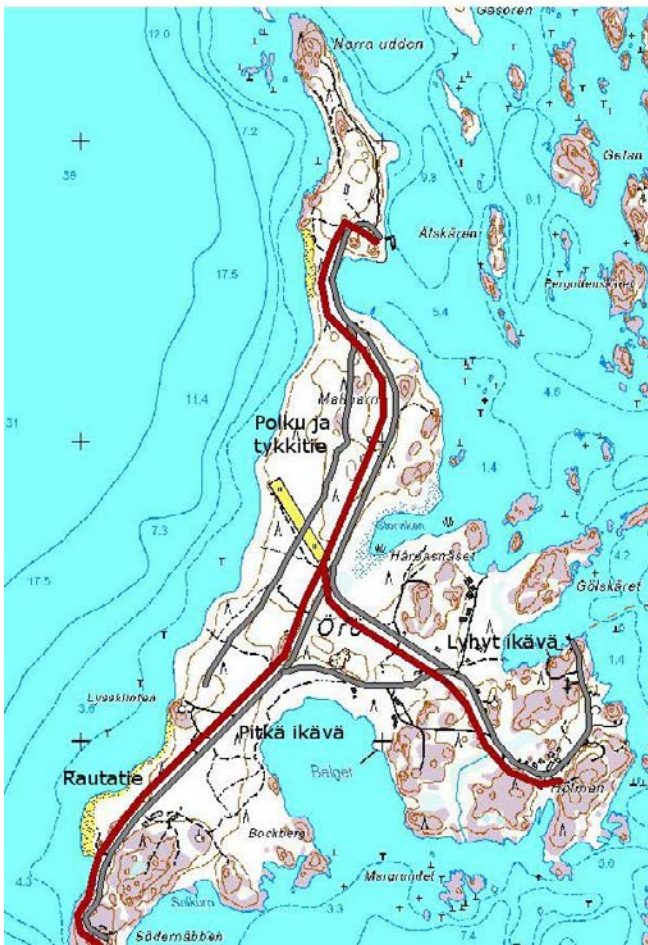
- kaksi länsirannan piirtokirjoitusta, venäläinen (1916) ja suomalainen (1917) (161095, 161310)
- 12 tuuman patterin louhealue (ainakin osaksi) (161151)
- venetelakka (161120)
- nostolaite 6 tuuman patterin rantakalliolla (161188)
- maakellari (161376)
- ainakin osa rakennuksenjäännöksistä, kuten 120 mm:n kasarmin ruokalarakennuksen ja asuinparakin sekä kipinälennätinaseman jäännökset (161332, 161331, 161271)
- kuuden tuuman parakin harjoituskenttä (161262)
- tiet Pitkä ikävä ja Lyhyt ikävä sekä 120 mm:n patterin tykkitie ja polku (161438, 161451, 161338)

Lisäksi saarella on erilaisia tuliasemia ja kallioon louhittuja rakenteita, jotka ovat toisen maailmansodan ajalta tai nuorempia. Niitä ei voine ajoittaa ilman arkistoaineistoa.

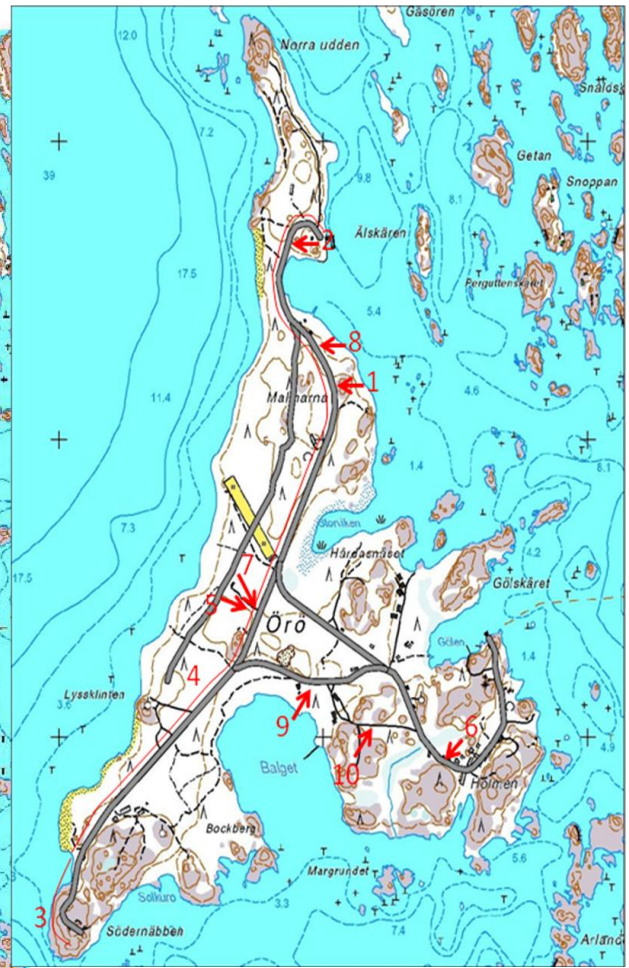
8 Örön tiemaisema

Tykistön raskaiden kuormien kuljettamista varten tarvittiin tehokkaat kuljetusyhteydet. Öröseen rakennettiin vuosien 1915 ja 1916 aikana kaksi päätietä, jotka yhdistivät saaren osat toisiinsa. Ne on jossakin vaiheessa nimetty Pitkäksi ikäväksi ja Lyhyeksi ikäväksi (161438 ja 161451). Teitä rakennettiin vankityövoimalla, josta osa oli sotavankeja Kaukoidästä. Tierakennustyöt oli rakentamista valvovan insinööriversti Leonid Ivanovin raportin mukaan saatu valmiiksi 1.1.1917 mennessä. Tietä oli tuolloin rakennettu noin 4 ½ virstaa (4810 metriä) ja päällystetty tietä ja räjäytetty kalliota. Tien painuneet paikat vaativat uudelleen päällystystä (Halén 2001: 41). Vuonna 1926 tietä ilmoitettiin olevan kaikkiaan 5000 m (Pakola 2008: 136).

Teiden lisäksi saarelle rakennettiin samanaikaisesti kapearaiteinen rautatie, joka yhdisti tielinjoja pitkin laiturit saaren pohjois- ja itäosassa kuuden ja 12 tuuman tykkipattereihin (kuva 16). Raiteella ajettiin höyryveturin vetämillä tavaravaunuilla ja henkilöliikenteessä käytettiin hevosvetoista raitiovaunua. 1920-luvun alkupuolella rakennettiin kiskot 120 mm:n tykkipatterille. Vuonna 1926 rautatietä ilmoitettiin olevan kaikkiaan 4200 m (Pakola 2008: 136–137).

Kuva 16. Öron tiet: Pitkä ikävä, Lyhyt ikävä sekä polku ja tykkitie (harmaa) ja kapearaiteinen rautatie (punainen).

Kuva 17. Havaintoja tien rakenteesta. Numerot viittaavat tekstiin.

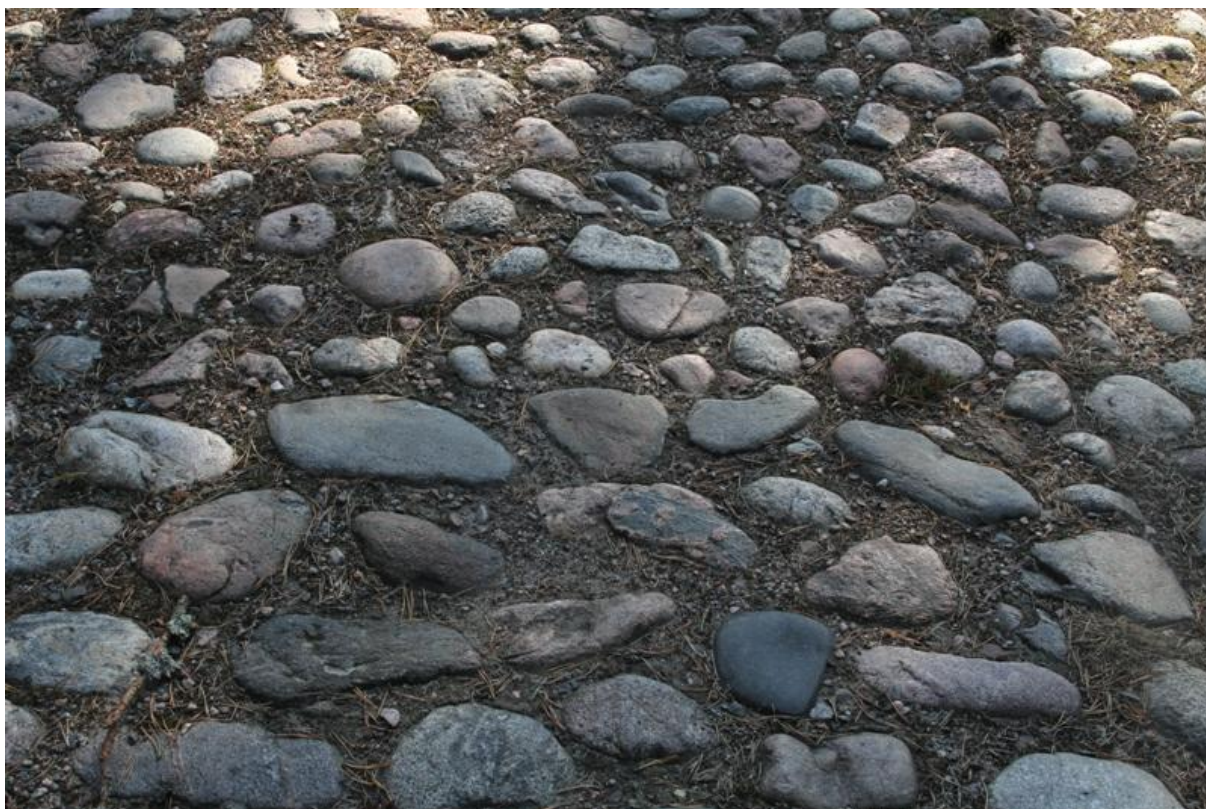
Huoltopäällikkö evp. Stig-Göran Hallénin aloittaessa työnsä linnakkeessa vuonna 1977 kapearaiteinen rautatie oli jo purettu, mutta säilyneet ratapölkkyt osoittivat vielä radan reitin. Nykyasussa Pitkä ikävän pituus GPS-laitteella mitattuna on 2930 m ja Lyhyen ikävän molempine haaroineen 2150 m. Teiden yhteinen pituus on siis 5080 m. Kapearaiteisesta rautatiestä ei ole säilynyt muita merkkejä kuin mukulakivien leveä pengeri, jolla kiskot ovat olleet.

Tien pohjoispäässä korkeuseroja on tasoitettu kaivamalla maaleikkauksia (paikat 1 ja 2). Missä pohjustuskerros on näkyvä, se on kivensekaista hiekkaa. Kivet ovat pyöristyneitä ja aines näyttää kaikin puolin saaren maaperästä kaivetulta. Tien mukulakivinen päällyste koostuu tyypillisesti tasakokoisista pyöristyneistä alle 1 kg:n painoisista kivistä, mutta suurempiakin kiviä esiintyy etappeina ja reunuskivinä. Tien keskilinja erottuu paikoin painanteena, johon on kertynyt enemmän maa-ainesta kuin muun mukulakiveyksen päälle, mutta varsinaista keskilinjan kivijataa ei ole näkyvässä.

Pistooliampumaradan tienhaarassa (paikka 5) on säilynyt reunakiveys, joka koostuu pyörityneistä, muuta kiveystä suuremmista (noin 3-10 kg) kivistä, jotka on ladottu siten, että niiden pituusakselit ovat tien suuntaan nähden kohtisuorassa. Tässä kohdassa on myös nähtävissä, että tien reunan korkeus on ollut reunakivien läpimitan suuruinen, noin 0.2-0.3 m.

Mukulakivitie on kapeimmillaan saaren eteläkärjessä kuuden tuuman tykkipatterin luona. Tykkiasemien, ammuskomeroiden ja suojahuoneiden välissä sen leveys on vain 2.6 m, joten hevoskuormia sillä on voitu kuljettaa vain yhteen suuntaan kerrallaan. Tien laskeutuessa rantaan kasarmin luo se levenee noin 3.5 metriin. Pohjoisempaan tie levenee vielä hieman. Missä mukulakiveyksen molemmat reunat ovat tavoitettavissa, mukulakivipäällysteen leveys on 3.7-5.0 m. Tien leveyden vaihtelu viittaa siihen, ettei sen rakentamisessa olisi pyritty tasaleveyteen. Tien pengeri on leveämpi kuin mukulakiveys, sillä kapearaiteinen rautatie on kulkenut tien reunaa pitkin.

Kuva 18. Epäjatkuvuuskohta Pitkän ikävän kiveyksessä (paikka 7).

Mukulakivipäällysteessä on muutamia epäjatkuvuuskohtia ja häiriöitä. Kuljettaessa Pitkän ikävän risteyksien välistä suoraa melko pyöreiden pienten kivien muodostama pinta vaihtuu pinnaksi, joka koostuu suuremmista kivistä (noin 1-4 kg). Ne on asetettu yhdensuuntaisesti poikittain siten, että niiden pituusakselit ovat kohtisuorassa tien suuntaan nähden (paikka 7). Kysymyksessä on todennäköisesti tietä rakennettaessa syntynyt epäjatkuvuuskohta, jossa työtapo on jostakin syystä muuttunut:

on annettu uudet työohjeet, on tullut uusia kivityömiehiä tai on saatu erilaista kiviainesta. Poikittainen tekstuuri jatkuu 70 metriä, ja sen jälkeen mukulakiveys on samankaltaista kuin ennen tekstuuria ja lisäksi peittynyt soraan. Pistooliampumaradan tienristeyksessä on mukulakiveyksessä 1.8 m leveä häiriö, joka johtuu tien alle kaiveutusta kaapelista. Lyhyen ikävän risteyksestä pohjoiseen poikittaisten kivien tekstuuri jatkuu laikuittain, mutta ei enää yhtä johdonmukaisesti. Pitkän ikävän pohjoispäässä on 400 metriä pitkä osuus tienpintaa, joka on osaksi kiveämätöntä, osaksi suurien lohkareiden muodostamaa ja epätasaista. Tämä tieosuus vaikuttaa kömpelösti uudelleen päällystetyltä (paikka 8). Lyhyessä ikävässä on epäjatkuvuuskohta 60 m linnakkeen päällikön talosta eli Silmästä itään (paikka 9). Siinä kiviaines muuttuu pieneksi ja pyöreäksi. Silmän kohdalla on tien N-puoliskossa toinen häiriö. Kivet ovat tässä jälleen epätavallisen suuria ja muodostavat epätasaisen pinnan 12.7 m:n matkalla. Silmän luona erottuvat muutokset ovat todennäköisesti merkkejä tien uudelleen kiveämisestä.

Pitkälle ikävälle ovat ominaisia tietä reunustavat lohkarekasat. Niitä on eniten Pitkän ikävän eteläpäässä kuuden tuuman kasarmin kohdalla ja suoralla Storvikenin kohdalla alkaen. Näissä paikoissa tietä ympäröivä maasto on lohkareista ja lohkareet ovat suuria. Lohkareiden kasat ovat ilmeisesti syntyneet, kun suurimmat lohkareet on raivattu syrjään tielinjalta; pienemmät kivet ja lohkareet on voitu käyttää tienpohjaan. Tien reunoilla olevia lohkareita on paikoin ladottu pystysuoriksi kylmämuuratuiksi enimmillään metrin korkuisiksi seiniksi tien suuntaan. Kylmämuurattuja seiniä esiintyy parissa paikassa myös tiestä poispäin. Muurin rakenne muistuttaa näissä paikoissa Örön nelisivuisia kivilatomuksia (58449), jotka sijaitsevat yhdystien varressa.

Mukulakivitie on ollut linnakkeen käytön viimeisiin vuosiin asti käytössä. Eniten liikennöity osuus on itäinen reitti betonilaiturilta harjoituskentän kautta 12 tuuman kasarville. Mukulakiveyksen epätasaisuutta pidettiin ongelmana: kananmunat särkyivät kuljetuskärryjen tärinästä ja paljas mukulakivipinta oli hankala aurata talvella. Huoltopäällikkö evp. Stig-Göran Hallénin aikana tielle ajettiin kaksi proomulastillista (noin 600 m³) luonnonsoraa. Valtaosa sorasta levitettiin betonilaiturin ja 12 tuuman patterin väliselle tieosuudelle, pieni osa kuuden tuuman patterin tienoille.

Lyhyeltä ikävältä haarautuu kapea yhdystie metsän läpi rivitalolle ja sotilaskotiin (paikka 10). Se on myöhäinen polun levennys, joka on topografisesti erilainen kuin Pitkä ja Lyhyt ikävä, koska polku kulkee kallion yli.

Örön mukulakiviteihin liittyy Pitkän ikävän kanssa samansuuntainen 1350 m pitkä reitti, joka alkaa pohjoisessa mukulakivitiestä haarautuvana tykkitienä ja jatkuu polkuna, joka yhdistää 120 mm:n tykkipatterin saaren keskiosaan (161338). Suurimmaksi osaksi polku näkyy maakivinä, jotka on raivattu maanpinnalta ja siirretty molemmin puolin polun uraa. Paikoin suurimpien maalohkareiden välissä on vain 0.5 m:n levyinen polku.

Kuva 19. Polun 161338 eteläosa on vain mäntyjen väliin jäävä avoin linja.

Polku alkaa etelästä miltei huomaamattomana mäntyjen väliin jäävänä avoimena linjana, joka jatkuu pohjoiseen vähitellen voimistuvana polkuna tasaisessa maastossa. Kivääriampumaradan tuntumassa polku alkaa erottua sen molemmiin puolin kasatuista maanpinnalta raivatuista lohkarista. Raivatun polun leveys on 1.5–3.0 m, tyypillisesti 1.8–2.5 m. Pohjoisessa polku yhtyy 120 mm:n patterin tykkitiehen ja jatkuu pohjoiseen selvästi erottuvana päällystämättömänä tykkitienä, jolla on pituutta 340 m. Viimeisten 110 metrin matkalla tykkitie erottuu pengerrerrettynä, hiekalla täytettynä ja lohkarilla reunustettuna 3.1–3.6 m leveänä kohoumana maastossa. Tykkitie ja polku menettivät merkitystään sen jälkeen kun 120 mm:n tykit poistettiin 1920-luvulla, mutta vähitellen kasvavaan metsään kätkeytynyt reitti on säilynyt muistissa linnakkeen toiminnan aikana. Tykkipolku on nykyistä selvemmin näkyvissä vanhoissa ilmakuvissa. Polkua on viimeksi käytetty varusmiesten kuntoratana.

Maisemaosat:

Osa 1, eteläiset kalliot (paikka 3). Eteläpäässä Pitkä ikävä on kuuden tuuman patterin kapea tykkitie, jonka mukulakiveys on hyvin säilynyt. Tie kulkee suorana tykkiasemien ja ammuskomeroiden takana ja kääntyy tykkiasemien takaa länsirinnettä alas hiekkarannan tuntumaan. Tieltä on esteetön näkyvyys merelle, luodoille ja välille länteen ja etelään.

Osa 2, nummi (paikka 4). Pitkää ikävä kulkee leveänä ja suorana tasaisessa kangasmaastossa. Kuuden tuuman patterin kasarmin kohdalta suoraa tielinjaa pitkin näkee 700 metriä. Lyhyen ikävän risteyksen jälkeen Pitkä ikävä kaartuu hieman vasemmalle ja edessä on 800 metriä pitkä suora. Suoran päässä tie kaartuu lähemmäs rantaa Pikku-Pappilan luo ja 120 mm:n tykkipatteri jää vasemmalle 150 metrin päähän. Tykkipatteri on varmasti alun perin ollut näkyvissä, mutta nyt sen peittää sankka metsä. Tie jatkuu merenlahden pohjukkaan ja kaartuu lopuksi oikealle betonilaiturille.

Osa 3, Pikkulaituri – kansakoulu – Balget. Pikkulaiturin rannasta lähtee kapea asfaltoitu tie 12 tuuman tykkipatterin sivuitse kasarmin rakennusten luo. Tie jatkuu kasarmilta luoteeseen, ja kuivatun suon jälkeen Lyhyt ikävä haarautuu kahteen haaraan, länteen ja luoteeseen. Läntinen haara sivuuttaa kuivassa kangasmetsässä kansakoulun, sotilaskodin, rivitalon ja Silmän muodostaman väljän rakennusryhmän ja yhtyy risteyksessä Pitkään ikävään.

Osa 4, harjoituskenttä. Luoteinen haara Lyhyen ikävän risteyksestä eteenpäin kulkee nummella suorana ja hyvin säilyneenä avaran harjoituskentän yli.

Örön tasainen maasto on soveltunut hyvin tien rakentamiseen. Tie on oikaistu piirustuspöydällä mahdollisimman suoraksi ja toiminnalliseksi viranomaistieksi. Tie muotoilee maisemaa ja tasoittaa tieltään maaston muodot, toisin kuin esimerkiksi Hiittisten kirkonkylän kylätie, joka kaarteele maaston muotojen mukaisesti.

9 Kohteiden hoito

Inventoinnissa syyskuussa 2013 ja katselmuksessa, jonka Metsähallituksen ja Meripuolustusalueen edustajat tekivät 11.12.2013, tarkasteltiin vaaroja, joita linnoituslaitteet mahdollisesti aiheuttavat saaren tuleville matkailijoille ja muille käyttäjille (taulukko 5). Vaarallisimmat rakenteet ovat 6 tuuman patterit suojuhuoneet: niiden kattokuvut ovat osaksi romahtaneet ja loput kupujen rakenteesta ovat romahtamisvaarassa.

Arvokkaimmat kohteet arvoitettiin saaren historian, linnoitushistorian ja maisemakuvan kannalta (taulukko 6).

Reiska-tunnus	Paikka	Vaara	Toimenpide
161122	Örö 9 tuliasema. Lähellä tulevaa vierasvenesatamaa.	Kattotasossa avoin luukku, jonka läpi voi ihminen pudota.	Suojattava vaijeriaidalla.
161141	Örö 11 suojahuone.	Kattotasossa avoin luukku, jonka läpi voi ihminen pudota.	Suojattava vaijeriaidalla.
161163	Örö 20 tuliasema.	Maastoon kaivettu taisteluhauta, jossa on putoamisvaara.	Suojattava vaijeriaidalla.
161245	Örö 31 6 tuuman tykkipatteri suojahuone 1.	Suurin osa suojahuoneesta on romahtanut, mutta osa seinistä on vielä pystyssä ja näyttää epävakailta.	Estettävä pääsy ja tuettava.
161248	Örö 33 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 2.	Osittain romahtanut, loputkin rakenteesta sortumisvaarassa.	Suojattava vaijeriaidalla.
161255	Örö 35 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 3 (viisi tykkitielle avautuvaa osaa)	Kattorakenteet ovat vielä pystyssä, mutta vaativat tukemista.	Alta päin tukevat rakenteet.
161260	Örö 37 6 tuuman tykkipatteri suojahuone 2.	Osa suojahuoneen kattokuvusta on romahtanut ja loput ovat romahtamisvaarassa. Suojahuoneen sisällä liikkuminen on vaarallista.	Estettävä pääsy.
161270	Örö 42 tuliasema.	Maastoon kaivettu taisteluhauta, jossa on putoamisvaara.	Suojattava vaijeriaidalla.
161272	Örö 44 suojarakennus ja kranaatinheitinasema.	Kattotasossa kaksi avointa luukkuja, jonka läpi voi ihminen pudota. Pystysuoria louhittuja kallionseinämiä.	Suojattava vaijeriaidalla.
161308	Örö 50 avolouhoskorsu.	Pystysuorat louhitut kallionseinämät, joilta mahdollista pudota. Paikka on näkösuojassa tieltä eikä helposti löydy sattumalta.	
161333	Örö 57 120 mm tykkipatteri tykkiasema 1	Rakenteiden romahdusvaara. Maasta sojottavat pulttikehät tekevät liikkumisen tykkiasemissa vaaralliseksi.	Suojattava vaijeriaidalla.
161334	Örö 58 120 mm tykkipatteri tykkiasema 2	Rakenteiden romahdusvaara. Maasta sojottavat pulttikehät tekevät liikkumisen tykkiasemissa vaaralliseksi.	Suojattava vaijeriaidalla.
161336	Örö 59 120 mm tykkipatteri tykkiasema 3	Rakenteiden romahdusvaara. Maasta sojottavat pulttikehät tekevät liikkumisen tykkiasemissa vaaralliseksi.	Suojattava vaijeriaidalla.

Taulukko 5. Yleisölle vaaralliset kohteet.

Saaren historian kannalta merkittävät kohteet		
Reiska-tunnus	Paikka	Toimenpide
161074	Örö 02 hautaraunion paikka	-
161102	Örö 04 1800-luvun hautausmaa	Estetään umpeenkasvaminen.
161164	Örö 21 rakennuksenjäännös	Estetään umpeenkasvaminen.
Maisemakuvallisesti ja linnoitushistoriallisesti merkittävät kohteet		
Reiska-tunnus	Paikka	Toimenpide
161438, 161451, 161338, 161260, 161258, 161255, 161251, 161248, 161261, 161247, 161245, 161242, 161241, 161239, 161236	Pitkä ikävä, Lyhyt ikävä, tykkitie, 6 tuuman tykkipatteri	Ammuskomerot ja suojahuone Örö 31 (161245) tuetaan. Suojahuoneeseen Örö 37 (161260) pääsy estetään. Tykkitie ja polku merkitään maastoon.
Linnoitushistoriallisesti merkittävät kohteet		
Reiska-tunnus	Paikka	Toimenpide
161153, 161156	12 tuuman tykkipatteri.	Estetään umpeenkasvaminen.
161337, 161336, 161334, 161333	120 mm:n tykkipatteri	Estetään umpeenkasvaminen.

Taulukko 6. Kohteiden arvotukset ja hoitosuosituksukset.

Allekirjoitus

Turussa 31.1.2014

Tapani Tuovinen

Lähteet

Haastattelu

Huoltopäällikkö evp. Stig-Göran Hallénin haastattelu 1.10.2013 (Hilja Palviainen ja Tapani Tuovinen)

Arkistolähteet

Kansallisarkisto, Helsinki

Maanmittaushallitus. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto. *Kalmbergin kartasto* (1855–1856).

Maanmittaushallitus. MHA Uudistuskartat ja -asiakirjat. A11:4/1-5 *Böhlen ja Rosalan kylille sekä Stubbnäsin yksinäiselle kirkkoherran virkatalolle kuuluvan Öron eli Storlandet – nimisen saaren sovintojaon tiluskartta ja asiakirjat 1900* (varamaanmittari K.A. Rehnberg, toimitus 10344).

Maanmittaushallitus. MHA Uudistuskartat ja -asiakirjat. A11:10/1-7 *Rosalan ja Böhlen kylien sekä Stubbnäsin yksinäisen jakokuntaan kuuluvaan Öron- nimisen saaren ja saariston sekä vesialueiden kartta ja asiakirjat, laaditut valtion pakkolunastusta varten 1923* (vanhempi maanmittausinsinööri Konr.O. Bergenwall).

Maanmittaushallitus. Alue- ja rajakartat. MH MH 5/- - *Geographisch Delineation på Halliko Häredt Teslikest Kimmittöo Friherrskapet* (Hans Hansson).

Maanmittaushallitus. Alue- ja rajakartat. MH MH 1/- - *Geographisk Delineation öffuer Halliko, Pijkie, Masko och Wemo häreder belägne i Åbo Lähn* (Hans Hansson).

Maanmittaushallitus. Alue- ja rajakartat. MH MH 2/- - *Charta öfwer Åbo Lähn afcopierad widh Kongl. Landtmäterij Contoiret 1713*.

Maanmittaushallitus. Alue- ja rajakartat. MH MH 3/- - *Concept Charta Öfwer Åbo Lähn Sammandragen och Förfärdigat wid Kongl. Landtmäterj Contoiret Åhr 1743*.

Maanmittaushallitus. *Pitäjänskartta 1:20 000*, lehti 1033 11 Hiittinen.

Metsähallitus, Vantaa

Tuovinen, T. 1996: Saaristomeren kansallispuiston yhteistoiminta-alueen arkeologinen inventointi III, 1996. 64 s.

Turun maakunta-arkisto, Turku

Turun ja Porin lääninrakennuskonttorin arkisto. Sotasaalistalletuskeskusosaston Turun piirin rakennusosaston asiakirjat, Sarjat: Hb:1 ja Hb:2.
 Kasarmien tarkastusraportit alkuvuosi – loppuvuosi 1918–1919
 Luettelot
 Kirjekonseptit 31.8.1918-
 Asema- ja rakennuspiirustuksia

Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, arkeologian oppiaineen arkisto, Turku

Fagerström, L. & Roth, H. 1991: Inventointiluettelo 1991 Dragsfjärdin kunnassa. Turun yliopisto arkeologian laitos. 7 s.
 Fagerström, L. & Roth, H. 1991: Inventointikertomus. Dragsfjärdin saariston inventointi 1991. 86 s.

Varsinais-Suomen maakuntamuseo, Turku

Högman, V. 1886: Fornminnen upptecknade och delvis undersökta i Kimito och Hiitis skär sommaren 1886. Kansio 14:8. 84 s.
 Laukkanen, E. 2012: Kemiönsaaren Dragsfjärdin arkeologinen inventointi vuosina 2011 ja 2012. 552 s.

Kirjallisuus

Ahlqvist, O. 1940: Anteckningar om näringslivet i Rosala på 1860-talet. – Budkavlen 19: 23–30.
 Arimo, R. 1981: Suomen linnoittamisen historia 1918–1944. – Otava, Helsinki. 494 s.
 Ehrensvärd, U. & Zilliacus, K. 1997: Farlederna berättar. – Föreningen Konstsamfundets publikationsserie 17. Helsingfors, Konstsamfundet – Söderströms. 127 s.
 Enqvist, O. 1999: Itsenäisen Suomen rannikkotykit 1918–1998. – Sotamuseon julkaisuja 1/1999. Sotamuseo, Helsinki. 260 s.
 Enqvist, O. 2007: Kellä saaret ja selät on hallussaan... Rannikkopuolustuksen alueky-symykset autonomisessa ja itsenäisessä Suomessa. – Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos julkaisusarja 1, N:o 9. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, Helsinki. 440 s.
 Eriksson, G. 2003: Skärgårdskriget 1808. Striderna vid Kimitoön. – Göran Eriksson Kimito. 286 s.

- Halén, H. 2001: Katanpään linnakkeen venäläisaika sekä katsaus venäläisten muihin linnoitustöihin Turun-Ahvenanmaan saaristoasemalinjalla 1915–1918. – Unholan Aitta 11. Tuohivirsu, Helsinki. 56 s.
- Hårdstedt, M. 2007: Sjötransporter och skärgårdskrig – avgörande faktorer under kriget i Finland 1808. – Skärgård 30(3): 20–30.
- Lappalainen, J.T. & Ericson Wolke, L. & Pylkkänen, A. 2008: Suomen sodan historia 1808–1809. – Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1200. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Karttakeskus, Helsinki. 343 s.
- Niukkanen, M. 2009: Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. – Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3. Museovirasto, Helsinki. 120 s.
- Pakola, J. 2008: Öro: laidunmaasta linnakkeeksi. – Turun rannikkotyöstörykmentin perinneyhdistys – Turun sanomat, Turku. 232 s.
- Sahlberg, I. 1942: Byggnadsskick och heminredning. Gamla jordbruksmetoder. – Kimitobygdens historia, del 2:1: Bondekulturen. Åbo tidnings och tryckeri aktiebolag, Åbo. 220 s.
- Sjögren, J. 2011: Bengtskärin taistelussa 26.–27.7.1941 kaatuneet suomalaiset. – Uitto, A. & Geust, C.-F. (toim.) 2011: Hanko toisessa maailmansodassa: 134. Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2 N:o 16. Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos, Helsinki. 272 s.
- Tuovinen, T. 2001: Ulkosaariston arkeologiaa. Saaristomeren kansallispuiston yhteistoiminta-alueen inventointi 1994–1997. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja A 122. 2. painos. Metsähallitus, Vantaa. 113 s.
- Tuovinen, T. 2002: The burial cairns and the landscape in the archipelago of Åboland, SW Finland, in the Bronze Age and the Iron Age. – Acta Universitatis Ouluensis B 46. Oulun yliopisto, Oulu. 315 s.
- Vähä-Koskela, J. 2000: Bengtskärin majakka. – Vähä-Koskela, J. & Metsävuori, E. & Sudenniemi, S. & Holmroos, A. (toim.) 2000: Bengtskärin majakka: tapahtumia vuosien varrelta: 10–47. Hansaprint, Turku. 79 s.
- Wessman, V.E.V. 1924: Finlands svenska folkdiktning, II Sägner. 2, Historiska sägner. – Svenska litteratursällskapet, Helsingfors. 411 s.
- Zilliacus, K. 1989: Skärgårdsnamn. – Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 558. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors. 251 s.

www

Gerhard Köblerin muinaisskandinaavin sanakirja.

http://www.koeblergerhard.de/an/an_a.html (luettu 13.1.2014)

5 Kohdetiedot

30671 Örön linnake, Örö 01 Kivirauniot jäännös	MH-tunnus: 58449
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	5		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642028, Y 3238286, Z 5	Löydöt:	

Taustatiedot

Ensimmäinen maininta: Levi Fagerströmin ja Harto Rothin inventointi 1991 (n:o 57).

Ympäristön kuvaus

Kallioisessa sekametsää kasvavassa maastossa, W-E-suuntaisen soratien molemmin puolin. Paikassa on viisi nelisivuista latomusta, jotka sijaitsevat alle 20 metrin päässä toisistaan. Luoteisin kiviraunioista on 4.2 m:n tasolla N60 (vaaattu vuonna 1996).

Kohteen kuvaus

1. Lounaisin latomus. Nelisivuinen kivilatomus, jonka sivut ovat päähinsuuntien suuntaiset. Pyörityneitä ja särmikkäitä kiviä ja lohkareita, noin 0-100 kg, päällä ja W-seinämässä yksittäisiä vielä suurempia lohkareita. Pystysuorat kylmämuuratut seinämät ovat huolellista työtä. W-seinämässä suurten lohkareiden väliin jääviä rakoja on tilkitty pikkukivillä. Laki näyttää alun perin tasaiselta. SE-kulmassa on romahdus, joka jäkälättömien pintojen perusteella näyttää resentiltä. Romahtaneesta kulmasta on nostettu lohkareita latomuksen päälle. E-sivun pituus on 2.3 m, N-sivun 3.3 m, S-sivun 3.4 m, W-sivun 2.5 m. Korkeus on 1.3 m.

2. Kaakkoisin latomus, 5 m itään edellisestä. Nelisivuinen kivilatomus, jonka sivut ovat päähinsuuntien suuntaiset. Pyörityneitä ja särmikkäitä kiviä ja lohkareita, noin 10-200 kg. Pystysuorat kylmämuuratut seinämät. Laki on tasainen. E-sivu on hajonnut, osittain myös N-sivu. Latomuksen N-puolelle on kasattu tienteossa nostettuja lohkareita. Pituudet: S-sivu 2.9 m, W-sivu 2.2 m, E-sivu noin 2.6 m, N-sivu noin 3.0 m. Korkeus 1.3 m.

3. Koillisin latomus, 8 m NNE edellisestä. Matala nelisivuinen kivilatomus, jonka sivut ovat päähinsuuntien suuntaiset. Pyörityneitä ja särmikkäitä kiviä ja lohkareita, noin 0-200 kg. Matala, epäselvä rakenne. Osittain todennäköisesti tienteossa räjäytettyjä lohkareita. Pituudet: N-sivu 2.9 m, W-sivu 2.2 m, E-sivu 2.2 m, S-sivu 3.2 m.

Korkeus 0.6 m.

4. Keskimmäinen soratien pohjoispuolella olevista kivilatomuksista, 9 m W edellisestä. Nelisivuinen kivilatomus, jonka sivut ovat pääilmansuuntien suuntaiset. Pyöristyneitä ja särmikkäitä kiviä ja lohkareita, noin 10-200 kg, yksittäisiä suurempiakin. Pystysuorat kylmämuuratut seinämät. Laki tasainen. S-seinämä on romahtanut. Romahdus on resentti, koska pinnat ovat jäkälättömiä ja tyvestä 2.5 cm:n paksuinen pihlaja on taipunut romahtaneiden lohkareiden alle. Romahduksen sisältä on paljastunut louheen kaltaista silppumaista kiveä. Pituudet: E-sivu 2.4 m, N-sivu 3.4 m, W-siv?? 2.3 m, S-sivu 2.9 m. Korkeus 0.9 m.

5. Luoteisin latomus, 7 m W edellisestä. Nelisivuinen kivilatomus, jonka sivut ovat pääilmansuuntien suuntaiset. S-osa on korkea. Pyöristyneitä ja särmikkäitä kiviä ja lohkareita, näkyvissä olevat noin 10-100 kg. S-reunassa yksittäinen suuri särmikäs lohkare. S-seinämä kylmämuurattu, muut matalia reunoja. Pituudet: E-sivu 2.6 m, N-sivu 2.7 m, W-sivu 2.3 m, S-sivu 2.9 m. Korkeus 0.9 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Kiviraunioita on aikaisemmin (Tuovinen 2000) pidetty jonkin massiivisen rakenteen perustuksina. Ne näyttäisivät kuitenkin pikemminkin liittyvän metsän läpi kulkevaan polkuun, joka toimi oikotienä 12 tuuman patterilta rivitalolle. Polku on todennäköisesti peräisin venäläiseltä ajalta; ainakin se on merkitty topografiseen karttaan 1:10000 vuodelta 1938. Pitkän ikävän varressa on samankaltaisia kiviraunioita, jotka ovat tien reunassa, kylmämuuratut seinämät tien suuntaisina.

Lisätietoja

Kivirauniot kenties rinnastuvat nelisivuisiin kiviraunioihin Katanpäässä (134526).

Toimenpiteet

Tarkastukset

Tila: 3 Toteutettu Laji: 6 Suojeluarvojen tarkastus Tarkastusvuosi: 1995
Tarkastuspvm: 1.7.1995 Tarkastaja: Tapani Tuovinen
Kuvaus:

Viranomaisrekisterinro:	1000011250	Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	3 Esitys mj-luokka II	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojele:	2 Muinaisjäännösrekisteri II
		Selitys:	

Ympäristön suojele:	0 Ei määritelty
----------------------------	-----------------

Selitys:			
Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642028, Y 3238286, Z 5	Mittakaava:	1:5000

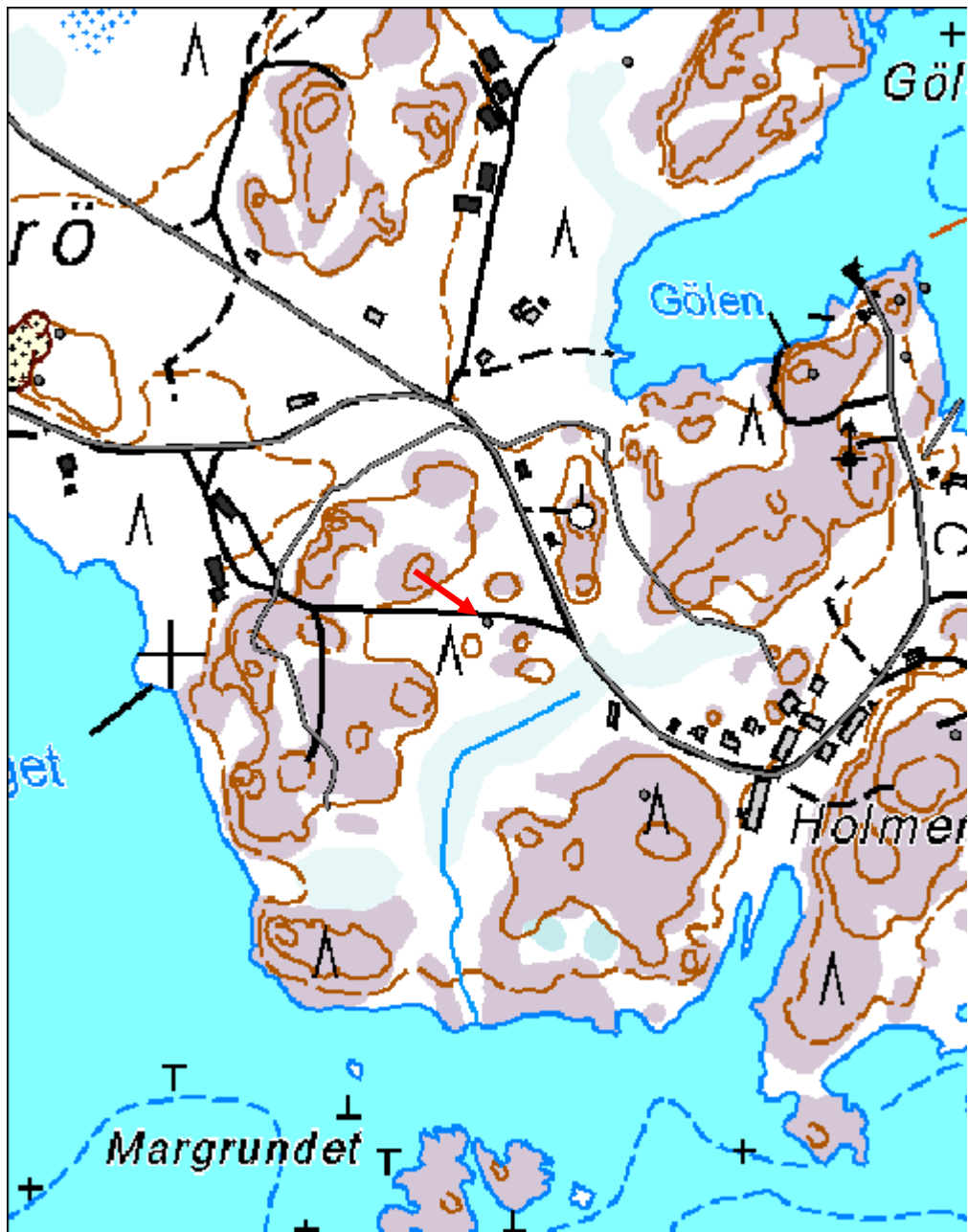

Raunio 1.

Raunio 4.

35656 Örön saari (nat), Örö 02 hautaraunion paikka	MH-tunnus: 161074
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	3 Hautapaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7113 Rautakausi	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641688, Y 3237381	Löydöt:	

Taustatiedot

Varhaisin tieto: Volter Högmanin inventointi- ja kaivausraportti 1886 s. 55. Esa Laukkanen arkistoinventointi 2012, n:o 116 (Laukkanen ei käynyt paikalla).

Ympäristön kuvaus

Laaja pirunpelto loivassa kallioisessa N-rinteessä ja W-E-suuntaisella laella aivan 6 tuuman patterin asuinrakennusten tuntumassa. Louhikko näkyy alkuperäisessä asuunsa vuonna 1922 otetussa valokuvassa, jonka Johanna Pakola on julkaissut Örö-kirjassaan (Pakola 2008: 111). Paikka, jossa N-rinteen kivikko on huuhtoutunut voimakkaasti pohjoiseen avoimen merenselän vaikutuksesta rannan ollessa arviolta 8-12 m nykyistä alempana. Kivikko muodostaa hiekkaisista lakea kallion notkokohdissa ja kivikkoa on myös S-rinteessä, mutta vähemmän ja aines on pienikokoisempaa kuin N-rinteessä. Kivikkoa on kaiveltu kaapelien naamioimiseksi ja siitä lienee otettu kiviä mm. maakellarin rakentamiseen. Kivikon yli kulkee kaksi huoltotietä. Kivikossa on myös erilaisia kuoppia ja kivivalleja. Lähellä tulenjohtotornia laen aines on hiekkaa ja kiviä, muualla kalliota. Siellä, missä isokokoinen kiviaines on säilynyt koskemattomana, ei näy hautaraunion kaltaista rakennetta.

Kohteen kuvaus

Högmanin vuoden 1886 tietojen perusteella pyöreässä kivirauniossa oli keskellä syvennys, jonka reunat oli ladottu tasaisiksi. Raunion läpimitta oli 5.5 m ja se oli koottu silokallion päälle. Kalliossa oli W-E-suuntainen kouru (fåra), joka oli täytetty nyrkin-kokoisilla kivillä. Kivien päällä oli soraa kourun reunaan asti; tämä stratifikaatio viittasi ihmisen tekemään rakenteeseen. Löytöinä ainoastaan luuta, mm. linnun kallo ja koivun tuohta. Högman ei kerro, millaiseksi hän jätti tutkimansa hautaraunion. Inventointitiedot. Koordinaattien osoittamassa paikassa on kasa pyörityneitä lohkaraita, jotka sijaitsevat todennäköisimmässä hautaraunion paikassa sen perusteella, mitä Högman kertoo tutkimansa hautaraunion sijainnista ja rakenteesta sekä ympäröivän maaston tunnusmerkeistä. Kasan läpimitta on noin 3.5 m ja kivien koko vastaa suunnilleen Högmanin mainitsemaa ihmisenpään kokoa. Mitään suppilon tapaista kuoppaa ei ole näkyvissä. Maanpinnan muotojen perusteella näyttää siltä, että paikalta on otettu kiviä, oletettavasti kivikasaan tulenjohtotornin viereen ja hauta on tuhoutunut

kivenotossa.
<i>Kohteen rajaus</i>
Näkyvät rakenteet.
<i>Tulkinta</i>
Tuhoutuneen rautakautisen hautaraunion todennäköinen likimääräinen paikka.
<i>Lisätietoja</i>

<i>Toimenpiteet</i>

<i>Tarkastukset</i>

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	3 Huono
Arvotus:	4 Esitys mj-luokka III	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojele:	0 Ei määritelty
		Selitys:	

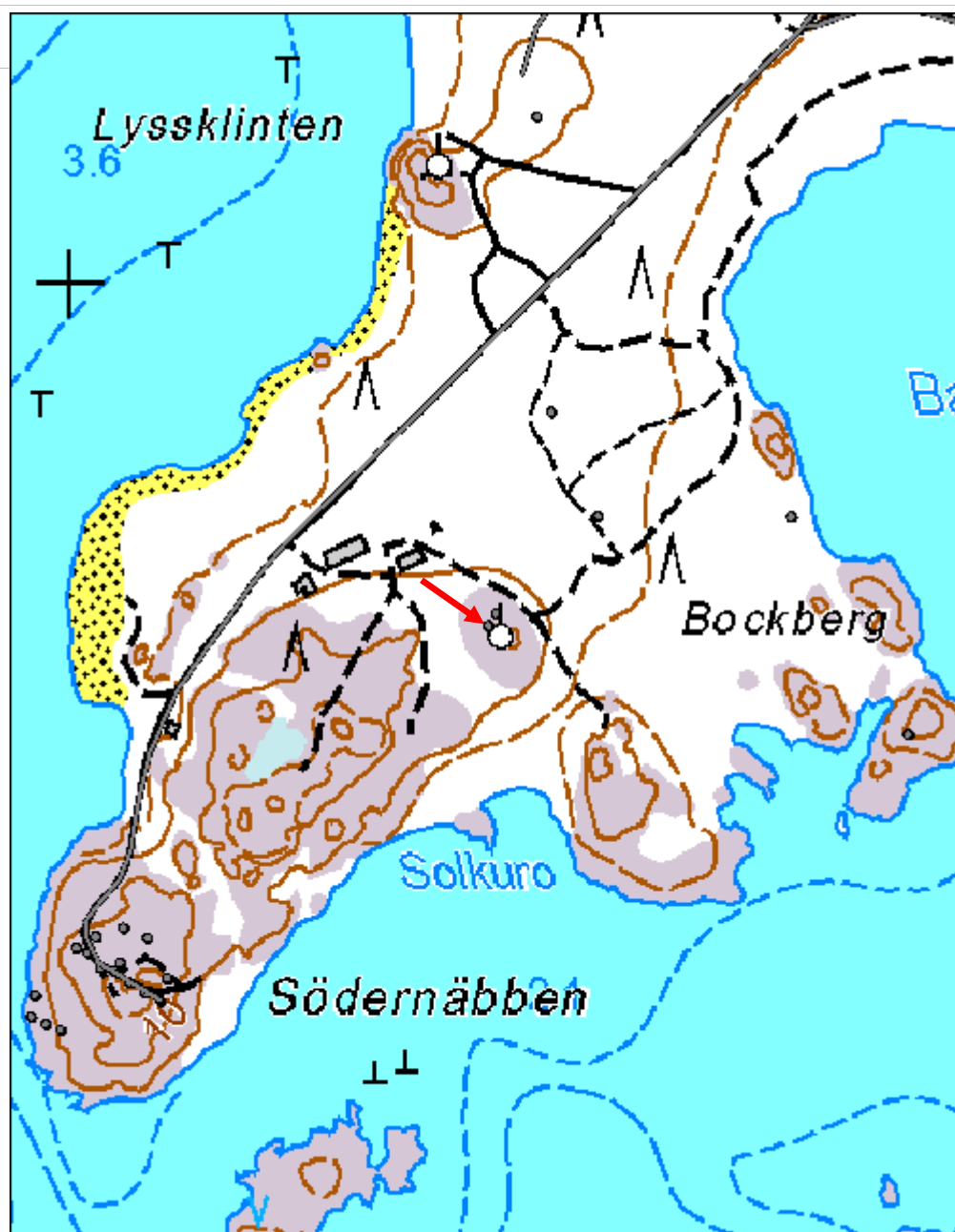
Ympäristön suojele: 0 Ei määritelty

Selitys:

Hautaraunion todennäköinen paikka kuvan keskellä W.

Kohdetyyppi:	3 Hautapaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641688, Y 3237381	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 03 piirtokirjoitus	MH-tunnus: 161095
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	11 Taide/muistomerkit	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641326, Y 3236978	Löydöt:	

Taustatiedot

Johanna Pakolan Örö-kirjassa on kuva piirtokirjoituksesta Örön eteläkärjessä. Se ”kertoo rakentamisaikana menehtyneestä venäläisestä” (Pakola 2008: 23).

Ympäristön kuvaus

Eteläkärjen Södernäbbenin W-rannalla. Sileä rantakallio, lounaaseen kalteva pinta kymmenkunnan metrin päässä rannasta.

Kohteen kuvaus

Alalla, jonka leveys on 56 cm ja korkeus 43 cm, on kyrillisin kirjaimin hakattu teksti, joka on luettavissa rannasta päin. Jälki on siisti, 9-15 mm leveä, muutaman millin syvyinen. Jäkälä on harjattu pois piirtokirjoituksen alueelta.

Tulkinta

1. rivi: ei tulkittu
2. rivi ž. 1884. G. tarkoittaa muistokirjoituksen henkilön syntymävuotta
3. rivi N.P. 1916. G. tarkoittaa muistokirjoituksen henkilön kuolinvuotta
4. rivi venäjän sana drozd ’rastas’ sekä tuntematon merkki

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Muistokirjoitus vuonna 1916 kuolleelle venäjänkieliselle henkilölle.

Lisätietoja

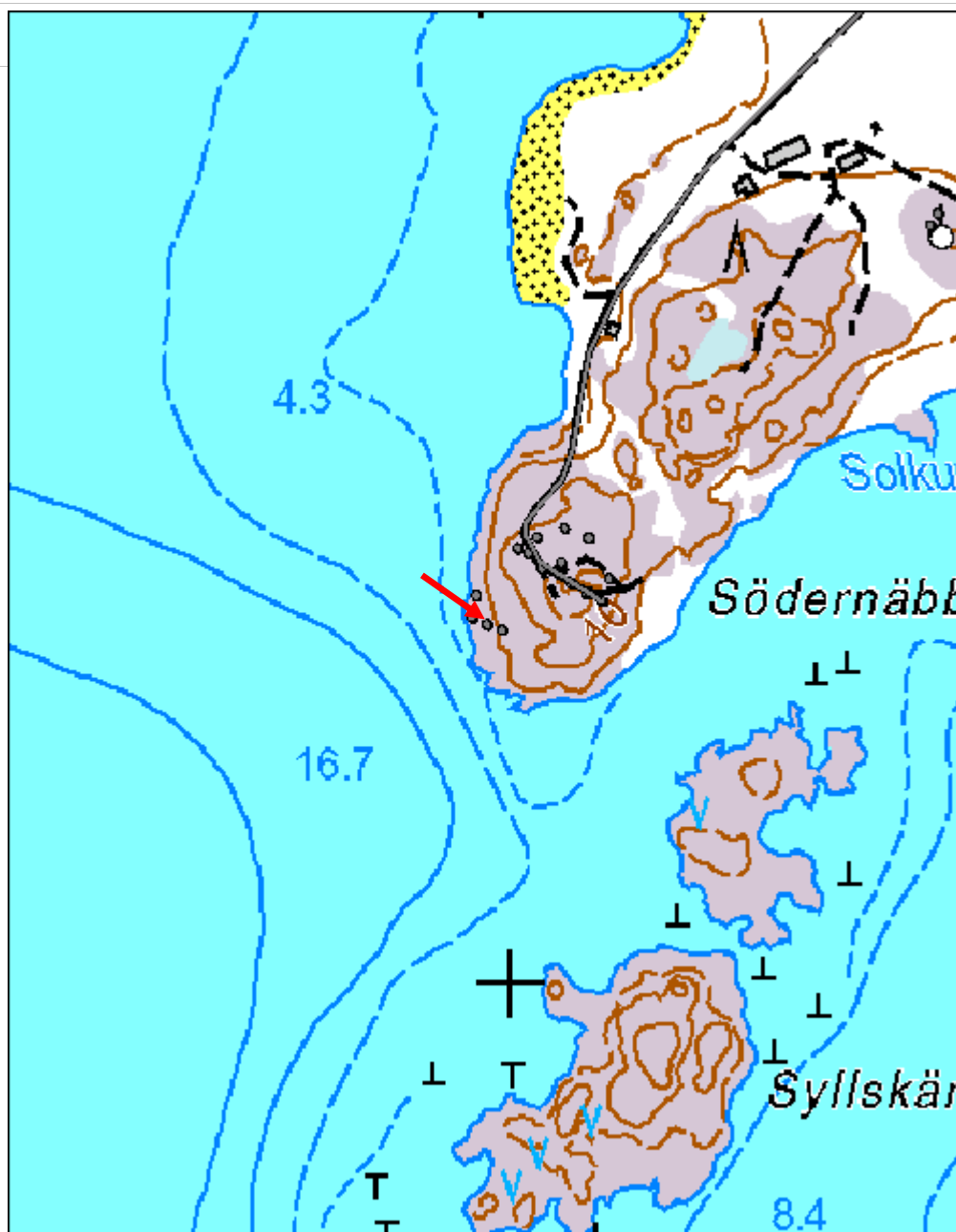
Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	 <p>Piirtokirjoitus.</p>

Kohdetyyppi:	11 Taide/muistomerkit	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641326, Y 3236978	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Öro 04 hautausmaa	MH-tunnus: 161102
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	3 Hautapaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643370, Y 3237849	Löydöt:	

Taustatiedot

Varamaanmittari K.A. Rehnbergin sovintojaon tiluskartassa ja asiakirjoissa vuodelta 1900 on merkitty Örön pohjoispäähän 0.340 hehtaarin tiluskuvio, joka selityksen mukaan oli nummea (mo) ja hautausmaa (begravningsplats). Hautausmaan paikka saatiin määritetyksi tarkasti oikaisemalla Rehnbergin kartta.

Ympäristön kuvaus

Kuivaa hiekkaista männikköä ja hiekkarantaa. Maanpinta epätasainen poteroiden kaivelun takia.

Kohteen kuvaus

Maanpinnalla ei ole näkyvissä jälkiä hautausmaasta. Maanäytekairalla paikalla otetut näytteet olivat puhdasta hiekkaa.

Kohteen rajaus

Rehnbergin kartta.

Tulkinta

Suomen sodan 1808-1809 aikainen sotilaiden hautauspaikka.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 21 Vesakon/aluskasvillisuuden raivaus
Toimenpidevuosi: 2015

Kuvaus:

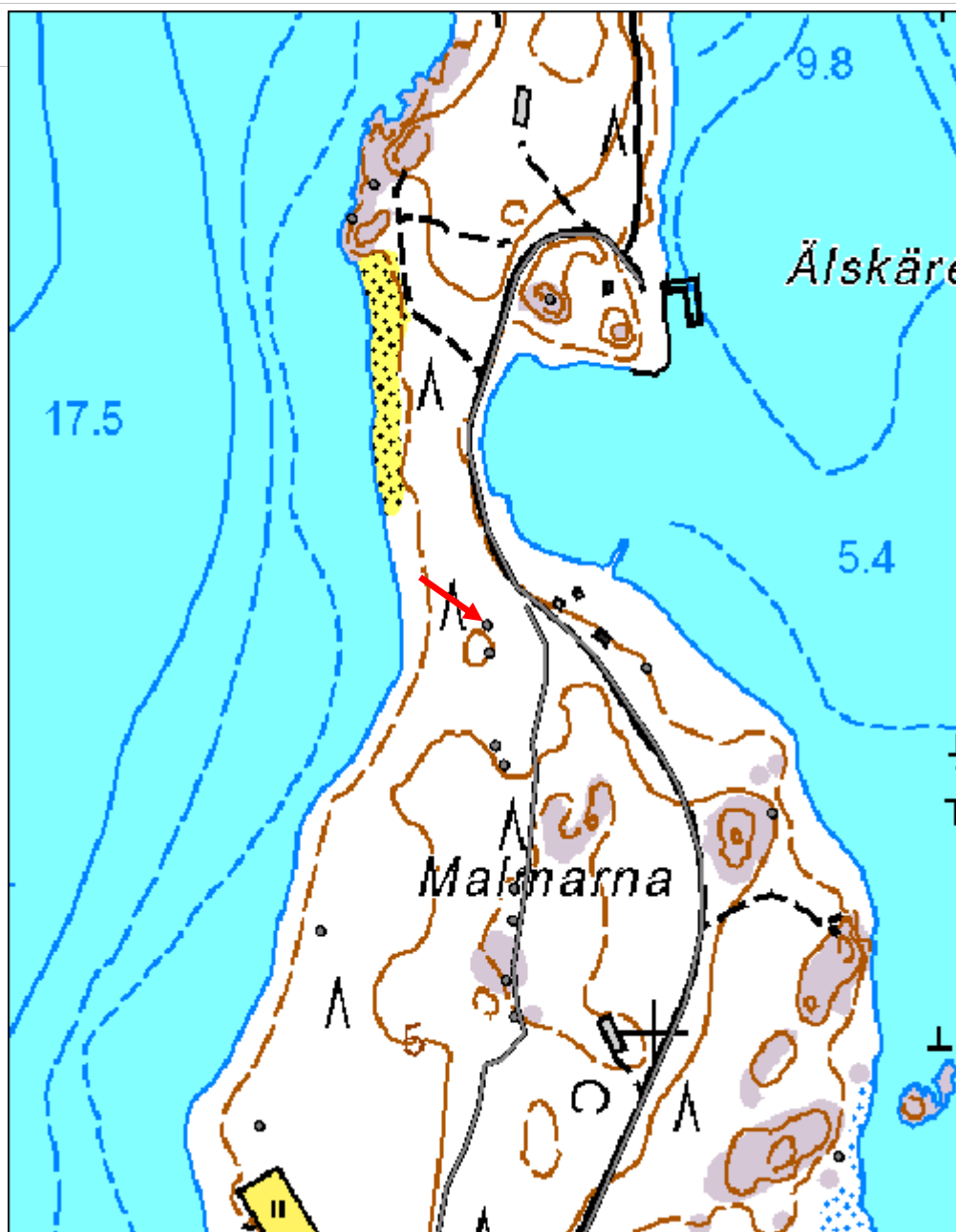
Tarkastukset

Viranomais-

Kunto: 3 Huono

rekisterinro:		Olotila: 2 Ei käytössä
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu: 9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty	
Selitys:		
	Hautausmaan maastoa W. Taustalla sauna, ns. Pikku-Pappila.	

Kohdetyyppi:	3 Hautapaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643370, Y 3237849	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 05 kiinnitysrengas	MH-tunnus: 161109
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:			

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642331, Y 3238682	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 26.8.2013.

Ympäristön kuvaus

E-rannan silokalliolla vaakasuoralla pinnalla 4 m rantaviivasta.

Kohteen kuvaus

Kallioon kiinnitetty takorautainen kiinnitysrengas. Silmukan halkaisija 27 cm. Silmukan paksuus 4 cm.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Aluksen kiinnitysrengas.

Lisätietoja

Toimenpiteet

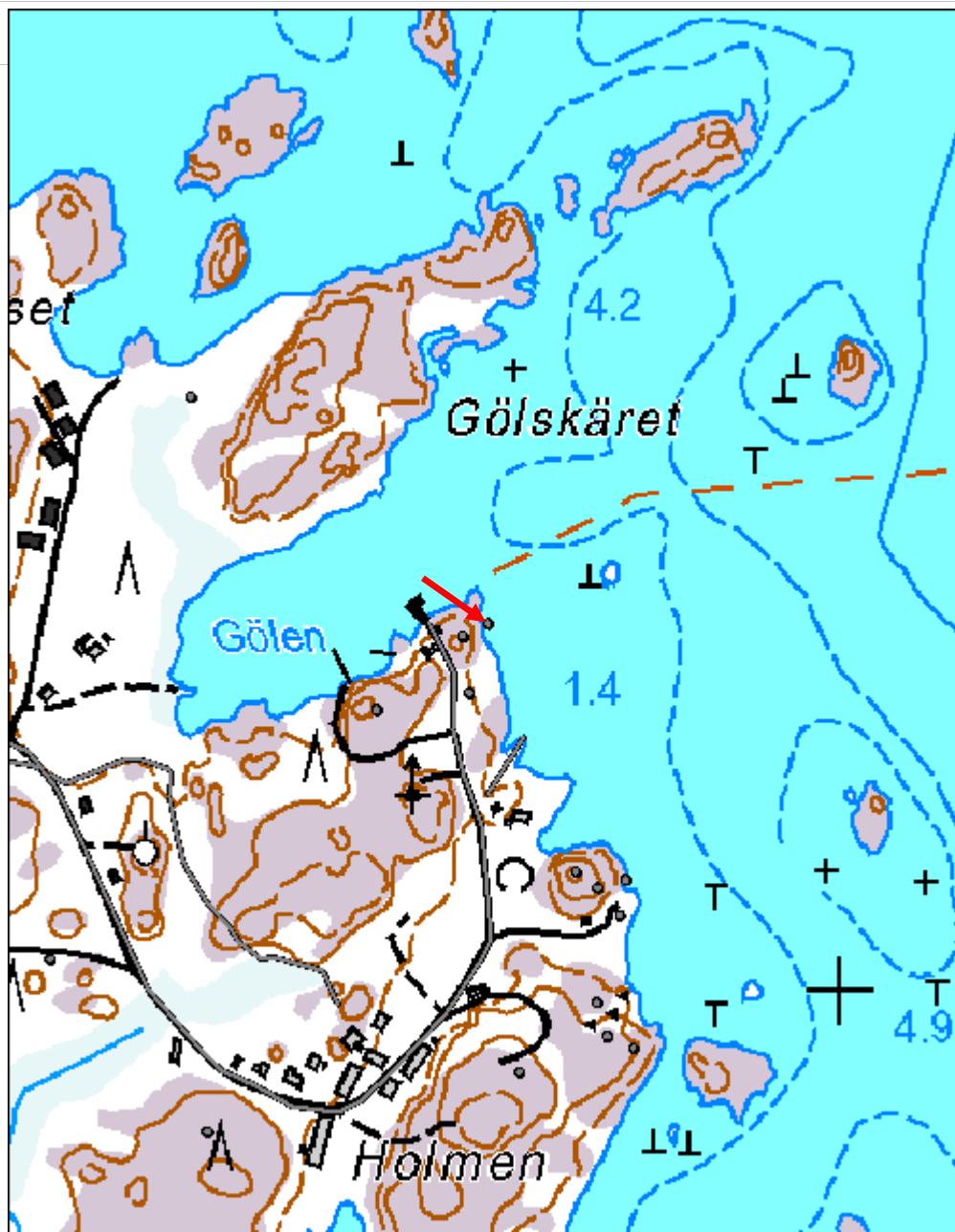
Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojele:	9 Muu suojeleuarvo

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojele:	0 Ei määritelty
Selitys:	 <p data-bbox="496 958 754 992">Kiinnitysrengas SE.</p>

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642331, Y 3238682	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 06 tulasema	MH-tunnus: 161113
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642320, Y 3238659	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 26.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakalliolla, jolta esteetön näkyvyys satamaan ja sen edustalle.

Kohteen kuvaus

Etelän puolelta pesäkkeeseen johtaa kallioon räjäytetty yhdyskäytävä, joka haarautuu pohjoiseen pesäkkeen ovelle ja itään betoniseinään. Sisäpuolella 2.2 x 2.2 m:n betoni-nen sisätila, josta ampuma-aukot N ja E. Sisäänkäynti S. Betoninen tasakatto.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tulasema. Huoltopäällikkö evp. Stig-Göran Hallénin mukaan aseman rakensivat pioneerit 1980-luvulla.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:	Kunto:	0 Ei määritelty
	Olotila:	2 Ei käytössä

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	

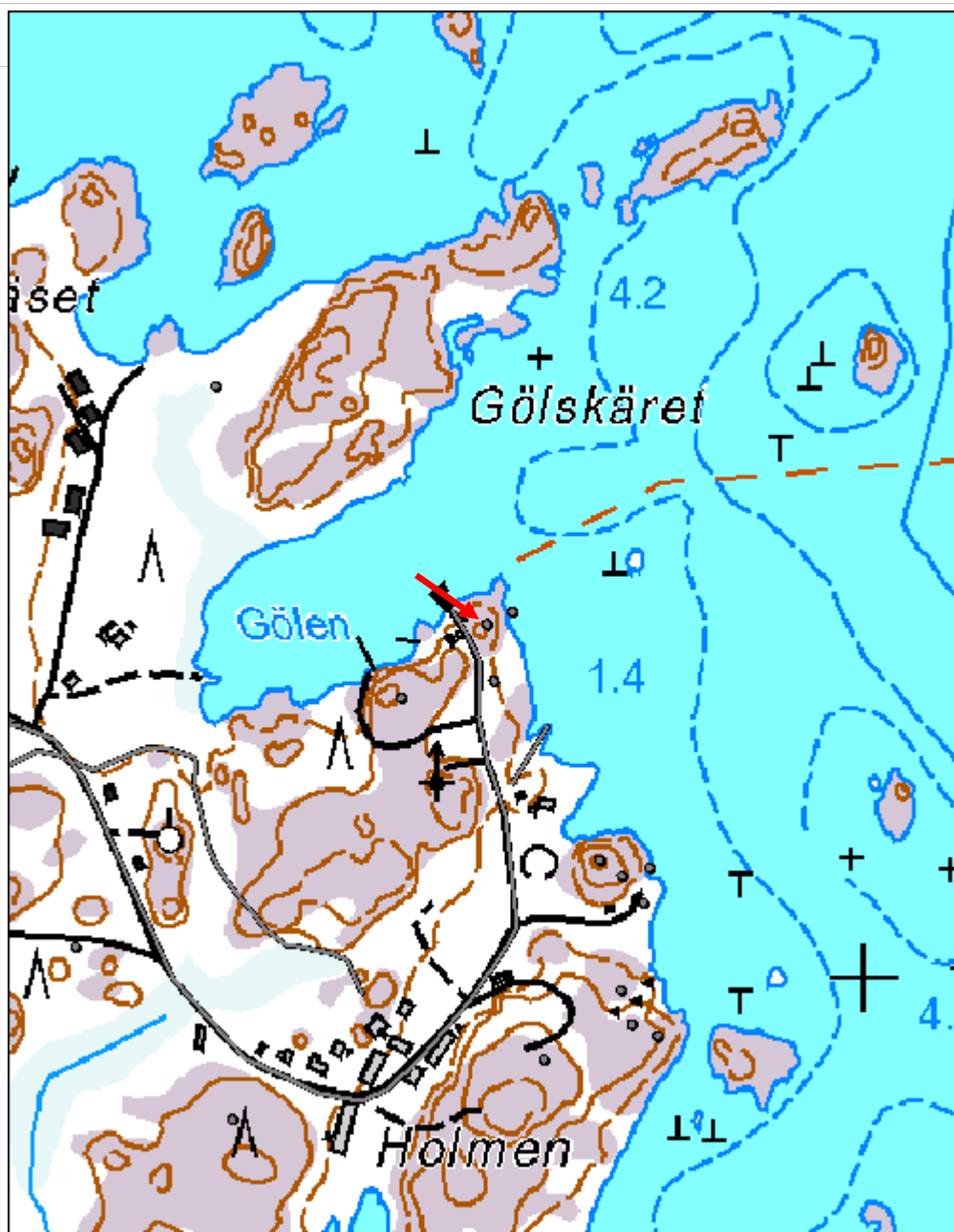
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema N.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642320, Y 3238659	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 07 venetelakka jäännös	MH-tunnus: 161120
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	9 Valmistuspaikat/työpaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:			

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642177, Y 3238681	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 26.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Nuorta koivua kasvava ranta.

Kohteen kuvaus

Venetelakka, joka koostuu neljästä yhdensuuntaisesta rataakiskosta, jotka nousevat loivassa kulmassa veden alta. Radan leveys 2.35 m. Ratakiskojen väli 0.8 m. Meren puolelta slippiä reunustaa SW-NE-suuntainen louheesta ja pyörityneistä luonnonkivistä koottu usean kymmenen metrin pituinen valli. Noin 65 m pitkä rata päättyy kivijalustalle asennettuun käsikäyttöiseen vinssiin, jonka on valmistanut Veljekset Friis Oy, Kokkola Ykspihlaja. Radan yläpäässä on 12-pyöräinen teräsvaunu, jota on vedetty vinnistä vaijerilla. Kiskoradan yläosa on ollut vuoden 1985 jälkeen puretun suojarakennuksen sisällä.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Paikka, jossa Puolustusvoimien veneitä on nostettu maihin korjausta ja talvitelakointia varten. Huoltopäällikkö evp. Stig-Göran Hallénin mukaan telakalla saattoi olla yhtäaikaan nostettuna useita aluksia.

Lisätietoja

Toimenpiteet

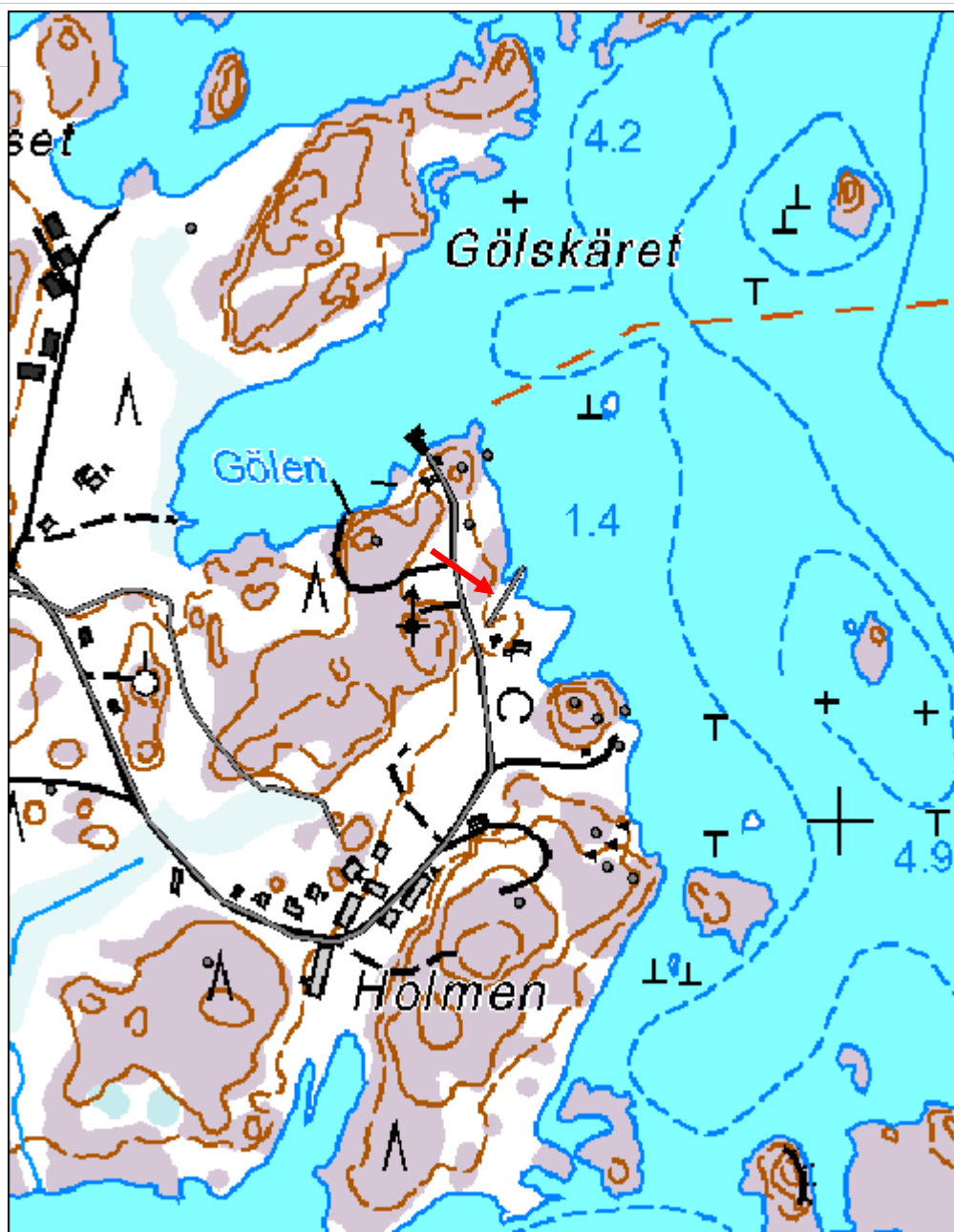
Tarkastukset

--

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	2 Keskinertainen
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Kohdetyyppi:	9 Valmistuspaikat/työpaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642177, Y 3238681	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 08 tulasema	MH-tunnus: 161121
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642269, Y 3238665	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 26.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Satamaan vievän tien varressa, näköalaa itään ja koilliseen.

Kohteen kuvaus

Betoniharkoista koottu osaksi maahan upotettu lähipuolustusasema. Pituus 3.0 m, leveys 2.3 m, korkeus 1.4 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Lähipuolustusasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojeelu:	9 Muu suojeuarvo

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojele:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema SW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642269, Y 3238665	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 09 tuliasema	MH-tunnus: 161122
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642254, Y 3238581	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 26.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakalliolla, jolta näkyvyyttä ns. puulaiturin satamaan ja itään.

Kohteen kuvaus

Betoninen kallioon upotettu suojahuone, jossa tähystysaukko itään. Sisään laskeudutaan portaita lännen puolelta. Betoninen tasakatto.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu   Laji: 99 Muu toimenpide   Toimenpidevuosi: 2015
Kuvaus: Kävijöiden suojaaminen

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojele:	9 Muu suojeleuarvo

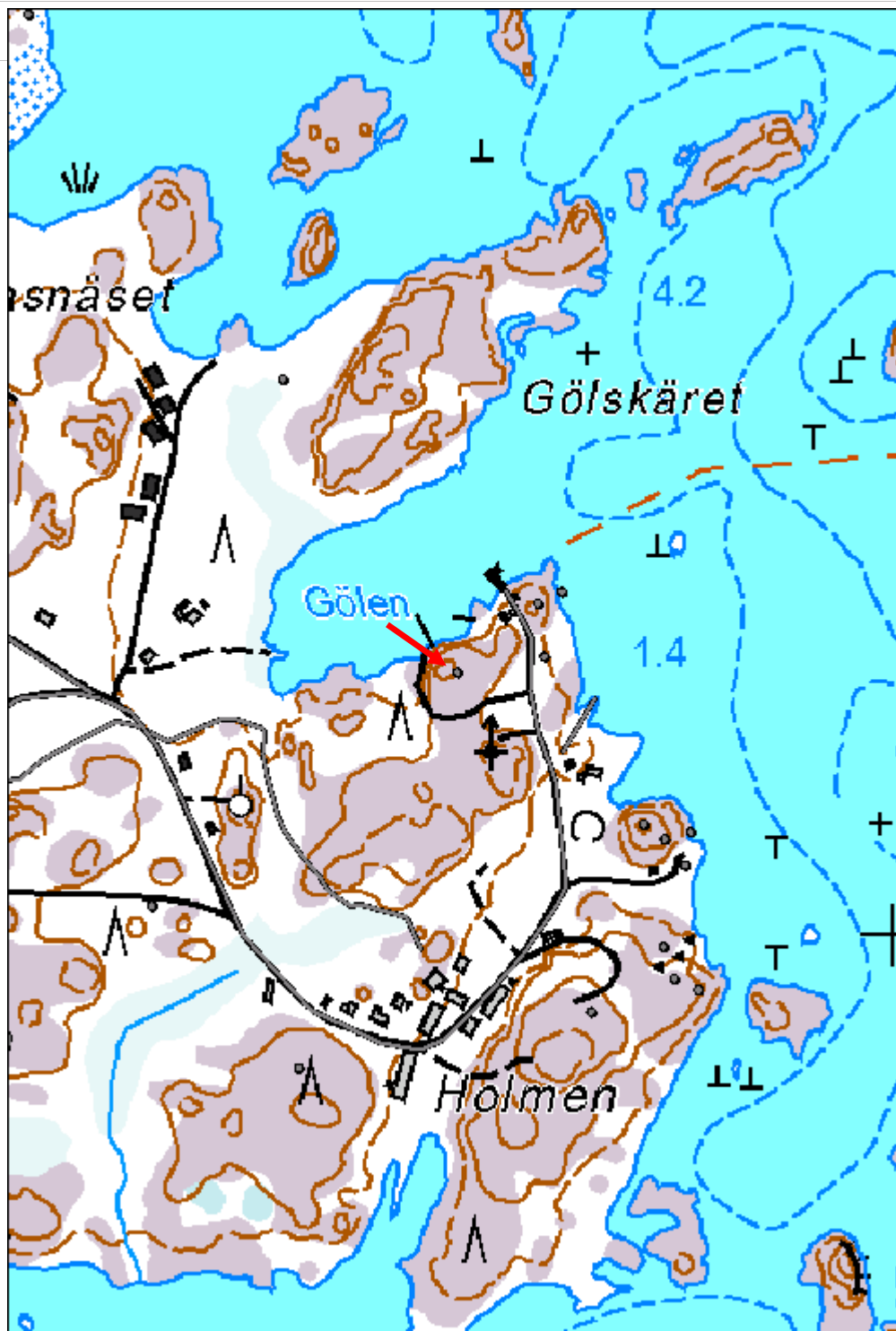
Selitys:**Selitys:****Ympäristön
suojelu:**

0 Ei määritelty

Selitys:

Tuliasema E.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642254, Y 3238581	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 10 yhdyskäytävä	MH-tunnus: 161126
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642178, Y 3238195	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Maasto vaihtelee lehtomaisesta koivikosta kuivaan kalliomännikköön.

Kohteen kuvaus

Pitkä kaivanto, joka alkaa 12 tuuman patterin NW-puolelta, etenee luoteeseen järeän vartiotornin editse rantalehtoon lähelle Gölenin pohjukkaa, kääntyy länteen kallionreunaa myöten, nousee etelään päin kalliolle ja päättyy uuden tykkiaseman lähelle. Kaivanto on 0.5-3.0 m leveä ja 0.5-3.0 m syvä. Suurimmaksi osaksi se on kaivettu maahan, mutta 12 tuuman patterin ja järeän vartiotornin samoin kuin Balgetin rantakalliolla se on louhittu kallioon. Lähellä Balgetin rantaa on kallioon louhittu tasapohjainen kuoppa, jonka läpimitta on 14 m ja syvyys 3.5 m. Paikalla on myös valtavista särmikkäistä lohkeista koottu valli, jonka harja muodostaa noin 30 m pitkän suojakäytävän haaran itään päin. Kaivannon pituus on GPS-havainnoista laskien 910 m. Paikoin maa- ja louhevallit on kasattu kaivannon molemmin puolin, paikoin vain toiselle puolelle. Lyhyt ikävä ja parkkipaikat ylittävät kaivannon.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Suojakäytävä. Kaivanto on merkitty vuonna 1938 painettuun topografikarttaan 1:20000. Evp huoltopäällikkö Stig-Göran Hallénin mukaan käytävä on peräisin sodan ajalta.

Lisätietoja

Toimenpiteet

<i>Tarkastukset</i>

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	2 Kesinkertainen
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suoja:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suoja:	0 Ei määritelty
Selitys:	

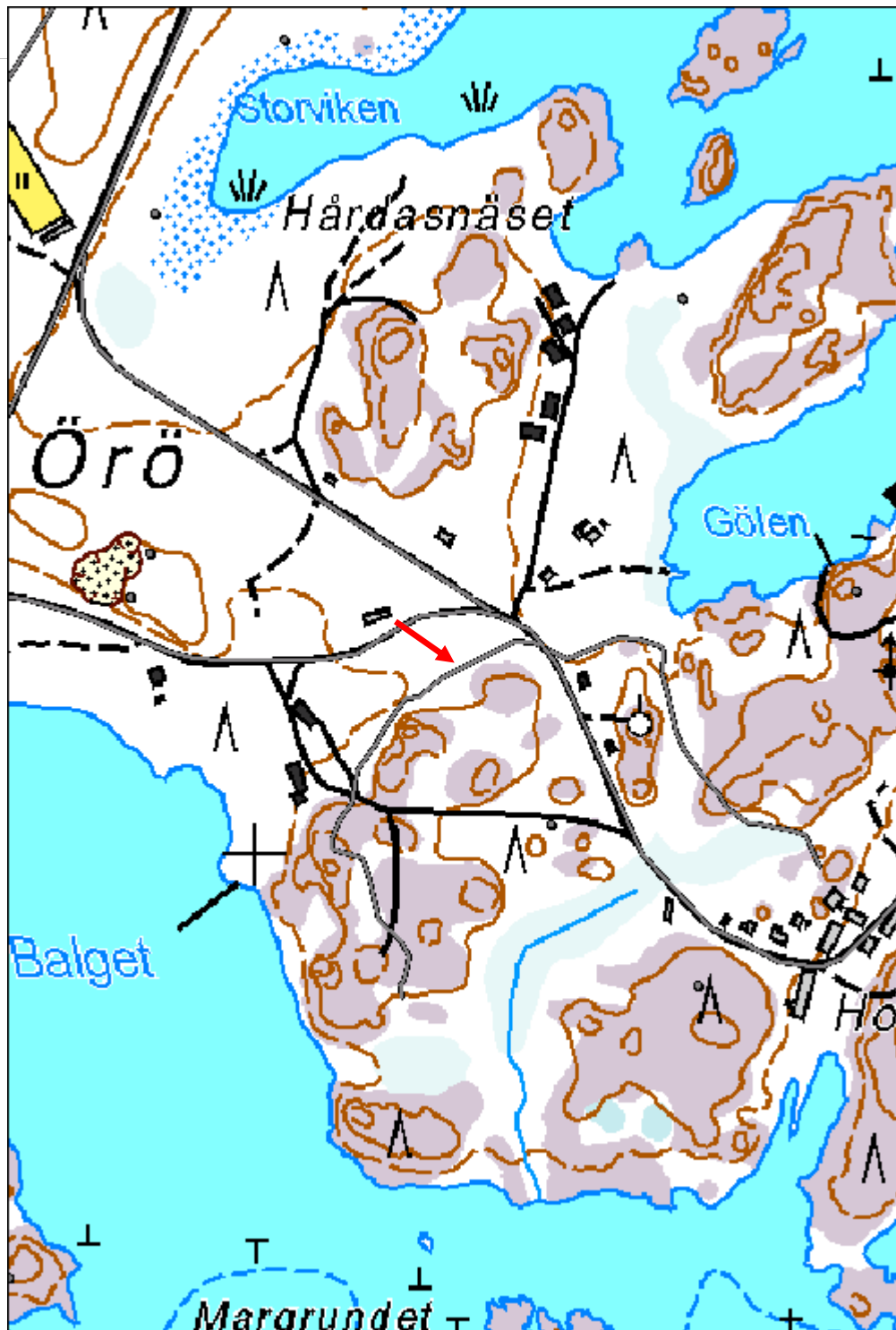

Kaivannon maahan kaivettua pohjoisosaa Gölenissä W.

Kaivannon kallioon louhittua osaa.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642178, Y 3238195	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 11 suojuhuone	MH-tunnus: 161141
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642107, Y 3238761	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakallion laella. Näkyvyyttä merelle itään päin.

Kohteen kuvaus

Betoninen kallioon louhittu huone, mitat 2.9 x 5.7 m. Kulkuaukot portaita alas W- ja S-seinillä. Ei näköalaa merelle. Betoninen tasakatto.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Suojahuone.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojueluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojele:	9 Muu suojueluarvo

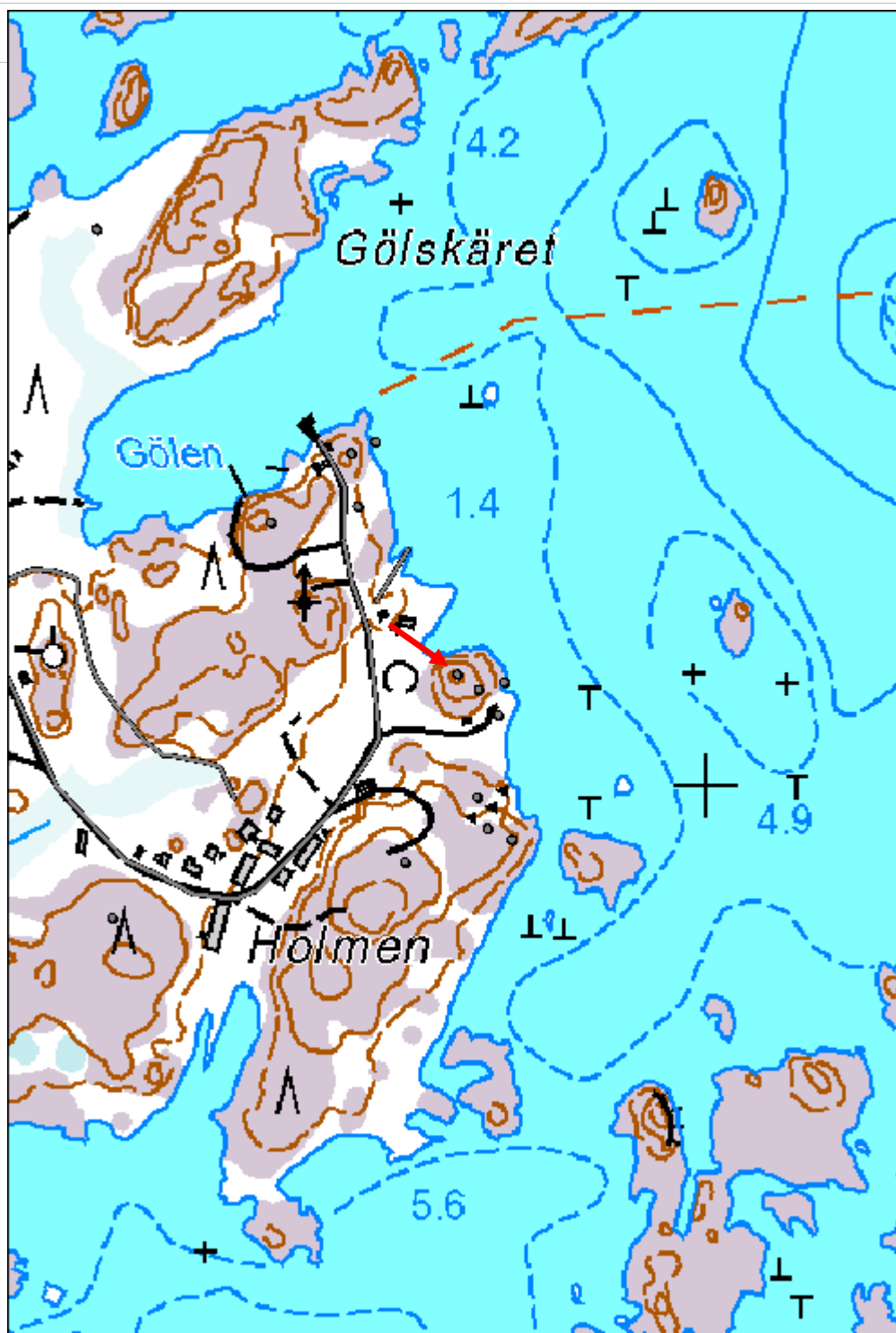
Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojele:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Suojahuone S.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642107, Y 3238761	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 12 tuliasema	MH-tunnus: 161144
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642093, Y 3238781	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakallio, näkyvyys idän puolelle.

Kohteen kuvaus

Puolikaaren muotoinen kylmämuurattu kivivalli pyörityneistä ja särmikkäistä lohka-reista ja punatiilistä. Muurin leveys 1.0-2.6 m, korkeus 0.7 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

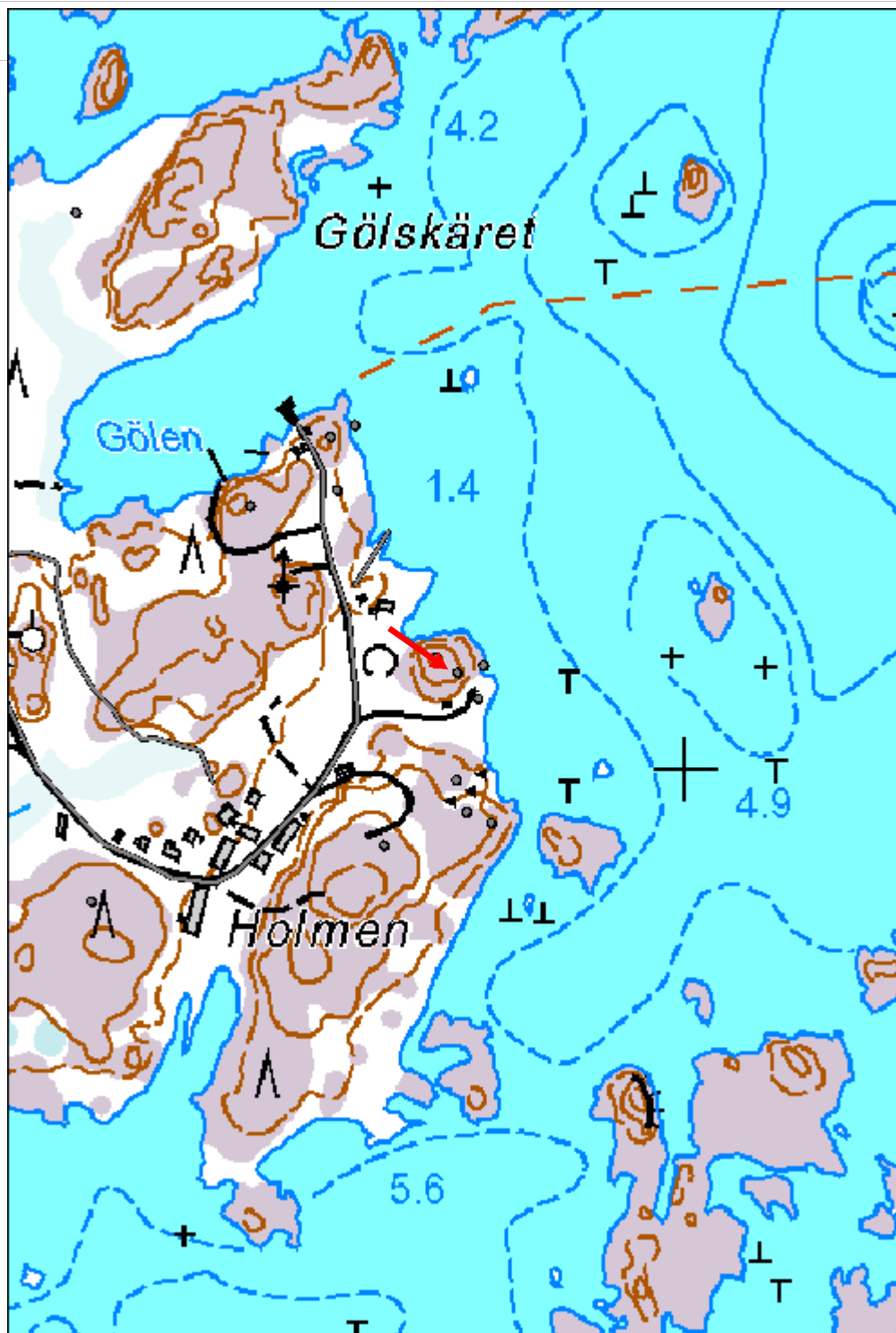
Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojeelu:	9 Muu suojeuarvo

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema W.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642093, Y 3238781	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 13 kiinnitysrengas	MH-tunnus: 161146
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642100, Y 3238806	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakalliolla.

Kohteen kuvaus

Vaakasuoraan kallionpintaan pystysuoran seinämän päälle kiinnitetty rautasilmutka. Paksuus 2 cm. Läpimitta 25 cm.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Aluksen kiinnitysrengas.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen	9 Muu suojeleuarvo

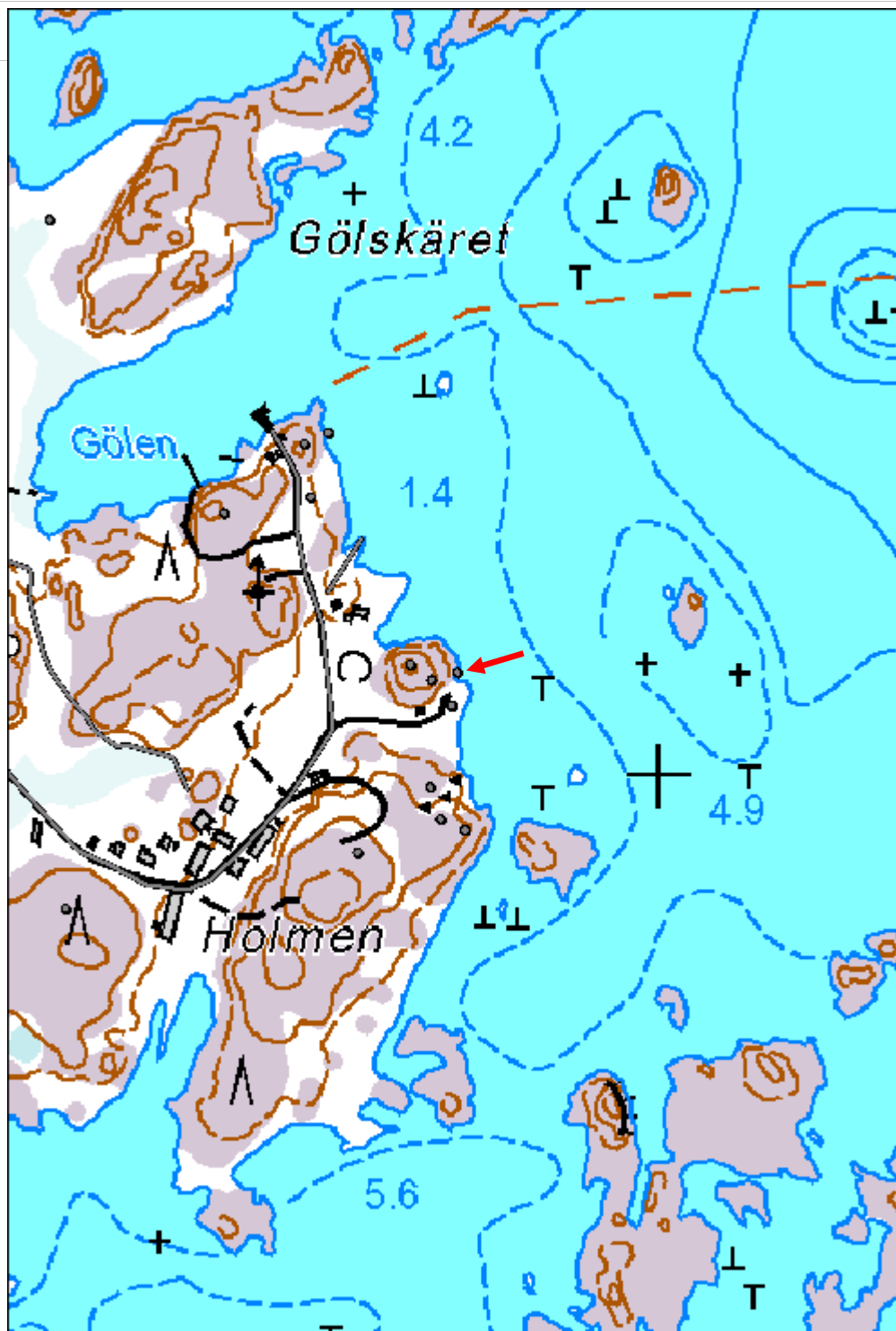

Selitys:	suojelu: Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Kiinnitysrengas N.

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642100, Y 3238806	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 14 rakennuksenjäännös	MH-tunnus: 161147
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642068, Y 3238800	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakalliolla.

Kohteen kuvaus

Betonilaatta rantakalliolla ns. halkolaiturin vieressä. Laatan mitat 5.6 x 8.4 m. Kolme huonetta, joista eteläisin suurin. Keskellä valettu tulisijan pohja.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Lämmitettävä odotustupa tai asuinrakennus. Huoltopäällikkö Stig-Göran Hallénin mukaan rakennus purettiin 1980-luvulla.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

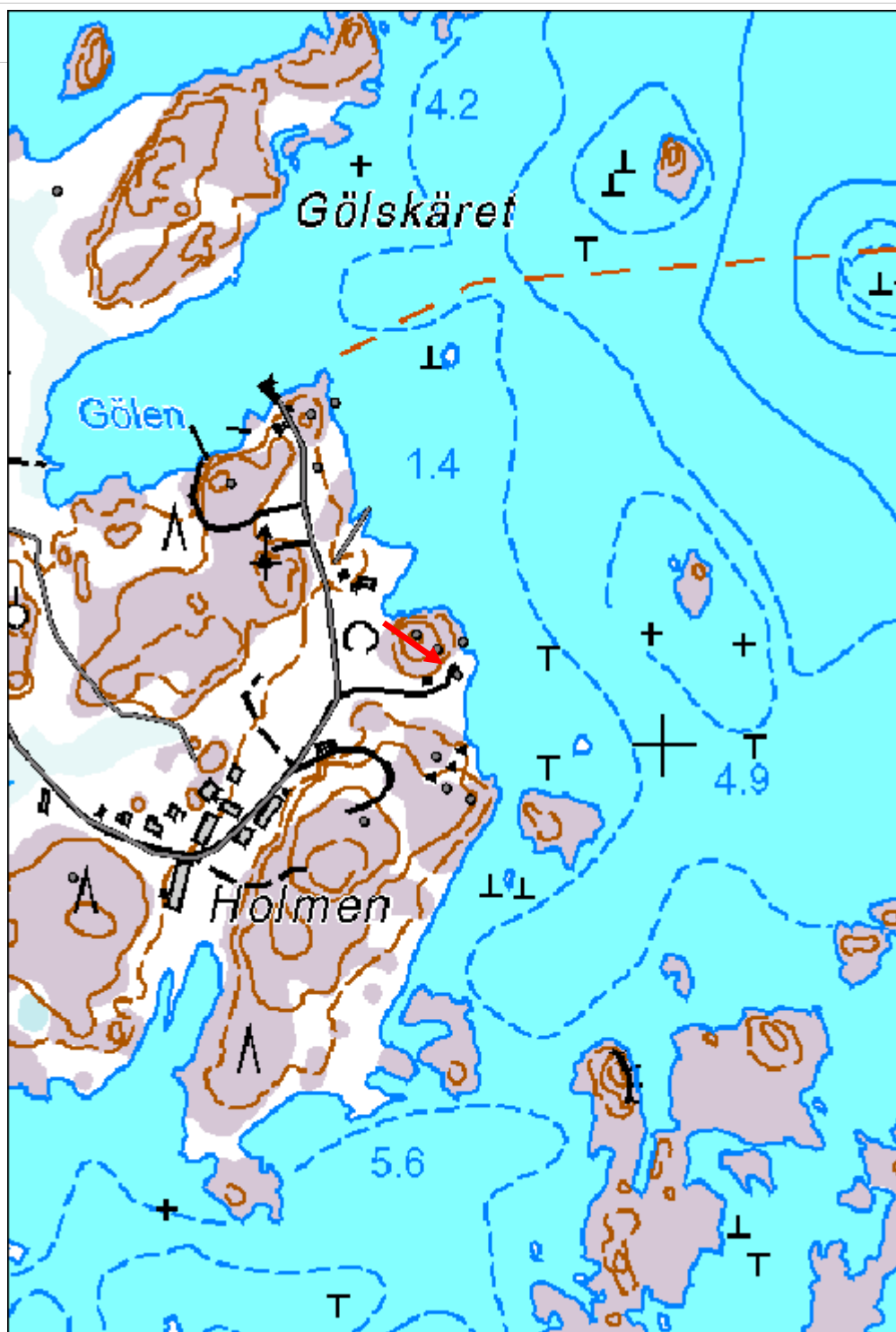
Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	2 Keskinertainen
Arvotus:	8 Muu suojeuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen	9 Muu suojeuarvo

Selitys:	suojelu: Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Rakennuksenjäännös SW.

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642068, Y 3238800	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 15 tulasema	MH-tunnus: 161149
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641958, Y 3238790	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Kallion laella, josta näkyvyys merelle E.

Kohteen kuvaus

Puolikaaren muotoinen kylmämuurattu valli, jonka leveys on 1.0-1.3 m ja korkeus 0.5-1.0 m. Ulkomitat 6 (SW-NE) x 5 m. Pitkien seinien sisällä hirret.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tulasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojeelu:	9 Muu suojeuarvo

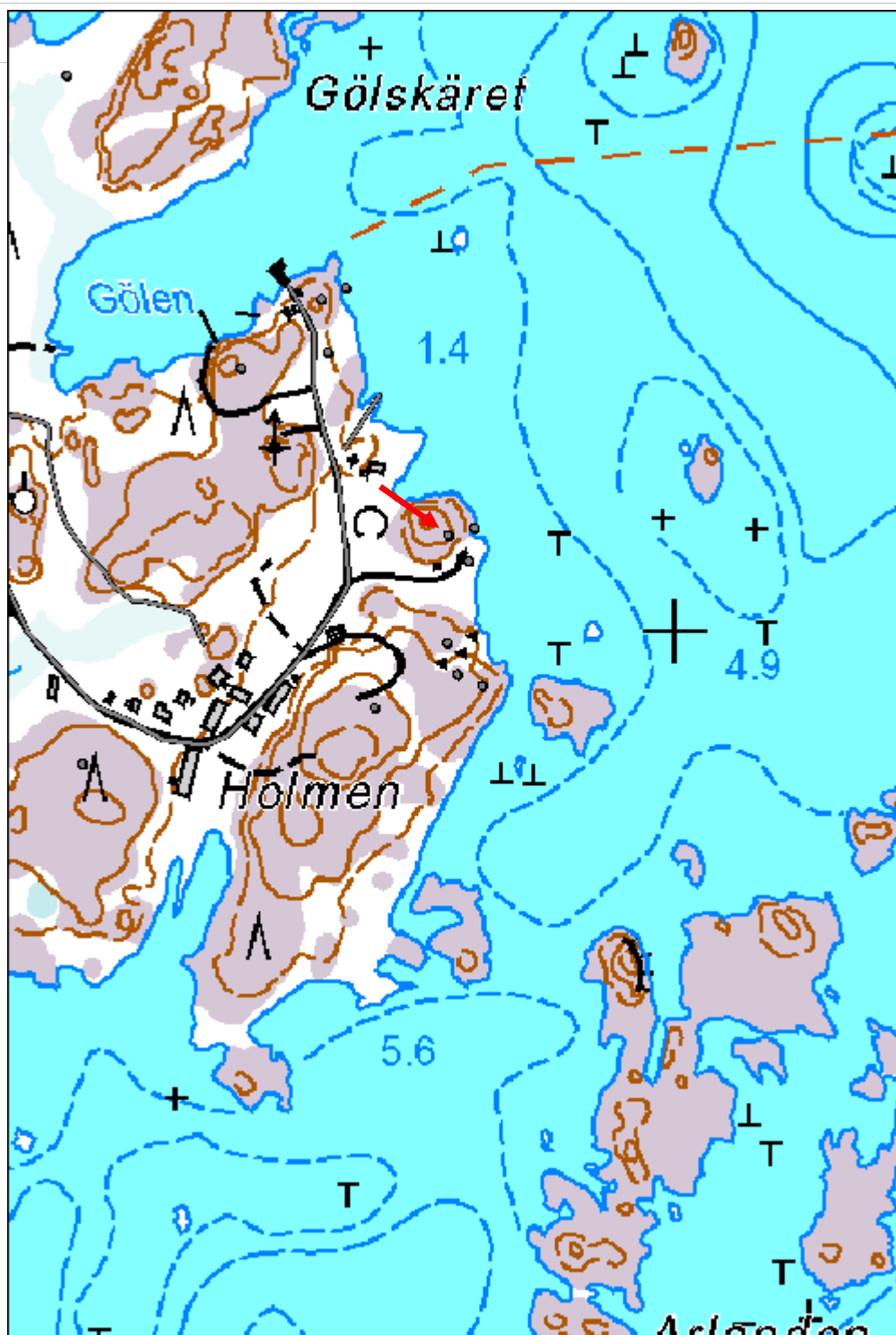

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema SW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641958, Y 3238790	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 16 louhealue	MH-tunnus: 161151
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641989, Y 3238780	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Kallioinen rantarinne.

Kohteen kuvaus

Laaja alue louhetta, jossa käytäviä ja kylmämuurattuja seinämiä.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tykkipatterin louhintatöissä syntynyttä jätettä.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

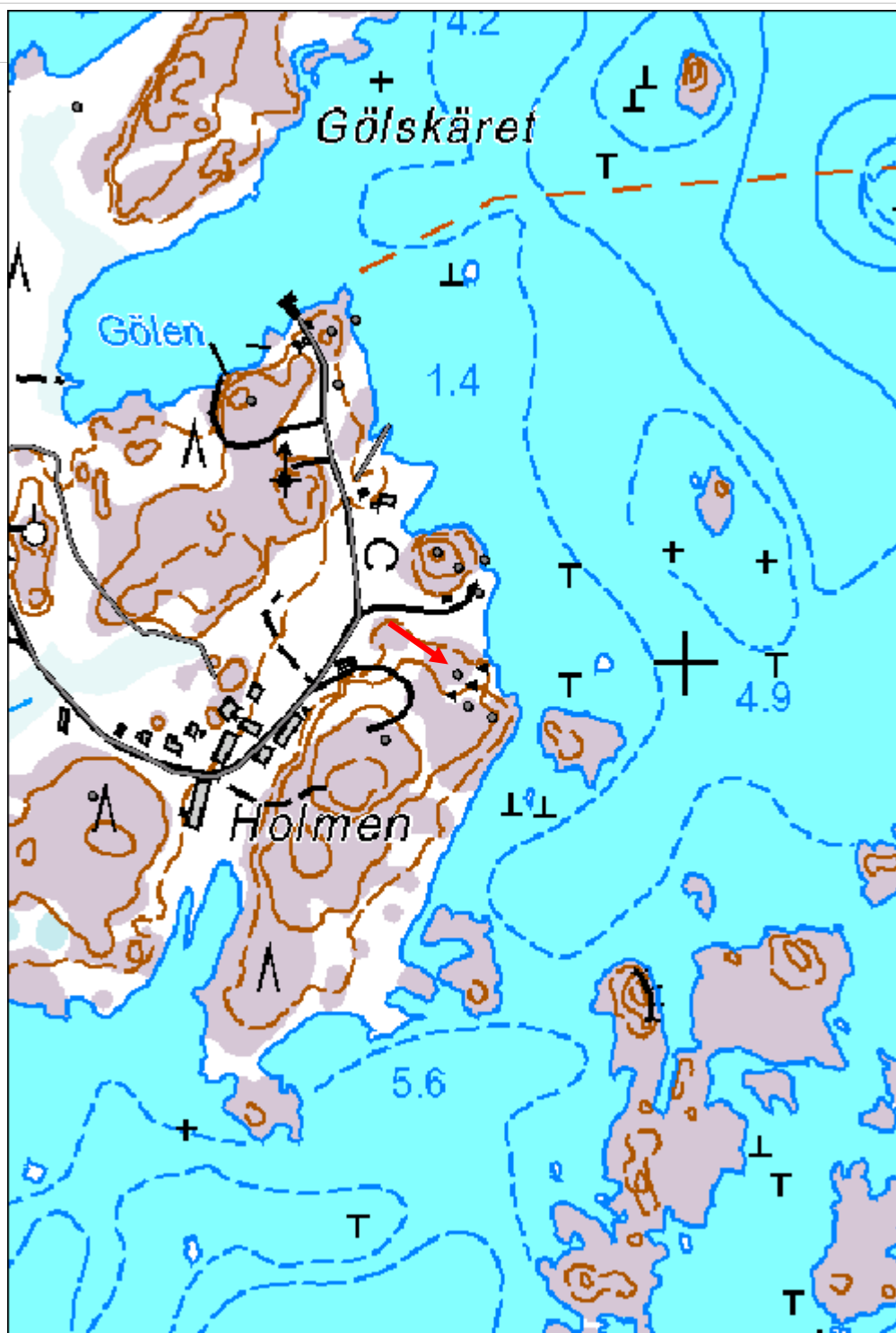
Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojele:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Louhealue SW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641989, Y 3238780	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 17 tuliasema	MH-tunnus: 161152
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641948, Y 3238813	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakalliolla.

Kohteen kuvaus

Kallionseinämän ja kylmämuuratun vallin suojaama suorakaiteen muotoinen lähipuolustusasema. N-seinä ja osaksi E-seinä muodostuvat 1.3 m korkeasta kallionseinästä, jossa 2 rautapulttia. W-seinä 1.3 m korkea kallionseinä. SE-kulma ja S-seinä kylmämuuria louheesta, korkeus 1.0-1.4 m. W-puolelta asemaan tulee käytävä, jota suojaa 1.4 m korkea kylmämuuri etelän puolelta. Sisäpuolella kuusitahokkaan muotoinen kivialusta.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:

Kunto: 0 Ei määritelty

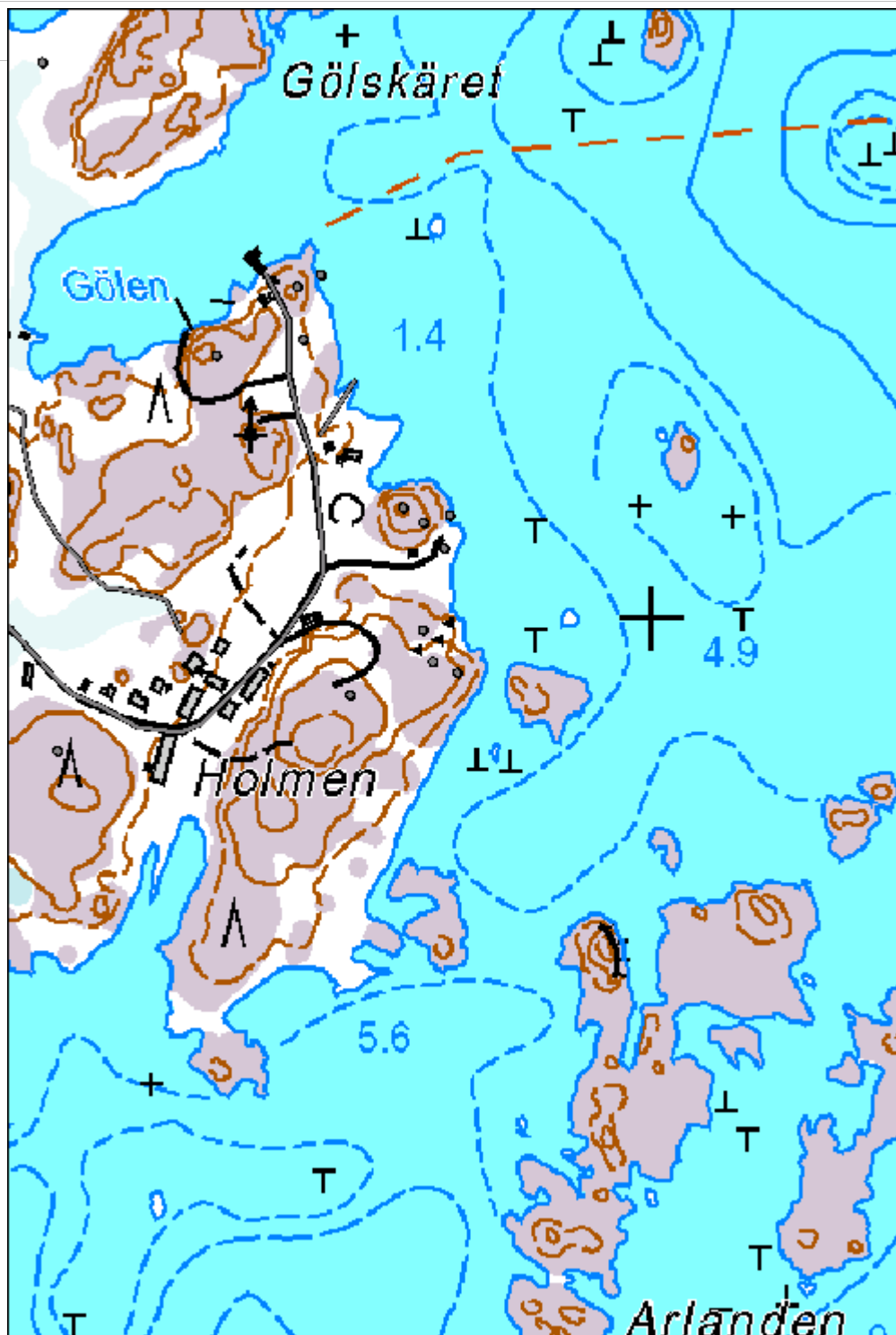
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema W.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641948, Y 3238813	Mittakaava:	1:5000

30671 Örön linnake, Örö 18 12 tuuman tykkipatteri 1	MH-tunnus: 161153
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641926, Y 3238710	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Holmenin laki.

Kohteen kuvaus

Betoninen kasematti, jonka sisällä suojattuja tiloja. 12 tuuman tykki Obuhov 305/52 O (1912) ja ulkopuolen rintavarustus ovat 1. maailmansodan aikaisia. Patterin ympäristössä runsaasti louhetta.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tykkipatteri.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

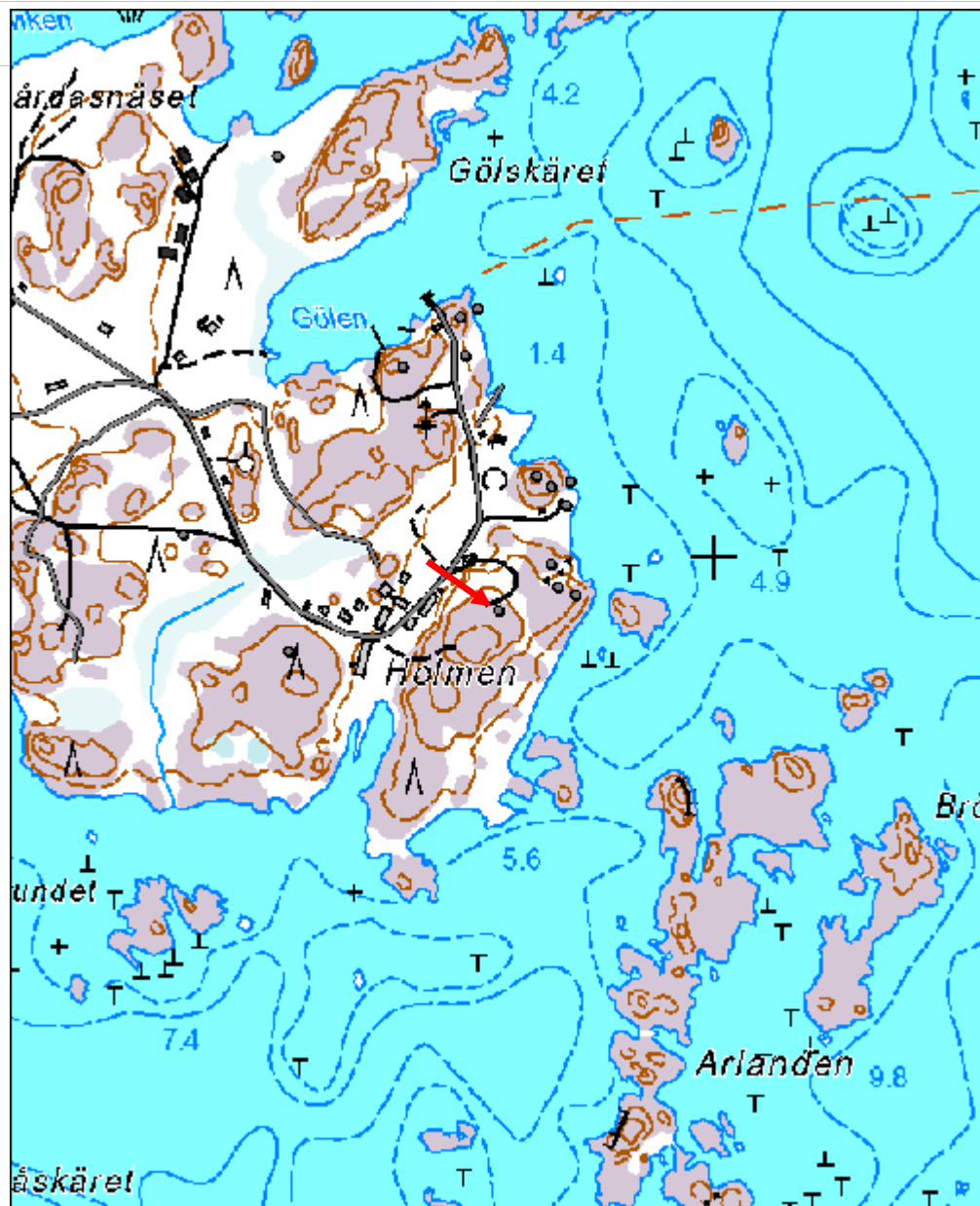
Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
		Olotila:	2 Ei käytössä
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Kohteen	9 Muu suojeleuarvo

Selitys:	suojelu: Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tykkipatteri NW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641926, Y 3238710	Mittakaava:	1:7556

30671 Örön linnake, Örö 19 12 tuuman tykkipatteri 2	MH-tunnus: 161156
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641872, Y 3238428	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallion laella.

Kohteen kuvaus

Betoninen kasematti, jonka sisällä suojattuja tiloja. 12 tuuman tykki Obuhov 305/52 O ja ulkopuolen rintavarustus ovat 1. maailmansodan aikaisia. Patterin ympäristössä runsaasti louhetta.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tykkipatteri.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
		Olotila:	2 Ei käytössä
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Kohteen	9 Muu suojeleuarvo

Selitys:	suojelu: Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

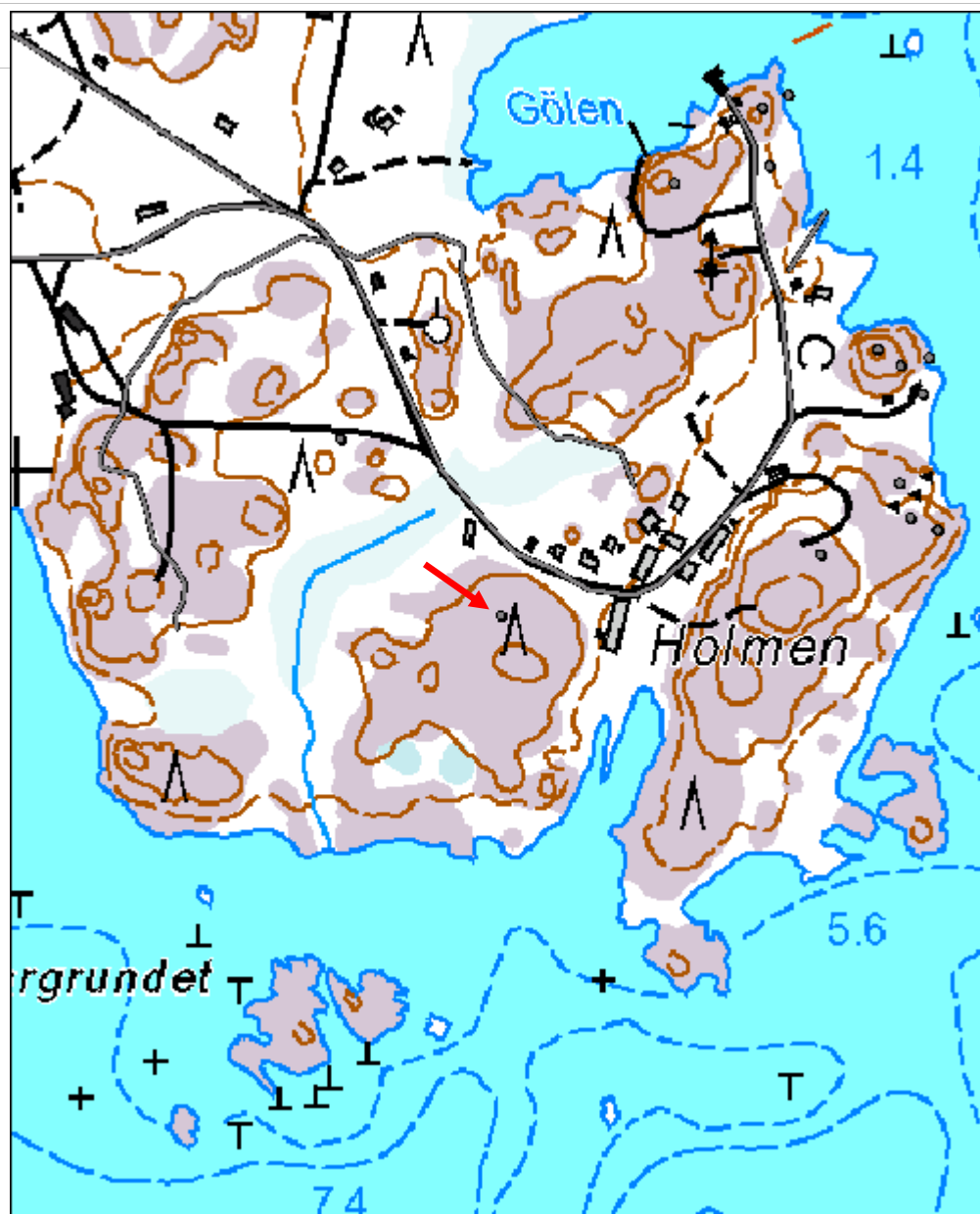

12 tuuman tykki SE.

Tykin suojuhuoneen katto.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641872, Y 3238428	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 20 tuliasema	MH-tunnus: 161163
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642290, Y 3237899	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 28.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Loivalla harjunkummulla.

Kohteen kuvaus

Tasaiseen maastoon kaivettu taisteluhauta. NW-päässä betoniharkoista rakennettu potero. Juoksuhauda tuettu vaakahirsillä ja pystyföljäreillä 2 tuuman pattingista. Taisteluhaudan syvyys 1.6-1.7 m, leveys 1.1-1.2 m. Kaikkiaan 14 suoraa käytävän osaa, jotka mutkittelevat siten, että 8. ja 9. osa muodostavat maanalaisen osan. Pattingista tehty tasakatto peitetty kattohuovalla ja soralla. Katto on ennen pitkää romahdusvaarassa. SE-päässä on lyhyt sivukäytävä, joka päättyy betoniharkoista rakennettuun poteroon. Maanalainen osa osaksi kahdessa tasossa, joiden välissä betoniportaati. Kaksi maanpinnalle tulevaa ilmanvaihtokanavaa.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema ja yhdyskäytävä. Huoltopäällikkö evp. Stig-Göran Hallénin mukaan sen rakensivat pioneerit 1980-luvulla.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 99 Muu toimenpide Toimenpidevuosi: 2015
Kuvaus: Kävijöiden suojaaminen

Tarkastukset

--

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suoja:	9 Muu suojeuarvo
		Selitys:	

Ympäristön suoja:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema E.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642290, Y 3237899	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 21 rakennuksenjäännös	MH-tunnus: 161164
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642248, Y 3237880	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 28.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Soraharjulla 5 m:n korkeuskäyrän tuntumassa.

Kohteen kuvaus

Tasainen, nummen pintaa noin 0.5 m korkeammalla oleva suorakaiteen muotoinen alue. E- ja S-reunoissa louheesta ja pyöristyneistä kivistä koottu kylmämuurattu reunuus, joka on hyvin säilynyt, pystysuora ja 1.1 m korkea. SW-osa on romahtanut tenniskentän hiekkakuoppaan. Pituus 12.9 m (W-E) ja leveys 8.2 m. Permanto tasainen. Paikan korkeus merenpinnasta noin 5 m tekee mahdolliseksi, että rakennuksenjäännös olisi linnoitusaikaa vanhempi.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

SSKO:n aineistossa mainittu kalastajatupa Hi III IX.

Lisätietoja

Kyseessä on mahdollisesti Levi Fagerströmin ja Harto Rothin mainitsema kivrakennus n:o 58, sillä he ilmoittavat sen sijaitsevan "hiekkaharjulla jääkiekkokaukalon läheisyydessä". Heidän paikkansa koordinaatit osoittavat kuitenkin 400 metriä itään paikkaan, jossa ei ole mitään kivrakennetta. Fagerström & Roth n:o 58. Arkistointiventointi Laukkanen 2012, n:o 309 (ei käynyt paikalla, ei lisätietoja).

Toimenpiteet

Tarkastukset

--

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	2 Keskinertainen
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Rakennuksenjäännös NE.

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642248, Y 3237880	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 22 rajapyykki	MH-tunnus: 161165
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642619, Y 3237903	Löydöt:	

Taustatiedot

K.A. Rehnbergin tiluskartta 1900.

Ympäristön kuvaus

Rantavyöhykkeessä lähellä leppä- ja järviruokokasvustoja.

Kohteen kuvaus

Kaksi pystyyn asetettua vaaleaa kivenlohkarettä, joiden kärjet ovat pystyssä. Lohkareiden muoto on kolmiomainen. Kärkien etäisyys 1.5 m. Lohkareet kohoavat noin 0.4 m maasta. Ne muodostavat rajan suuntaisen (W-E) linjan siten, että kiven pituusakselit ovat linjan suuntaiset.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Rajapyykki n:o 9, joka osoitti rannassa rajan Rosalan Norrbyggasin (R3) ja Spaaksin (R4) tilojen laidunten välillä.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:

Kunto: 0 Ei määritelty

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty	Selitys:	
Selitys:			

Rajapyykki NE.

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642619, Y 3237903	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 23 rajapyykki	MH-tunnus: 161166
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642536, Y 3238413	Löydöt:	

Taustatiedot

K.A. Rehnbergin tiluskartta 1900.

Ympäristön kuvaus

Rantavyöhykkeessä männikön ja rantalepikon rajalla.

Kohteen kuvaus

Kaksi pystyyn asetettua kivenlohkarettä. Lohkareiden keskinäinen etäisyys ulkoreunoista 1.9 m. Lohkareet kohoavat noin 0.4 m (N) ja 0.2 m (S) maasta. Ne muodostavat NNW-SSE-suuntaisen linjan siten, että kivien pituusakselit ovat linjan suuntaiset. Suunta yhtyy rajalinjaan suuntaan.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Rajapyykki n:o 30, joka osoitti rannassa rajan Bölen Östergårdin verotilan (B2) ja Rosalan kylän laidunten välillä.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:

Kunto: 1 Hyvä

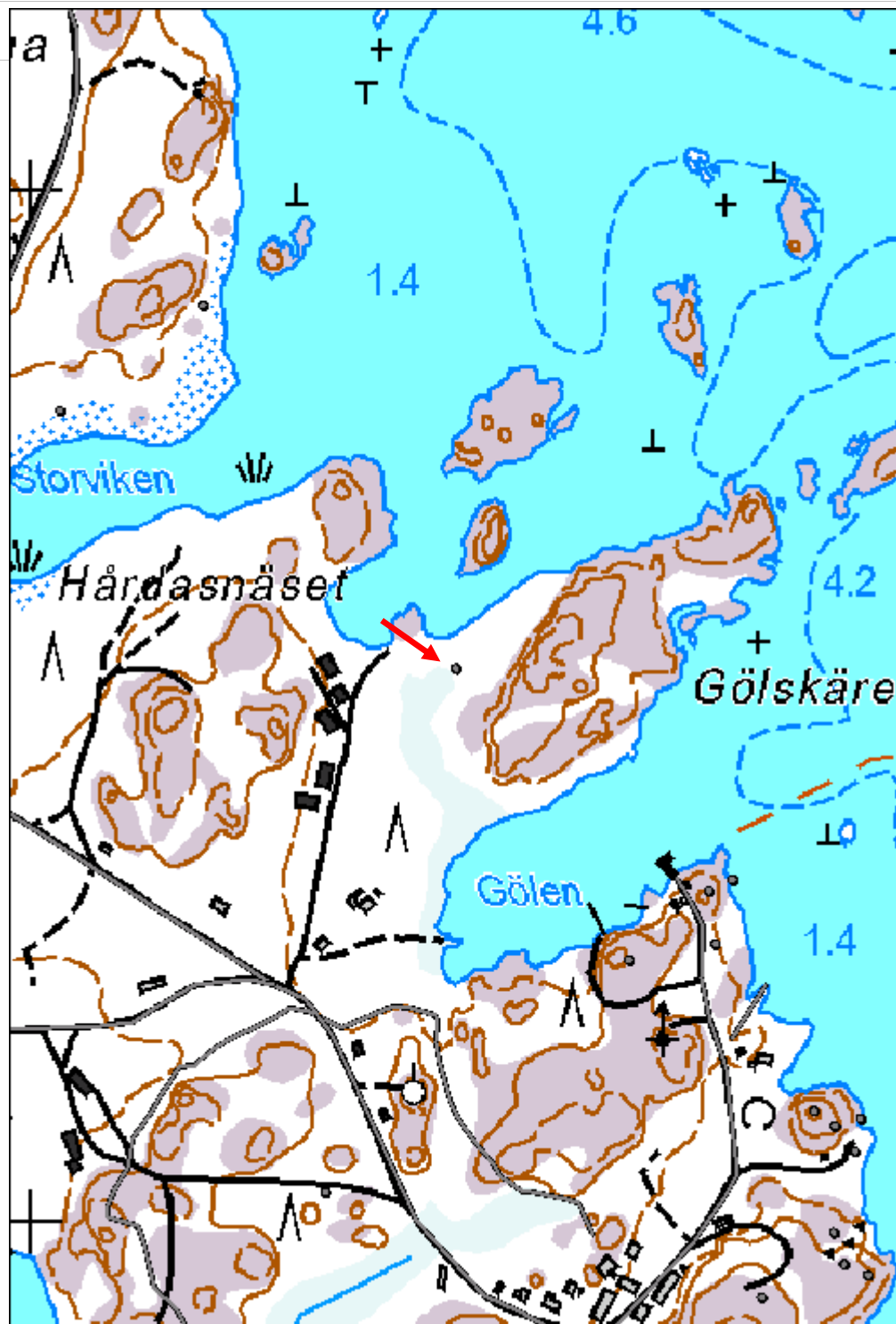

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty	Selitys:	

Rajapyykki S.

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642536, Y 3238413	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 24 kiinnitysrengas	MH-tunnus: 161167
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641352, Y 3236969	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 29.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Sileä rantakallio. Jyrkkä rinne.

Kohteen kuvaus

Kallioon kiinnitetty pystysuora silmukkapäinen rautapultti, jossa silmukka. Silmukan läpimitta 25 cm, paksuus 2 cm.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Aluksen kiinnitysrengas.

Lisätietoja**Toimenpiteet****Tarkastukset**

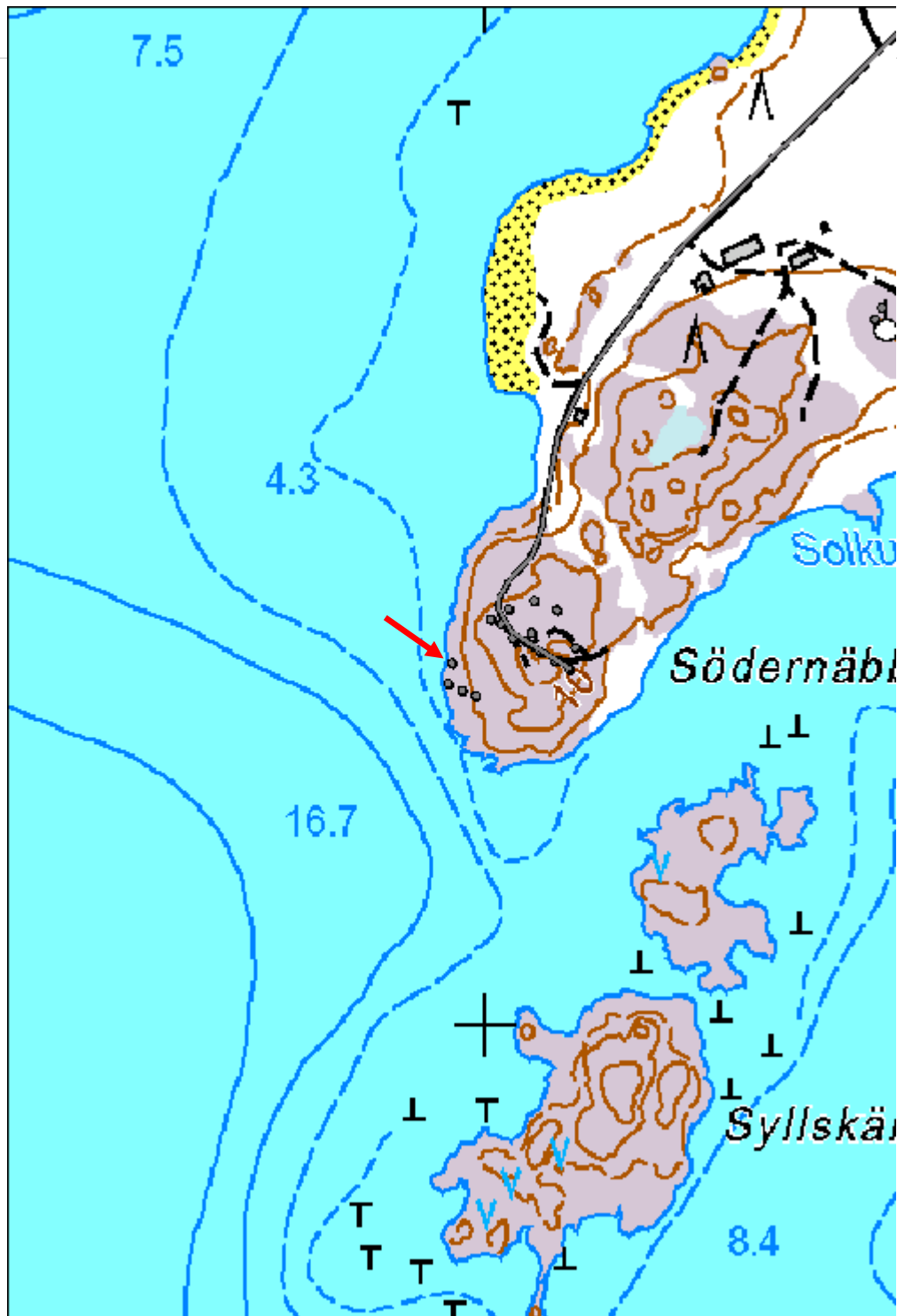
Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojele:	9 Muu suojeleuarvo

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Kiinnitysrengas S.

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641352, Y 3236969	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 25 kiinnitysrengas	MH-tunnus: 161168
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641332, Y 3236965	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 29.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Sileä rantakallio. Jyrkkä rinne.

Kohteen kuvaus

Kallioon kiinnitetty pystysuora silmukkapäinen rautapultti, jossa silmukka. Silmukan halkaisija 25 cm, paksuus 2 cm.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Aluksen kiinnitysrengas.

Lisätietoja**Toimenpiteet****Tarkastukset**

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

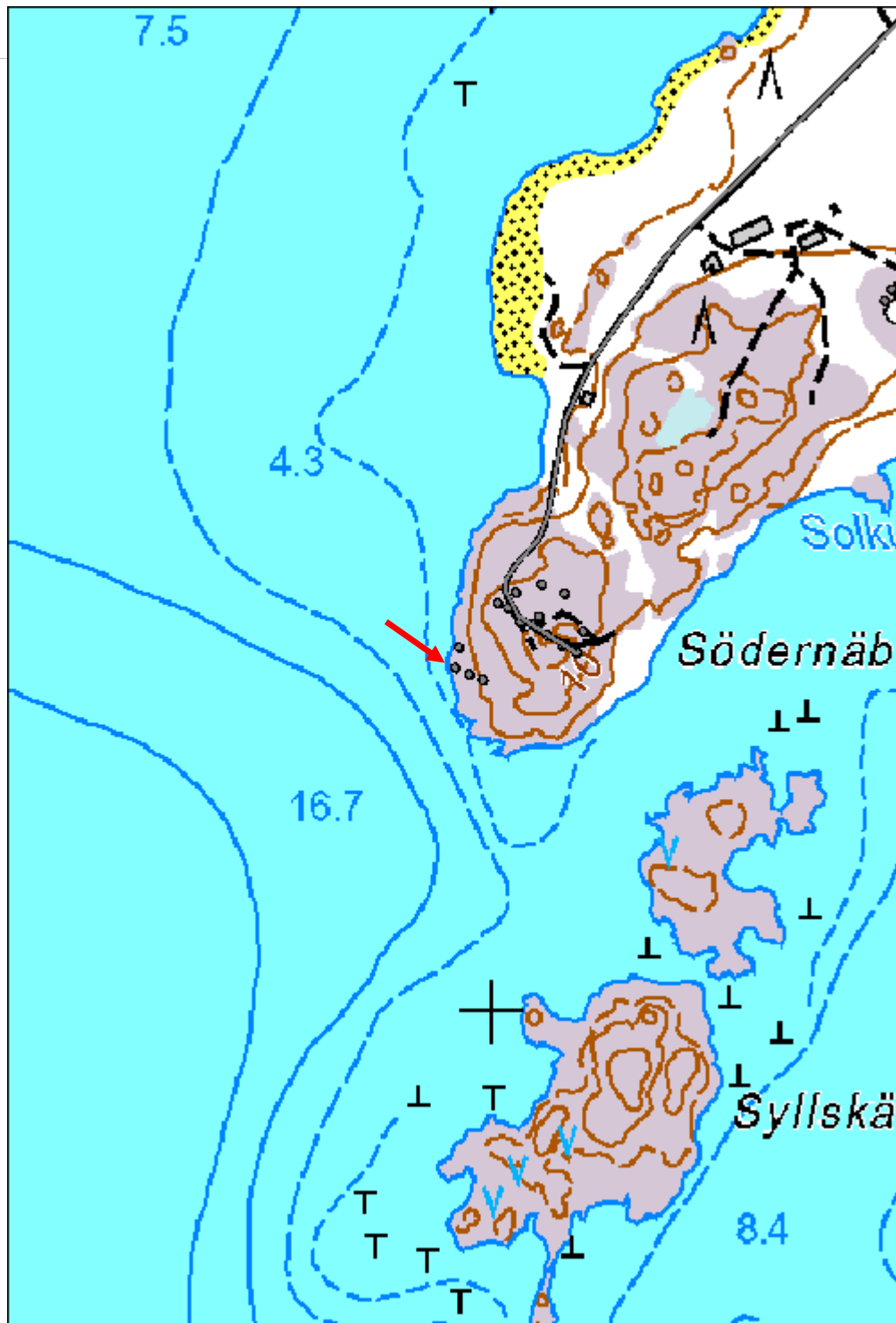
Ympäristön suojele:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Kiinnitysrengas NE.

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641332, Y 3236965	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 26 nostolaite jäännös	MH-tunnus: 161188
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641321, Y 3236992	Löydöt:	

Taustatiedot

Suullinen tieto Johanna Pakolalta 27.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakallio, jolta avautuu näköala sektorissa luoteesta etelään.

Kohteen kuvaus

Vaakasuoralle tasaiselle betonialustalle kiinnitetyn teräksisen nostolaitteen jäännökset. Kalliota vasten kaatuneina on kaksi 6.6 m pitkää teräspuomia, jotka on koottu niittaamalla noin 60 asteen kulmassa lattarautoilla yhteen kaksi kulmikasta U-profiilipalkkia. Puomien päissä on vastapainot, jotka on koottu teräsharkoista yhteen pulttaamalla. Puomien yläpäissä on kiinteästi laakeroidun kahden pylpyrän ja yhden rullan muodostama nostolaite, jossa on kiinni 10 mm paksun teräsvaijerin jäännöksiä. Alustan päällä on vielä kaksi irronnutta pylpyrää, joista toinen ei ole ollut kiinteä, vaan ripustettu ja se on jännittänyt tai kannattanut vaijeria. Ainakin yksi läntisemmän puomin pylpyrä ja vaijeria on pudonnut kallionrakoon puomin alle. Alempien pylpyröiden kohdalla on poikittaiset puupalikat. Puomeissa on akselin paikka pituudesta 1/4 vastapainon päässä. Akselin laakerointikohdan ja puomin pään välinen etäisyys on 4.5 m. Vinssin jäännöksiä ei ole näkyvissä. Lisäksi paikalla on kolme rataakskosta ja teräsharkoista valmistettua pukkia, jotka ovat kannattaneet vaakasuoria akseleita noin 1.9 m:n korkeudella alustasta. Pukit ovat olleet pultattuina alustaan rataakskosta taivutetusta kehtomaisesta osasta siten, että niiden pituusakseli on ollut NNW-SSE, käsisuuntimakehällä mitaten noin 350/170 astetta (erantoa ja rautaosien mahdollisesti aiheuttamaa eksymää ei ole huomioitu). Paikalla on myös kaksi 1.8 m pitkää massiivista terästankoa, joista toinen on kulunut yhdestä päästä ja toinen molemmista. Ne voisivat olla pukien akseleita. Sellaisiksi ne kuitenkin ehkä ovat liian lyhyitä. Alustalla toisen puomin alla on lähes kokonaan ruostumalla tuhoutuneet jäännökset muuttaman metrin pituisesta esineestä, jossa on ollut poikittain niitattuina lukuisia noin 10 cm pitkiä lattaraudan paloja.

Puomien rakenne osoittaa, että ne on nostettu ylös vastapainojen tasapainottamina. Puomien poikkipaksuus on 33 cm ja leveys 16 cm. Puomin on täytynyt siis olla nostettu siten, että leveämpi puoli on sivulle, koska sen taivutuslujuus on suurempi niin päin. Tähän sopii se, että akselin reikä on tasapainon kannalta oikeassa paikassa puo-

min leveässä sivussa. Mutta pylpyrät eivät ole leveän sivun kanssa samansuuntaiset, vaan kohtisuoraan sitä vastaan. Pylpyröiden kautta kulkevien vaijereiden on siis täytynyt jännittyä sivuun puomin nostosuunnasta. Osa vaijerin vetovoimasta on suuntautunut tasossa, joka on samansuuntainen puomin yläpinnan kanssa. Vaijerin tehtävänä on siis ollut joko tukea tai jännittää puomia sivusuunnassa, ei välittää voimia pystysuunnassa. Vaijerit ovat siis saattaneet vähentää ylös nostettujen puomien huojumista.

Puomin reikien ja pukkien akselien läpimitat ovat suunnilleen 10 cm. Tankojen (massiivista terästä) läpimitat taas ovat vain noin 8 cm, joten jos ne ovat olleet sovitettuina toisiinsa, välissä on ollut pusla tai laakeri. Toinen tanko, jonka pituus on 2.15 m, on ollut laakeroitu (pintaa kulunut pois) vain yhdestä päästä, toinen, jonka pituus on 2.36 m, on ollut laakeroitu (laakerin keskikohta) 21 ja 201 cm tangon päästä. Lähellä sen keskikohtaa on paikka, jossa tanko on kulunut vain toiselta puolelta, siis mahdollinen tukipiste. On mahdollista, että tangot ovat olleet yhtä kappaletta. Pitemmän tangon yläpää on hieman vinosti ja epätasaisesti poikki siten, että se saattaa olla polttoleikkattu.

Läntisemmän puomin vastapainon vieressä on kallioon kiinnitetty silmukka, jossa on kiinni 79 cm:n pituinen tanko, jonka pää on taottu ohuemmaksi. Toinen samanlainen on pultattu kiinni 86 cm:n päähän siitä. Jälkimmäinen pultti on vääntynyt jäädessään puomin alle laitetta purettaessa. Silmukoiden kautta kulkeva suora on ollut likimain yhdensuuntainen pukin jalkojen kautta kulkevan suoran kanssa.

Toisen puomin alla betoniin 75x52 cm:n alalla on valettu seuraava kyrillinen teksti ”MNHA”

1916

D.N.

eli sana MINA lainausmerkeissä, vuosiluku 1916 ja (nimi)kirjaimet D.N.

Kallionpinnassa nostolaitteen E-puolella on kalliossa betonijalustaan kiinnitetty pultti, josta on jalustaan jääneen uran perusteella lähtenyt vaakasuora terästanko kohti nostolaitetta suunnilleen akselin korkeudella. Kallionpinnoissa laitteen ympärillä on rautasilmuksia, luultavasti tukivaijerien kiinnityskohtia.

Nostolaite on purettu polttoleikkaamalla rakenteet. Rakenteesta muutama metri etelään on betonijalustaan valettu pyöreä valurautalevy, jossa kaksi rei’itettyä rautatap-pia pystyssä ja jonka halkaisija on 50 cm, todennäköisesti mittauspöytä.

Johtopäätös. Paikalla on ollut kaksi ylös nostettavaa puomia, joiden kärjet on voitu nostaa ylös noin 6.4 m:n korkeudelle betonialustasta. Niiden korkeus merenpinnasta on ollut noin 11 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Kyseessä saattaa olla tilapäisesti ylös nostettava merimerkki (linjataulu), laite tykin-ammuksen lähtönopeuden mittaamiseksi taikka jokin nosturi.

Lisätietoja

Toimenpiteet

--

Tarkastukset

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	2 Kesinkertainen
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

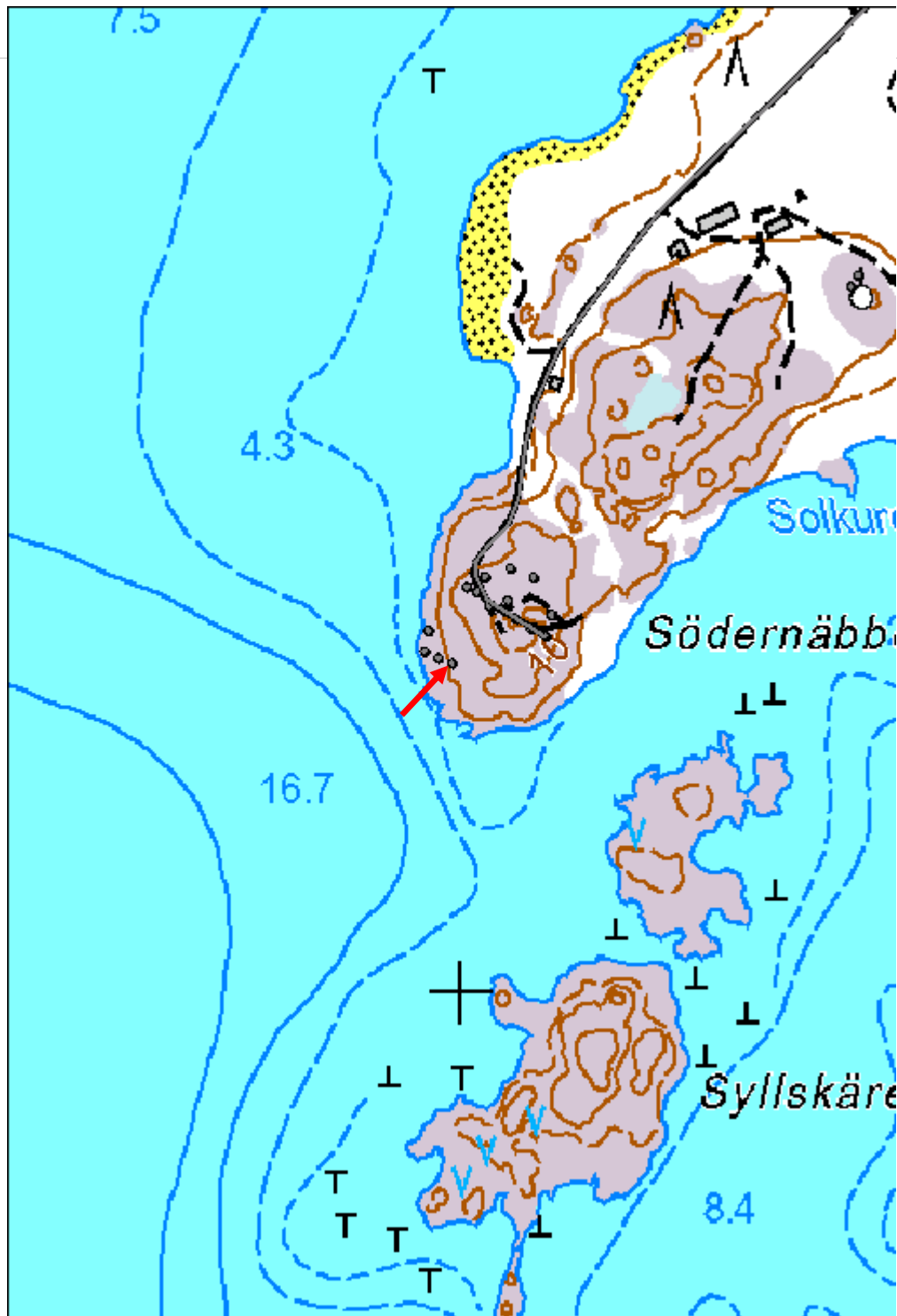

Nostolaite W.

Nostolaite SE.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641321, Y 3236992	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 27 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 1	MH-tunnus: 161236
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641404, Y 3237071	Löydöt:	

<i>Taustatiedot</i>
Kirjallisuus.
<i>Ympäristön kuvaus</i>
Kallionlaki.
<i>Kohteen kuvaus</i>
Etelään avautuva betonista valettu tykkiasema. Suorakaiteen muotoinen sisätila, jonka leveys 4.2 m. Tykinpaikka on peitetty vierestä kaivetulla hiekalla. Päällä kasvaa kataja, ruusupensas ja koivu.
<i>Kohteen rajaus</i>
Näkyvät rakenteet.
<i>Tulkinta</i>
1. maailmansodan aikainen tykkiasema.
<i>Lisätietoja</i>

<i>Toimenpiteet</i>

<i>Tarkastukset</i>

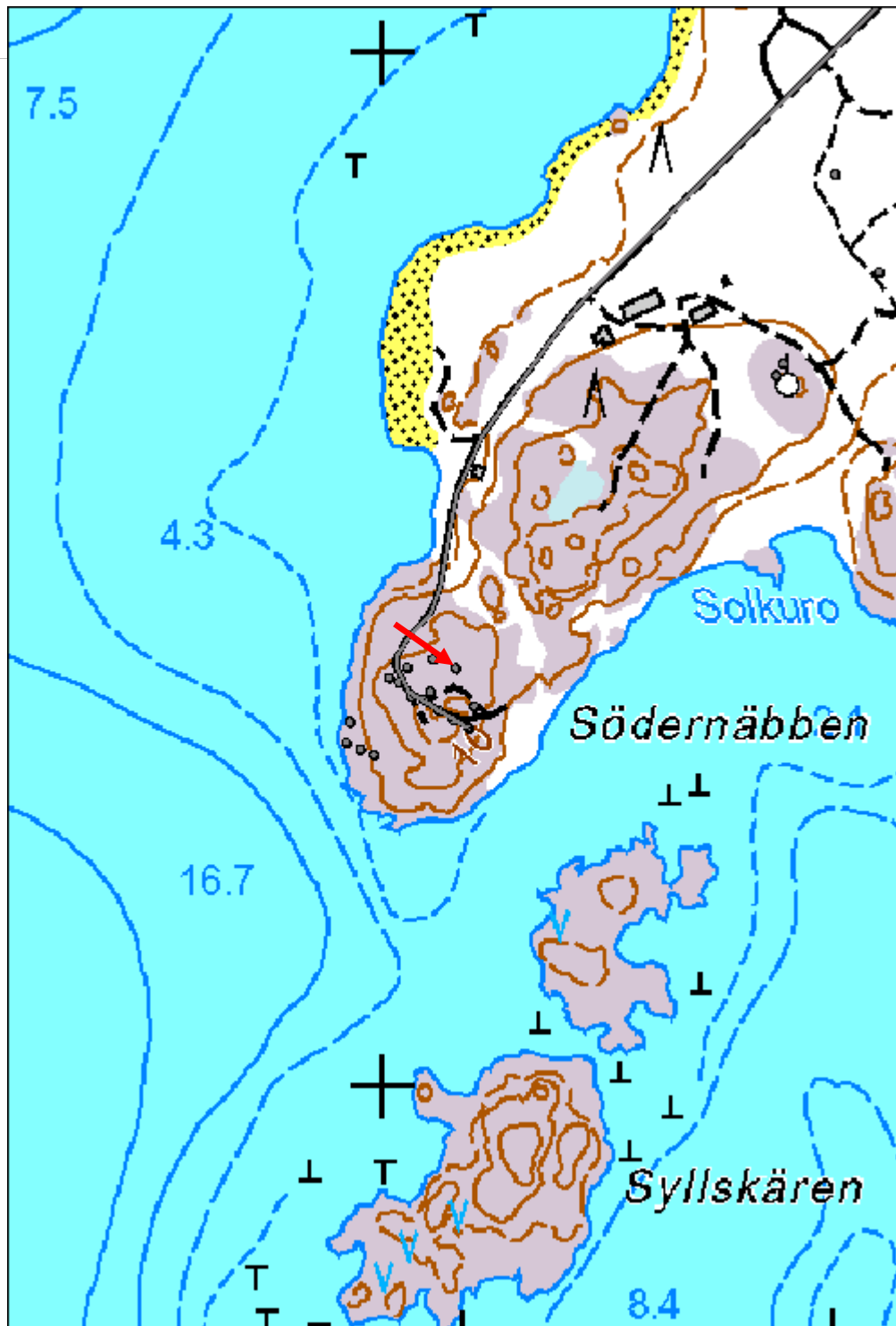
Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
		Olotila:	2 Ei käytössä
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Kohteen	9 Muu suojeleuarvo

Selitys:	suojelu: Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tykkiasema SW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641404, Y 3237071	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Öro 28 6 tuuman tykkipatteri rakennuksenjäännös	MH-tunnus: 161239
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641413, Y 3237049	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Pitkänomaisen rakennuksenjäännös. Rakennuksen N-seinästä jäljellä noin 10 m:n pituinen SE-NW-suuntainen maavalli tiheässä heinikossa.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Rakennuksenjäännös.

*Lisätietoja**Toimenpiteet**Tarkastukset*

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	3 Huono
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojele:	9 Muu suojeluarvo

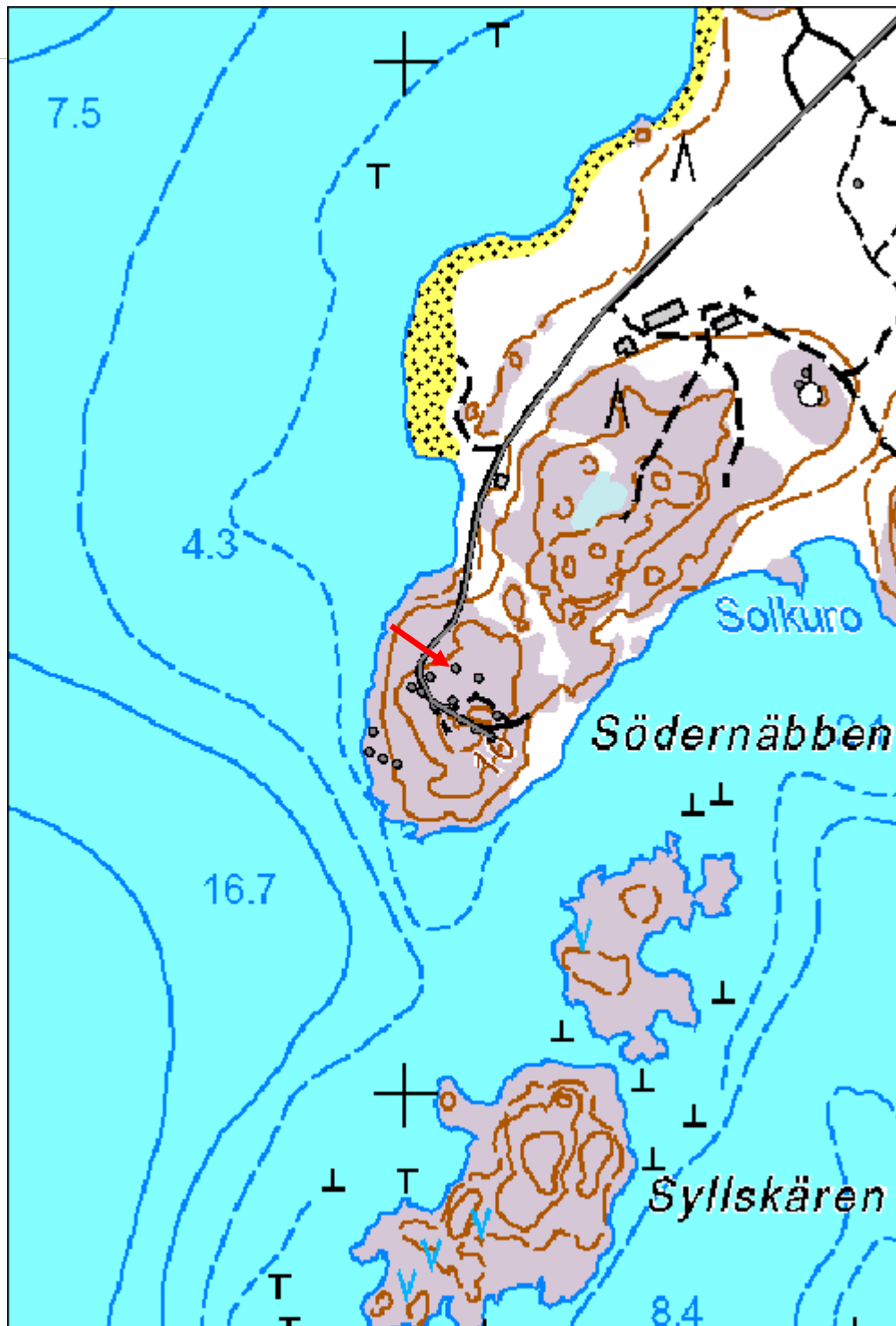
Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Rakennuksenjäännös E.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641413, Y 3237049	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 29 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 1	MH-tunnus: 161241
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641405, Y 3237024	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

NW-SE-suuntaisen noin 12 m pitkän ammuskomeron romahtaneet jäännökset. Upotettu kallion sisään, rakennusmateriaali betonikuorella päällystetty louhe. Sisäpuolisen hirsirakenteen ja bitumipahvieristyksen jäännöksiä NW-päässä.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Ammuskomero. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Sortumisvaara.

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:	Kunto:	3 Huono
	Olotila:	2 Ei käytössä

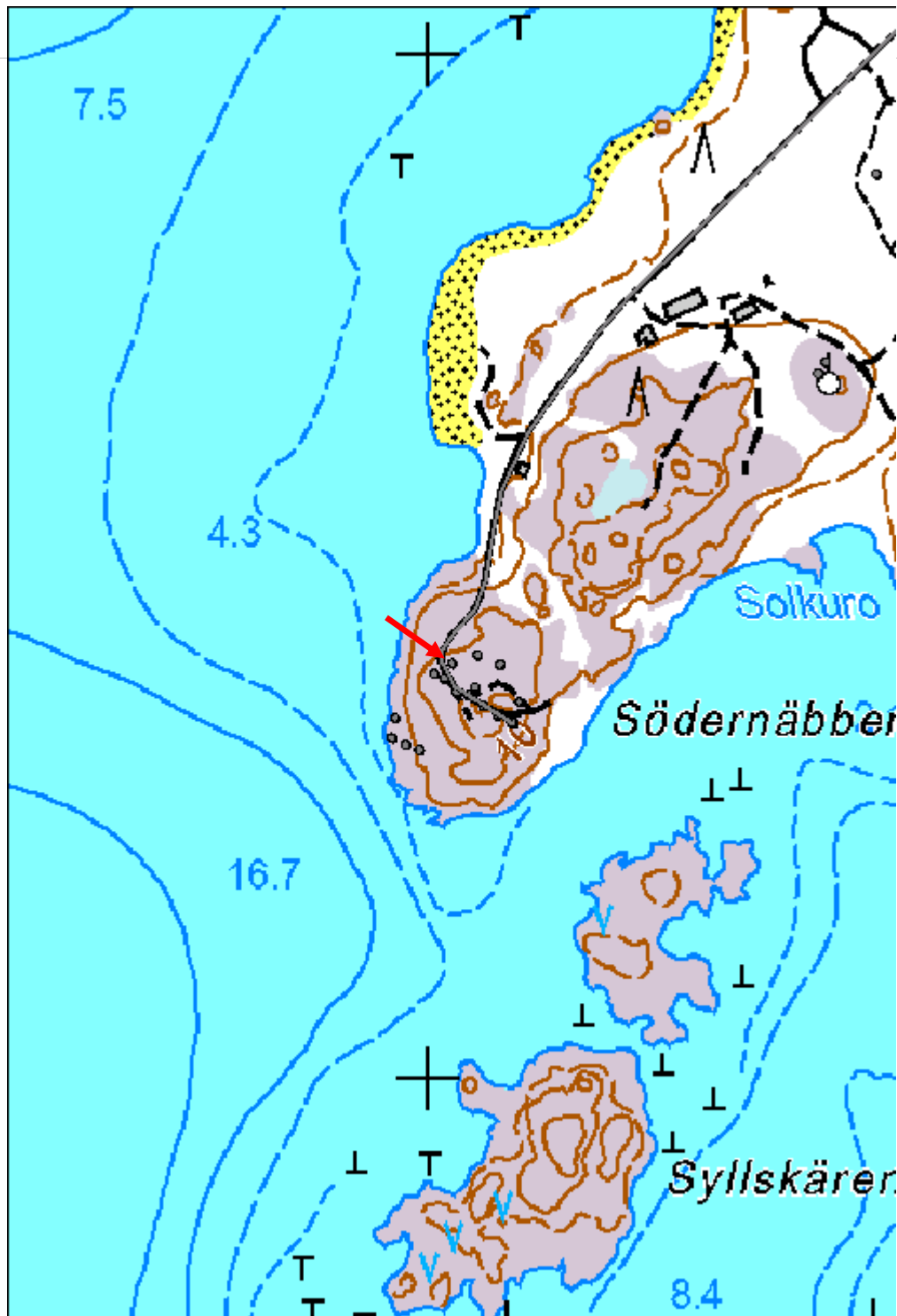
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Ammuskomero W.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641405, Y 3237024	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 30 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 2	MH-tunnus: 161242
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641395, Y 3237006	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Louheesta ja pintabetonista rakennettu etelään avautuva tykkiasema, jossa loivat tasisaiset ulkopinnat ja suorakaiteen muotoinen sisätila, jonka leveys 6.7 m ja pituus 5.8 m. N-reunassa suurimmaksi osaksi peittynyt betoniporras. Sisäpuoli ajettu täyteen sepeiliä ja pikkukiviä.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen tykkiasema. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

*Lisätietoja**Toimenpiteet**Tarkastukset***Viranomaisrekisterinro:****Kunto:** 0 Ei määritelty

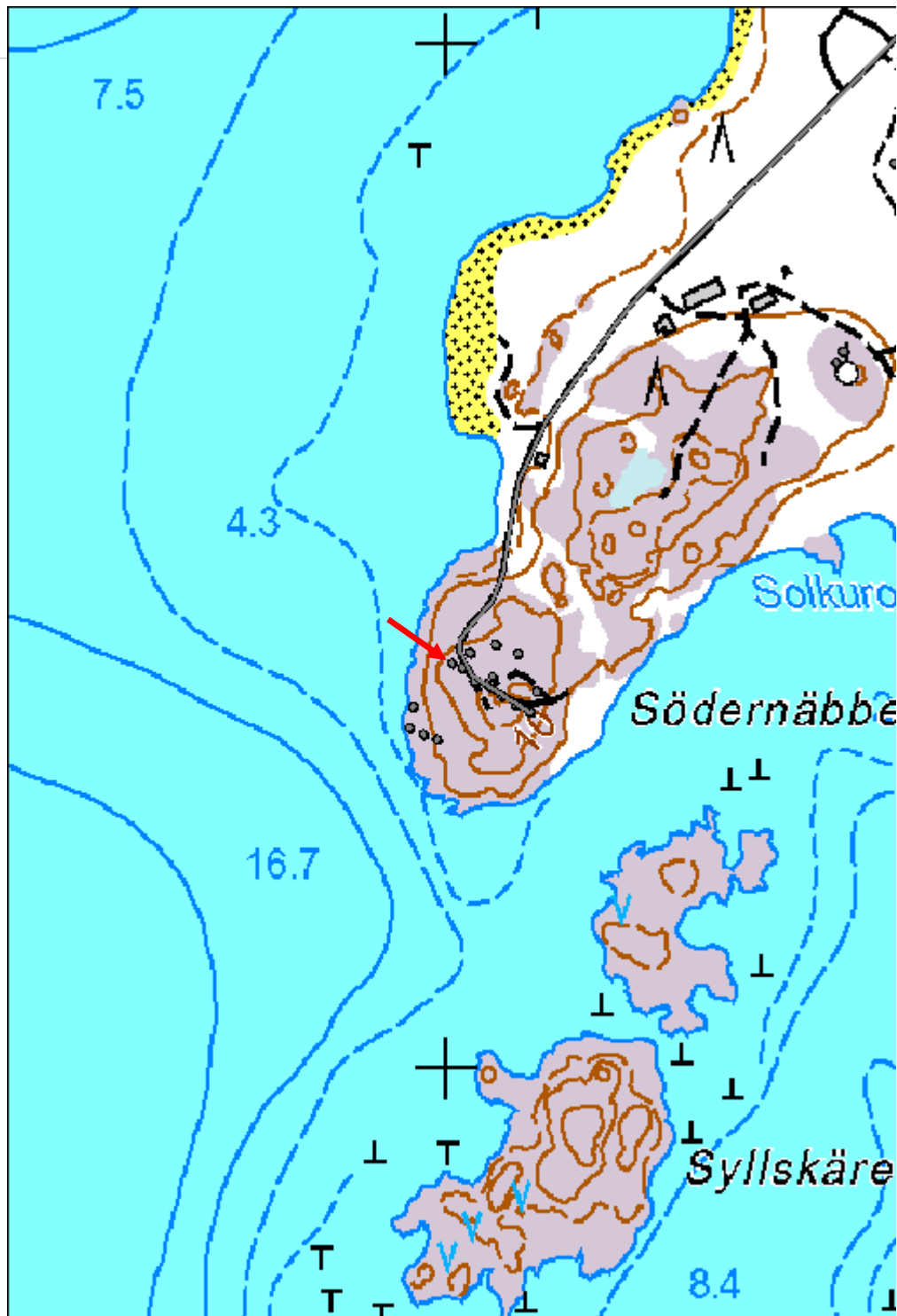
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tykkiasema NE. Etualalla suojakupu.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641395, Y 3237006	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 31 6 tuuman tykkipatteri suojahuone 1	MH-tunnus: 161245
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641391, Y 3237016	Löydöt:	

<i>Taustatiedot</i>
Kirjallisuus.
<i>Ympäristön kuvaus</i>
Kalliolakea.
<i>Kohteen kuvaus</i>
Suorakaiteen muotoinen louheesta ja betonista muurattu suoja, joka on ollut päältä kupolimainen. Sisätilan mitat 8.7x6.4 m. Oviaukko tykkitieltä NE-puolelta, jossa säilynyt 5 betoniporrasta.
<i>Kohteen rajaus</i>
Näkyvät rakenteet.
<i>Tulkinta</i>
Miehistösuoja 1. maailmansodan ajalta. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).
<i>Lisätietoja</i>

<i>Toimenpiteet</i>
Tila: 1 Ehdotettu Laji: 99 Muu toimenpide Toimenpidevuosi: 2015 Kuvaus: Kävijöiden suojaaminen

<i>Tarkastukset</i>

Viranomaisrekisterinro:	Kunto: 3 Huono
--------------------------------	-----------------------

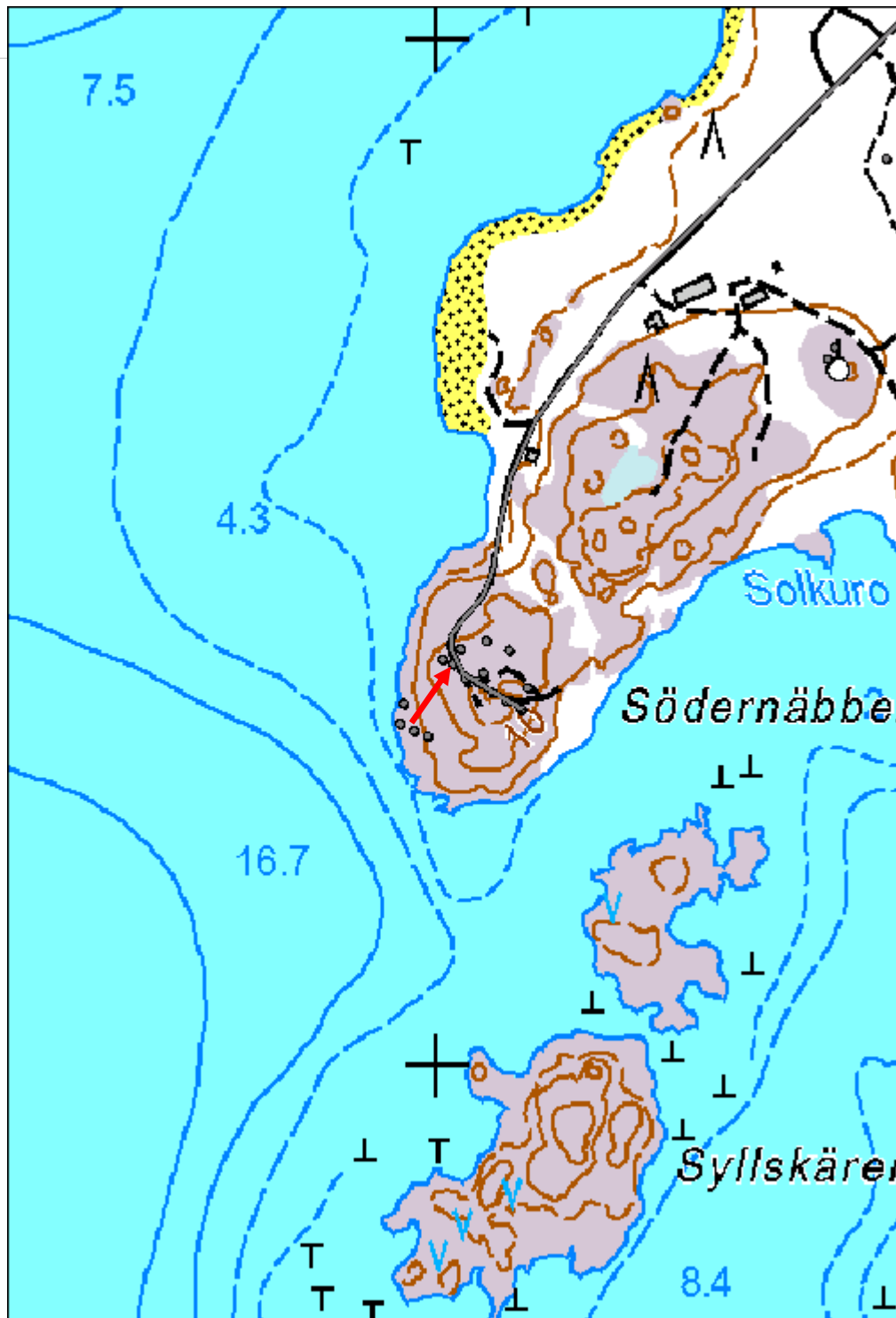
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Suojahuone N.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641391, Y 3237016	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Öro 32 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 3	MH-tunnus: 161247
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641377, Y 3237028	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Louheesta ja pintabetonista rakennettu etelään avautuva tykkiasema, jossa loivat tasisaiset ulkopinnat ja suorakaiteen muotoinen sisätila, jonka sisämitat 6.7x6.9 m. Sisäpuoli kasvaa ruohoa, osaksi uudemman tykkien alla.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen tykkiasema. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja***Toimenpiteet******Tarkastukset***

Viranomaisrekisterinro:	Kunto:	0 Ei määritelty
--------------------------------	---------------	-----------------

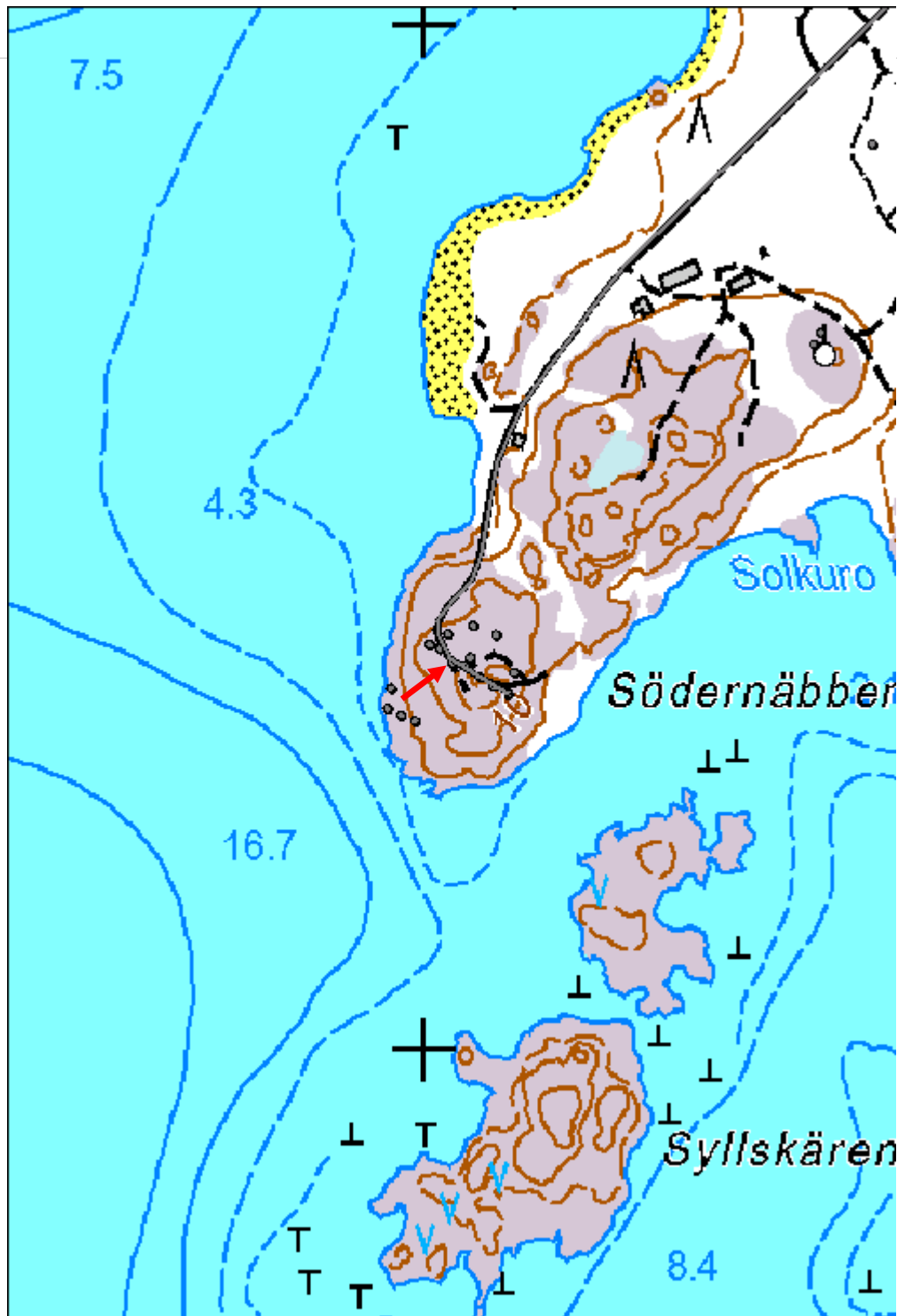

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty	Selitys:	
Selitys:			

Tykkiasema NE.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641377, Y 3237028	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 33 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 2	MH-tunnus: 161248
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641374, Y 3237040	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Kaksi tykkitielle avautuvaa ammuskomeroa. Läntisemmän pituus 10.5 m. Sisäpuolella teräsvahvisteiset hirsirakenteet, jotka on vuorattu bitumipahvilla. Komero on sortunut, minkä vuoksi sisärakenteet eivät ole näkyvissä. Komeron yläreunan valupinnassa NW-päässä teksti, jonka pituus 56 cm (katkennut sortuman vuoksi) ja leveys 12 cm. Teksti on epäselvä ja mahdollisesti luettavissa nimeksi "Vilho". Itäisemmän ammuskomeron pituus on 5.1m ja korkeus 1.1 m. Takaseinä on sortumassa ja siinä on kalkkivalumia. Ei säilyneitä sisärakenteita.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen ammuskomero. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 99 Muu toimenpide Toimenpidevuosi: 2015
Kuvaus: Kävijöiden suojaaminen

Tarkastukset

--

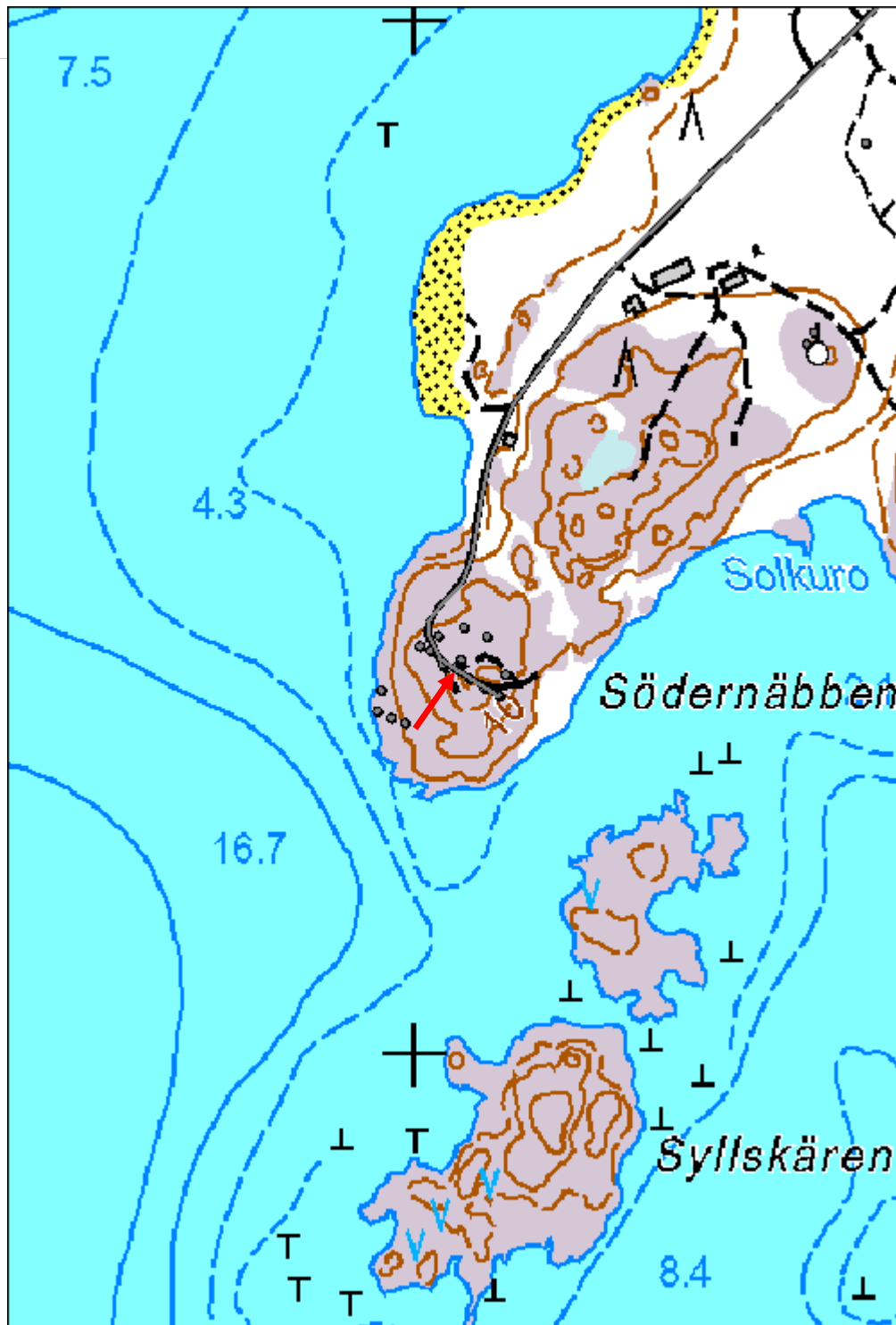
Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	3 Huono
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Ammuskomero NW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641374, Y 3237040	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 34 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 4	MH-tunnus: 161251
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641364, Y 3237054	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Louheesta ja pintabetonista rakennettu etelään avautuva tykkiasema, jossa loivat tasaiset ulkopinnat ja suorakaiteen muotoinen sisätila, jonka sisämitat ovat 9.3 x 6.9 m. SW-kulmassa on 1960-luvulla rakennetun maanalaisen suojan ilmanvaihtokanavan ilmanotto. Sisäpuolella uudemman tykin pulttikehä, jonka E-puoli täytetty maalla.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen tykkiasema. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomais-	Kunto:	0 Ei määritelty
--------------------	---------------	-----------------

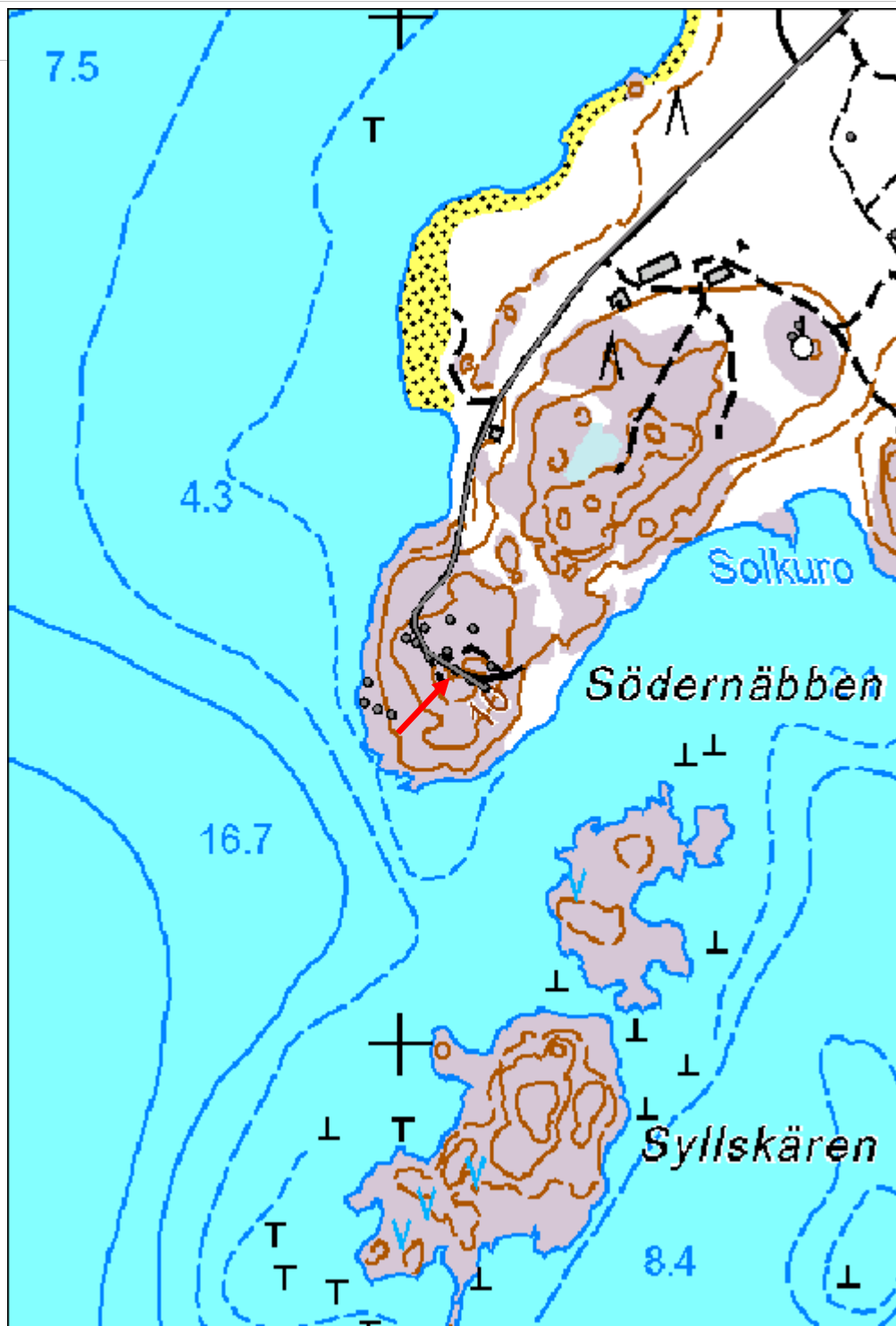

rekisterinro:		Olotila:	2 Ei käytössä
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty		
Selitys:			

Tykkiasema N.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641364, Y 3237054	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 35 6 tuuman tykkipatteri ammuskomero 3	MH-tunnus: 161255
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641355, Y 3237068	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Ammuskomerot. Viisi tykkitielle avautuvaa osaa, joiden pituudet 5.3 m, 2.4 m, 2.4 m, 2.2 m ja 2.2 m. Komerot on vahvistettu ja modernisoitu. Kahdessa itäisimmässä on teräspalkeista rakennetut hyllynkannattimet.

Kohteen rajausta

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen ammuskomero. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja***Toimenpiteet***

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 99 Muu toimenpide Toimenpidevuosi: 2015
Kuvaus: Kävijöiden suojaaminen

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:	Kunto:	0 Ei määritelty
--------------------------------	---------------	-----------------

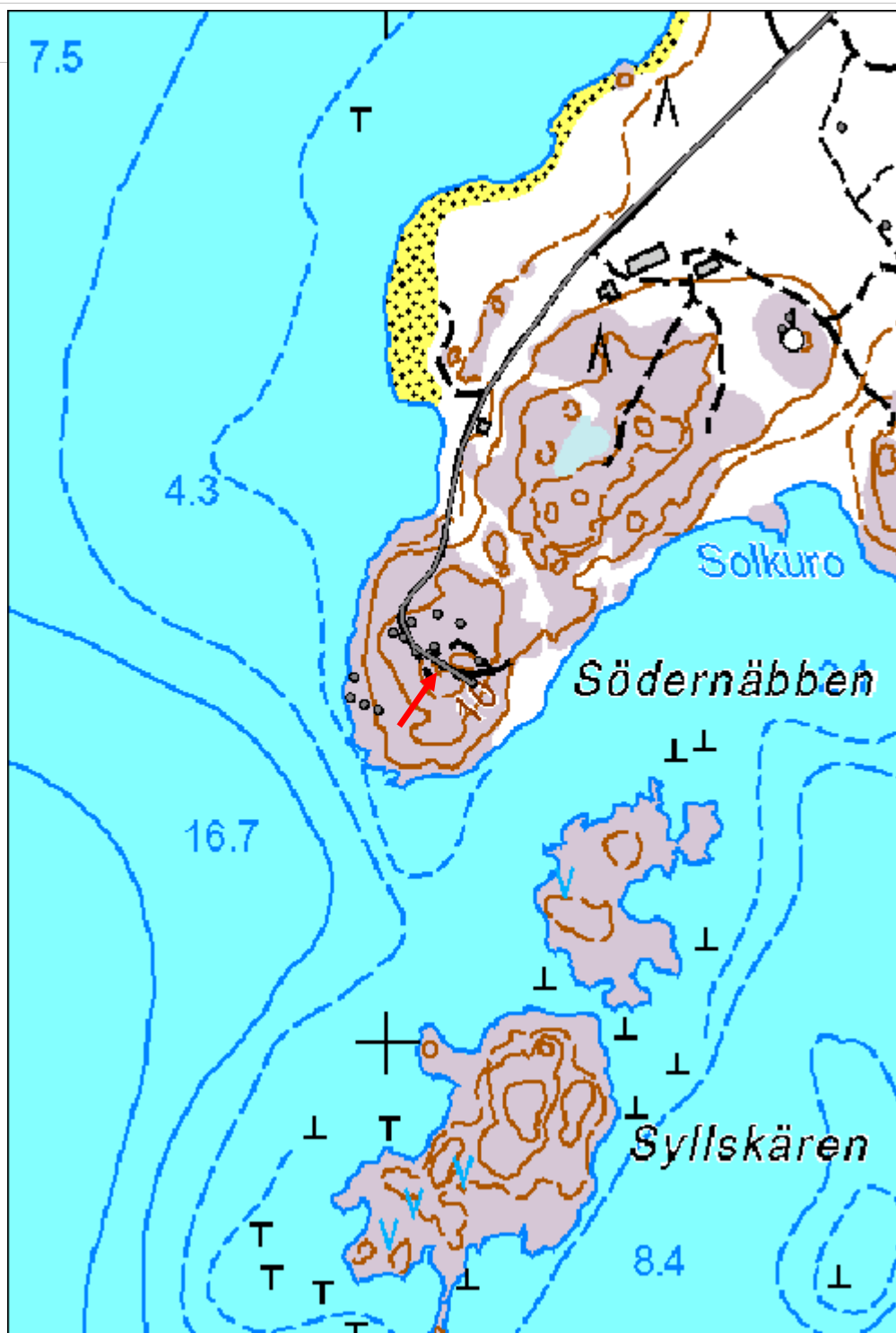
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Ammuskomerot NW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641355, Y 3237068	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 36 6 tuuman tykkipatteri tykkiasema 5	MH-tunnus: 161258
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641347, Y 3237083	Löydöt:	

<i>Taustatiedot</i>
Kirjallisuus.
<i>Ympäristön kuvaus</i>
Kallionlakea.
<i>Kohteen kuvaus</i>
Louheesta ja pintabetonista rakennettu etelään avautuva tykkiasema, jossa loivat tasainen rintavarustus ja suorakaiteen muotoinen sisätila, jonka sisämitat 8.7x8.6 m. Korkeus lattiavalusta 1.5 m. Keskellä uudistetun tykin pulttikehä. Tykinpaikan vieressä maanalaisten tilojen kanavia ja laitteita.
<i>Kohteen rajaus</i>
Näkyvät rakenteet.
<i>Tulkinta</i>
1. maailmansodan aikainen tykkiasema, jota modernisoitu.
<i>Lisätietoja</i>

<i>Toimenpiteet</i>

<i>Tarkastukset</i>

Viranomaisrekisterinro:	Kunto:	0 Ei määritelty
	Olotila:	2 Ei käytössä

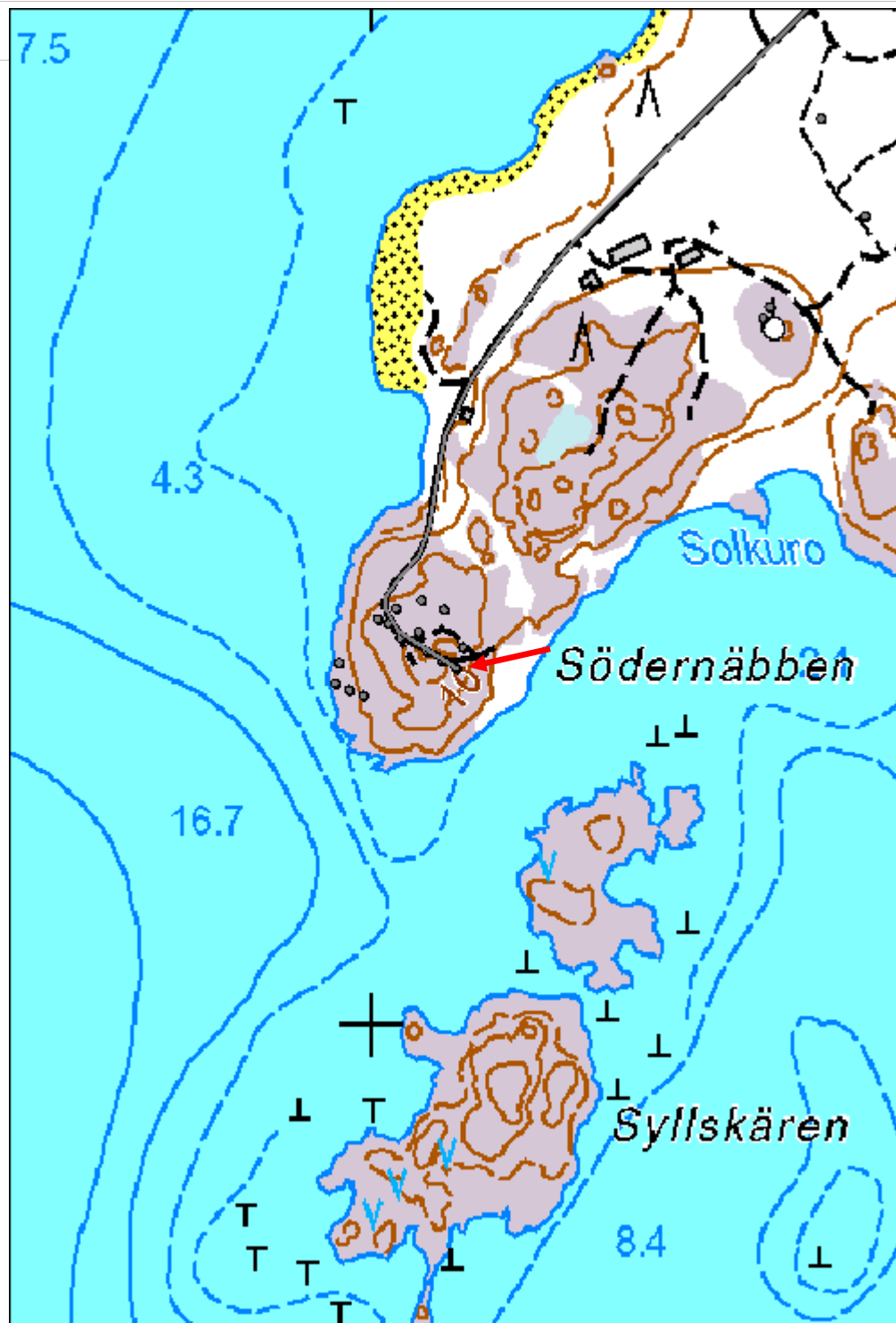
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tykkiasema NW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641347, Y 3237083	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 37 6 tuuman tykkipatteri suojahuone 2	MH-tunnus: 161260
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641368, Y 3237089	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Kupolimainen suojahuone kivilouheesta ja betonista, oviaukko suuntaan E. Ulkoläpimitta N-S 14.8 m. Oviaukon edessä 1.9 m korkea sirpalesuoja. Sisällä hirsinen väliseinä jakaa suojan W- ja E-osiin. Kattokuvun valumuotti on laudoitettu, vuorattu bitumipahvilla ja tuettu vaakasuorilla järeillä hirsillä. Suojahuoneen katto on suurelta osin romahtanut. Suojahuone on kuvattu Johanna Pakolan Örö-kirjassa s. 117 vuonna 2008. Tällöin kattokupu oli vielä ehjä.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen suojahuone. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Edelleen romahdusvaara olemassa.

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 99 Muu toimenpide Toimenpidevuosi: 2015
Kuvaus: Kävijöiden suojaaminen

Tarkastukset

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	3 Huono
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	
Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty		
Selitys:			

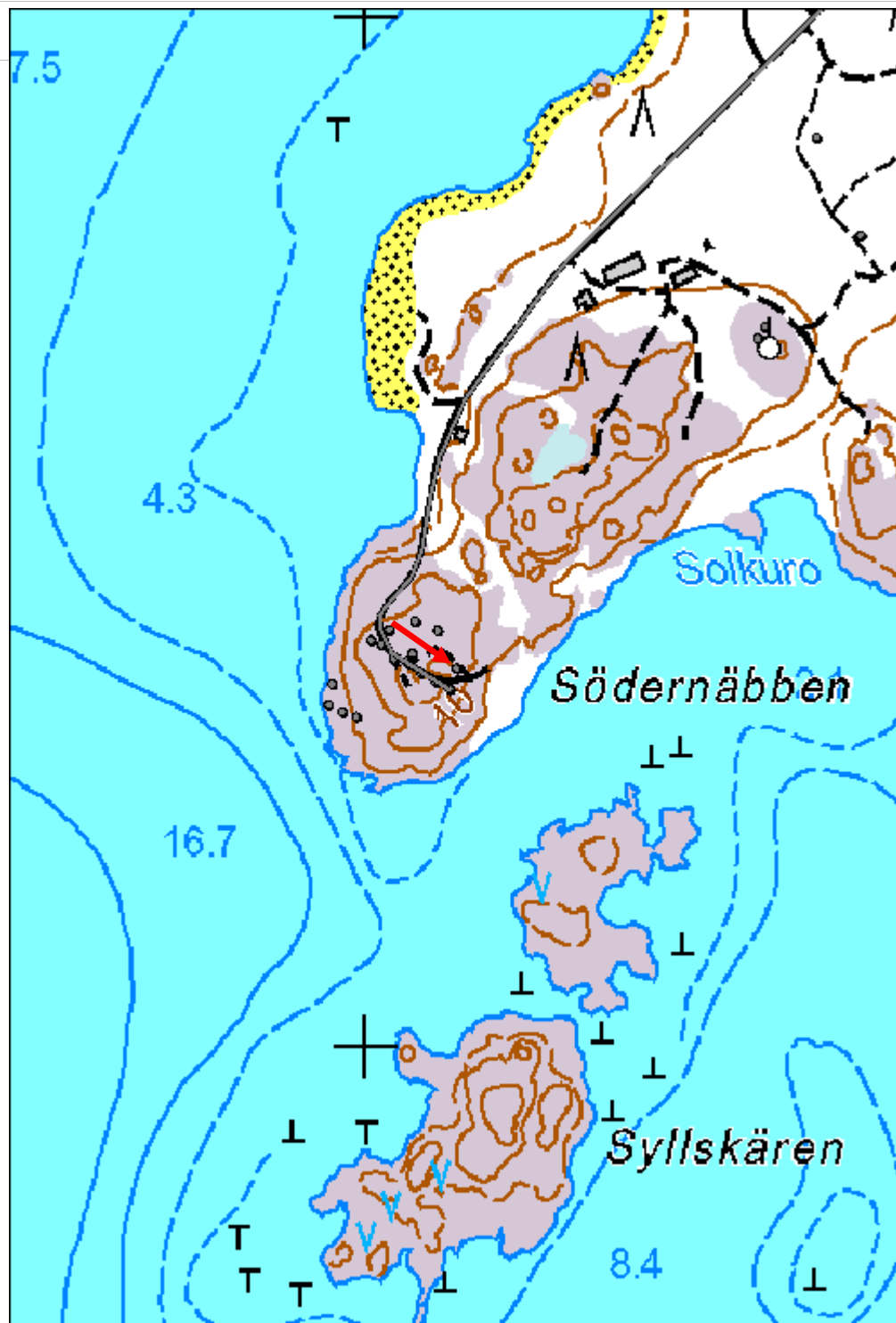

Romahtaneita lohkareita ja kattolautoja, taustalla ovi.

Suojahuone SW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641368, Y 3237089	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 38 6 tuuman tykkipatteri suojahuone 3	MH-tunnus: 161261
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641382, Y 3237046	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Kallionlakea.

Kohteen kuvaus

Kupolimainen suojahuone kivilouheesta ja betonista, oviaukko suuntaan E. Ulkoläpimitta N-S 14.0 m. N-seinän yläosassa betoninen pyöreä vaakasuora taso, jonka halkaisija 0.80 m (mittauspöytä?). Oviaukon edessä on 1.9 m korkea sirpalesuoja. Vesikatto on kokonaan romahtanut ja sisärakenteet ovat kokonaan tuhoutuneet.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen miehistösuoja. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Edelleen romahtamisvaara.

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 99 Muu toimenpide Toimenpidevuosi: 2015
Kuvaus: Kävijöiden suojaaminen

Tarkastukset

Viranomais-	Kunto:	3 Huono
--------------------	---------------	---------

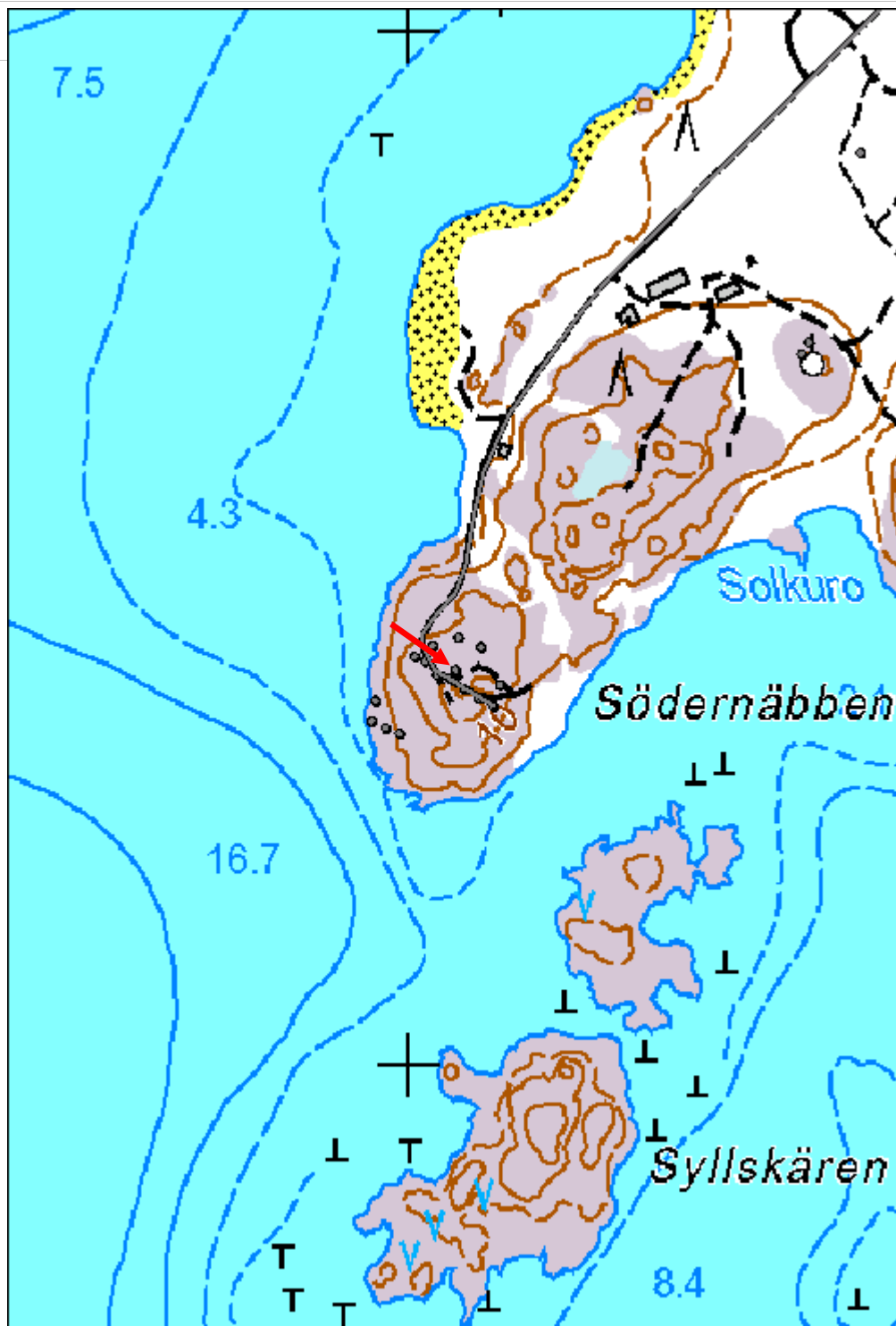

rekisterinro:		Olotila:	2 Ei käytössä
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty		
Selitys:			

Suojahuone S.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641382, Y 3237046	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 39 kenttä	MH-tunnus: 161262
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641788, Y 3237481	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 29.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Tasainen tuore kangasmetsä ja lehtomainen koivikko.

Kohteen kuvaus

Suurten maanpinnalta raivattujen lohcareiden muodostama suorakaide, jonka sisäosa on ympäristöä tasaisempaa hiekkamaata, noin 37x16 (SE-NW) metriä. Lähellä iso pyöreä kuoppa, jonka halkaisija 6.4 m ja syvyys 1.9 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Peli- tai harjoituskenttä.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojeelu:	9 Muu suojeuarvo

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Kenttä E. Etualalla kentän reunakiviä.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641788, Y 3237481	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 40 tuliasema	MH-tunnus: 161266
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641589, Y 3237763	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 29.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Pienen luodon laella.

Kohteen kuvaus

Kallion laelle on kasattu hiekkaa ja lohkaraita, joista on kasattu puolikaaren muotoinen suojavalli. Siihen johtaa käytävä luoteesta. Näköala sektorissa pohjoisesta lounaaseen. Pyöreän sisätilan halkaisija 4.5 m, syvyys 0.6 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	2 Keskinertainen
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen	9 Muu suojeluarvo

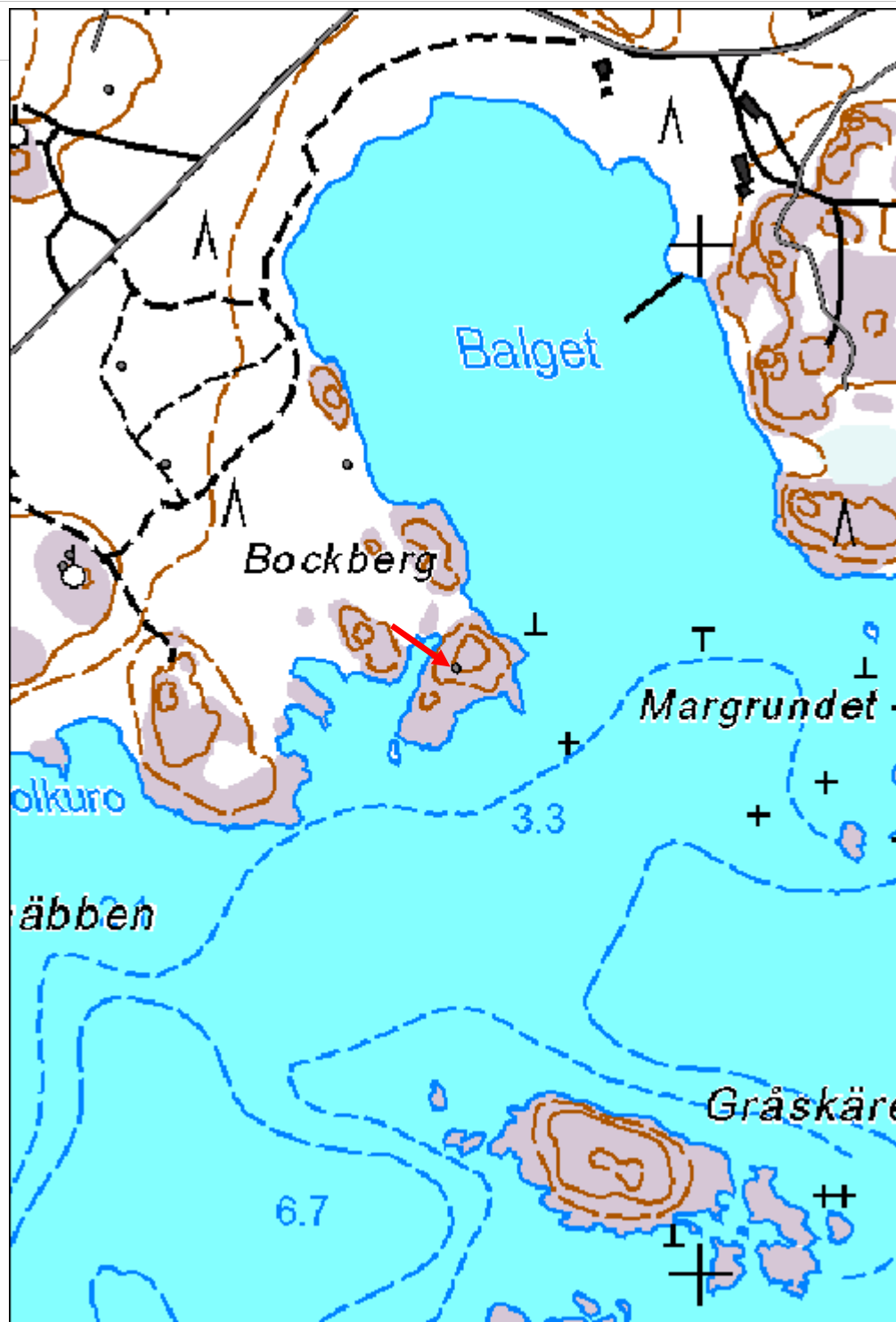

Selitys:	suojelu: Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema NW.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641589, Y 3237763	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 41 rajapyykki	MH-tunnus: 161267
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641787, Y 3237657	Löydöt:	

Taustatiedot

K.A. Rehnbergin tiluskartta 1900. Löydetty maastotyössä 29.8.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantalepikko kymmenkunta metriä järviruokovyöhykkeestä, likimain korkeanveden ylärajalla.

Kohteen kuvaus

Kolme pystyyn nostettua kiveä, jotka muodostavat W-E-suuntaisen eli rajalinjan suuntaisen linjan (käsisuuntimakehällä 250/70 astetta) siten, että kivien pituusakselit ovat linjan suuntaiset. Lohkareiden etäisyys ulkoreunasta 2.4 m. Ne kohoavat maasta 0.2 m (E) ja 0.7 m (W) . Lisäksi pieni viisarikivi 1.4 m länteen isommasta.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Rajapyykki n:o 18, joka osoitti rannassa rajan Rosalan Tomosan (R10) ja Mánusan (R11) verotilojen laidunten välillä.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:

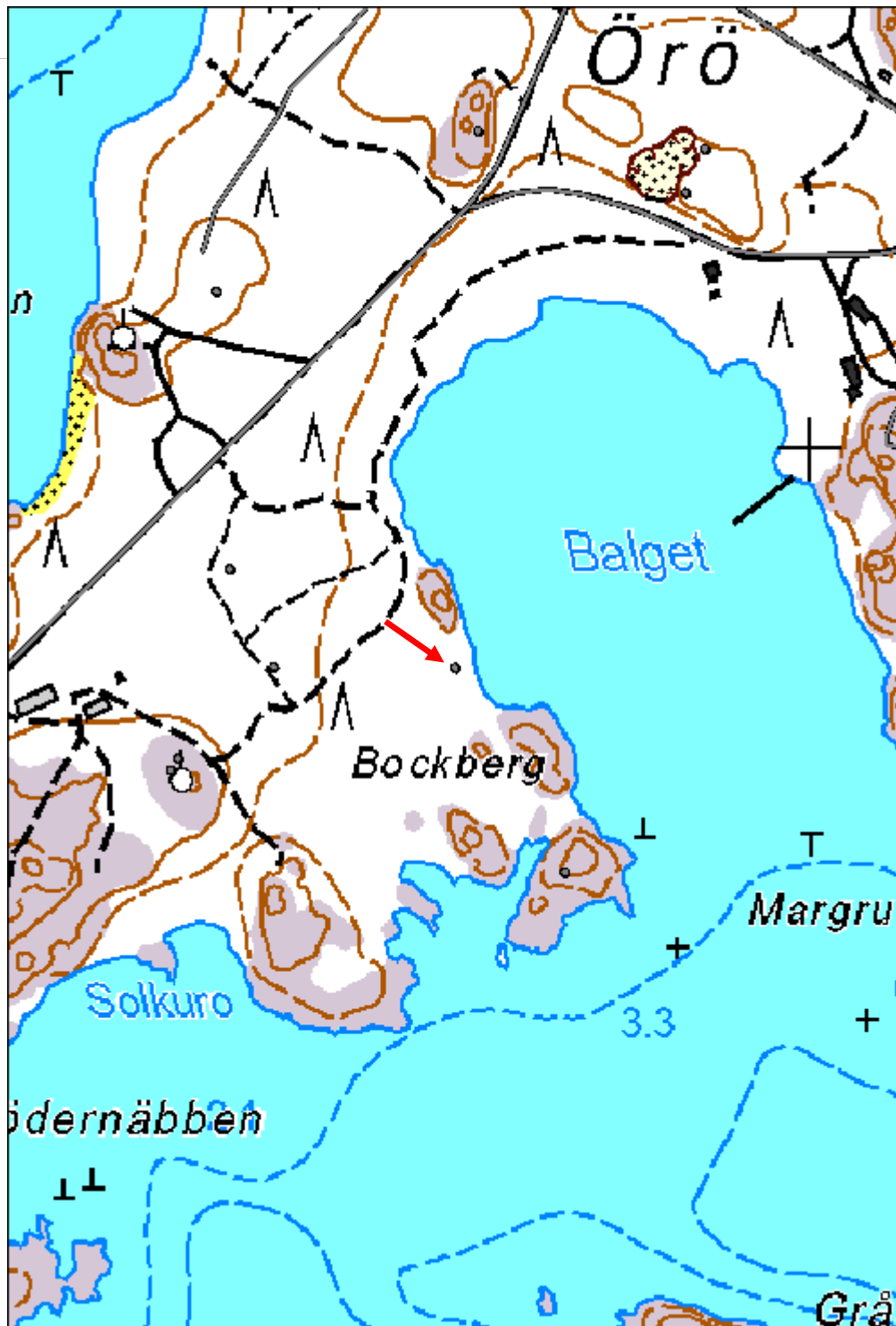
Kunto: 1 Hyvä

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty	Selitys:	
Selitys:			

Rajapyykki W. Taustalla rantaruovikko.

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641787, Y 3237657	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 42 tuliasema	MH-tunnus: 161270
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642152, Y 3237425	Löydöt:	

Taustatiedot

Vierailu paikalla 19.8.2013. Dokumentoitu maastotyössä 2.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Nummea W-rannan tuntumassa.

Kohteen kuvaus

Maahan kaivettu taisteluhauta, jossa on rannansuuntainen eli N-S-suuntainen osa ja itään haarautuva osa, jonka päässä maanalainen suojatila. Rannansuuntainen osa noin 26 m pitkä, molemmissa päissä betoniset suojat, joiden sisämitat 1.5x1.6 m. Kaivannon leveys on noin 2 m, syvyys 1.0-1.2 m. Rannansuuntaisen osan seiniä ei ole tuettu. Itään haarautuvassa osassa 18 m juoksuhaudaa, jonka leveys 1.0 m ja syvyys 1.5 m. Juoksuhaudan päässä maanalainen betoninen suoja- ja majoitustila.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema. Huoltopäällikkö evp. Stig-Göran Hallénin mukaan aseman rakensivat pioneerit 1980-luvulla.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomais-	Kunto:	2 Keskinertainen
--------------------	---------------	------------------

rekisterinro:		Olotila:	2 Ei käytössä
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty		
Selitys:			

Tuliasema W.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642152, Y 3237425	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 43 kipinä sähkölennätinasema jäännös	MH-tunnus: 161271
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamivuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641883, Y 3237438	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 2.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Tasainen maasto, pieni aukea sekametsässä.

Kohteen kuvaus

W-E-suuntainen betonista valettu kivijalka, jonka leveys on 10 cm ja korkeus noin 0.2 m. Rakennuksen leveys 4.6 m, pituus 13 m. E-päässä lipputangon jäännös ja pak-sua teräsvaijeria maassa. Rakennuksen S-puolella aukio.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Todennäköisesti kysymyksessä on kuuden tuuman kasarmin kipinälennätinaseman jäännös, rakennus XIV, XV. Aseman sijainti käy ilmi Johanna Pakolan kartasta (Pakola 2008: 122-123). Huoltopäällikkö evp Stig-Göran Hallénin mukaan talosta käytettiin nimitystä Box Kanada (vrt. Pakola 2008: 179).

Lisätietoja***Toimenpiteet******Tarkastukset***

Viranomaisrekisterinro:	Kunto:	3 Huono
--------------------------------	---------------	---------

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty		
Selitys:			

Betonilaattaa NE.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641883, Y 3237438	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 44 suojarakennus	MH-tunnus: 161272
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642307, Y 3237679	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 2.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Nummella kohoavan pienen kallion laki noin 10 m:n korkeudella aivan Pitkän ikävän tuntumassa.

Kohteen kuvaus

Kallioon louhittu suojarakennus ja yhdyskäytäviä. S-päässä betoninen potero, jonka päällä on teräskupu, tähystysaukko etelään. Poterosta lähtee 1.0-1.7 m:n syvyinen ja 22 metriä pitkä käytävä pohjoiseen. Käytävästä haarautuu vajaan 10 m pitkä käytävä itään. Käytävä kääntyy länteen ja päättyy monihuoneiseen suojarakennukseen, jonka läpimitta on noin 15 m ja joka yhdistää kulkuaukot. N-osassa kulkuaukko. Suojarakennuksen tasakatto on betonia ja sen takana kallion päällä on teräskupu, jossa tähystysaukot. Aseman W-puolella alarinteessä kasvillisuuteen peittynyt metallinen rakennus.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Kranaatinheitinasema ja miehistön suoja- ja majoitustila toisen maailmansodan ajalta. Ollut pitkään käyttämättömänä. Teräskuvut ovat everstiluutnantti evp. Pertti Huttusen mukaan tähystyskupuja, koska aukot ovat liian pienet konekiväärille. Pohjoisempi kupu on vuodesta 1941 alkaen valmistettua mallia M41 (Arimo 1981: 258).

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Potero ja teräskupu N.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642307, Y 3237679	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 45 tuliasema	MH-tunnus: 161288
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642916, Y 3237643	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 3.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantavyöhyke, nummea, matalaa männikköä.

Kohteen kuvaus

Rannansuuntainen (N-S) taisteluhauta, joka mutkittelee maastossa. Kaivannon S-osassa 33 m:n pituinen sivukäytävä, joka johtaa lähelle rantaa. Pituus 70 m. Leveys 0.5-2.6 m, syvyys 0.5-1.4 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Taisteluhauta.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen	9 Muu suojeleuarvo

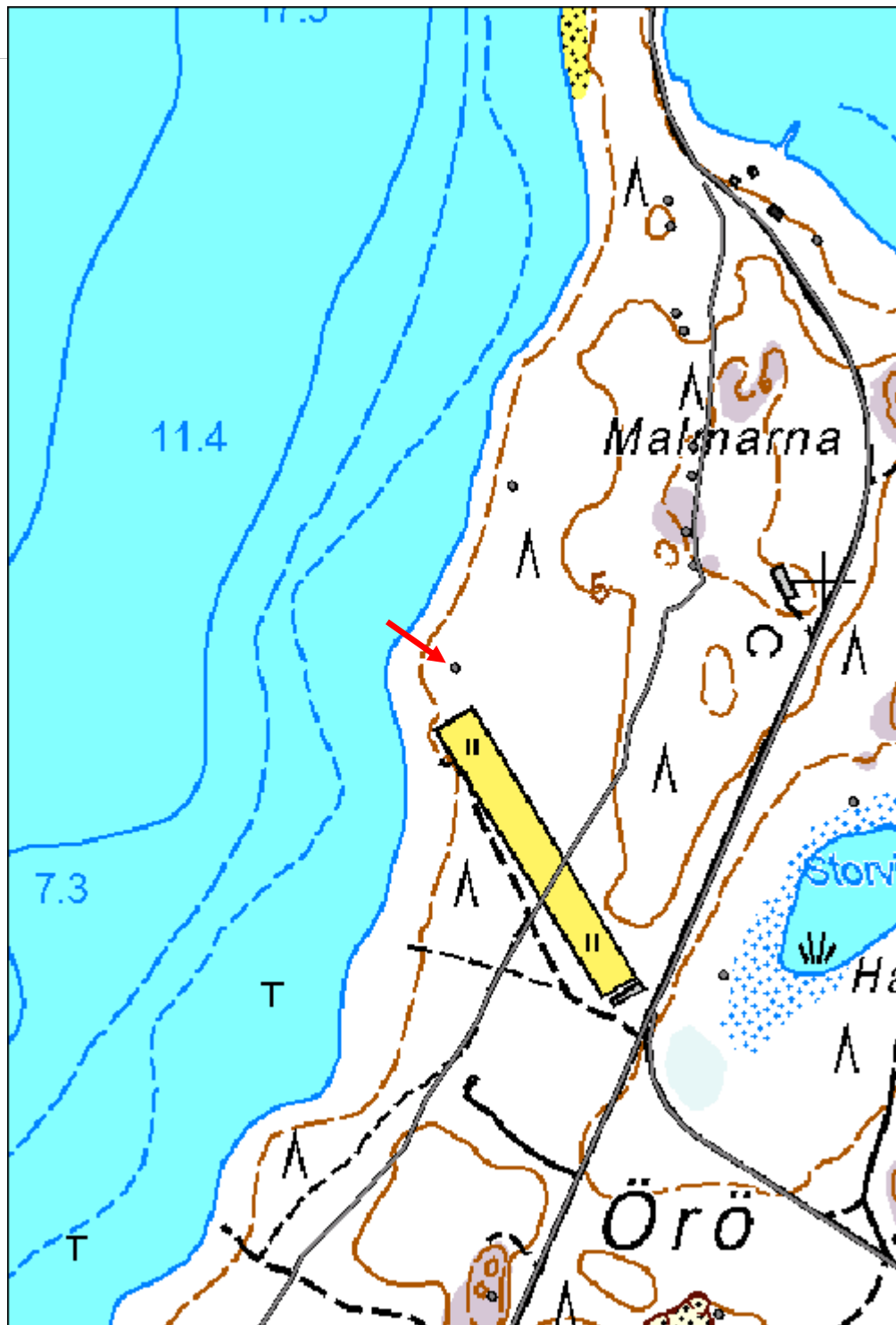
Selitys:	suojelu: Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Taisteluhauta N.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642916, Y 3237643	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 46 rajapyykki	MH-tunnus: 161289
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642787, Y 3238029	Löydöt:	

Taustatiedot

K.A. Rehnbergin tiluskartta 1900. Löydetty maastotyössä 3.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantalepikko vajaat 10 m järviruokovyöhykkeestä.

Kohteen kuvaus

Kolme pystyyn asetettua laakakiveä, jotka muodostavat keskenään N-S-suuntaisen (10/190 astetta käsisuuntimakehässä) linjan. Linjan pitäisi olla rajan suuntainen W-E. Keskimäinen lohkare on suurin. Sen korkeus maanpinnasta on 0.8 m. Muut kivet ovat laakamaisempia siten, että niiden pituusakselit ovat linjan suuntaiset. Niiden korkeus on 0.4 m ja 0.5 m. Kivirivin pituus on 2.3 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Rajapyykki n:o 10, joka osoitti rannassa rajan Rosalan Nissasin (R2) ja Norrbyggasin (R3) verotilojen laidunten välillä.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:	Kunto: 0 Ei määritelty
--------------------------------	-------------------------------

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty	Selitys:	

Rajapyykki S.

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642787, Y 3238029	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 47 rajapyykki	MH-tunnus: 161290
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643093, Y 3237699	Löydöt:	

Taustatiedot

K.A. Rehnbergin tiluskartta 1900. Löydetty maastotyössä 3.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Kivikkoisen rantavallin päällä.

Kohteen kuvaus

Rajapyykki, joka koostuu nelisivuisesta enimmäkseen pyöristyneistä kivistä ja lohka-reista kootusta kiveyksestä ja kiveyksen keskellä olevasta punaisesta graniittisesta pystyyn nostetusta laakakivestä, jonka pituusakseli on ollut W-E. Laaka on työnnetty vinoon siten, että se on kallellaan luoteeseen. Kiveyksen reunat ovat suuria lohka-reita ja täytekiveys pienempiä kiviä. SW- ja NW-kulmien lohka-reet ovat suurimmat ja niiden tasaiset pinnat on asetettu rantaan päin. Sivujen mitat 1.8 m (N-S) ja 1.6 m, kiveyksen korkeus 0.4 m. Laakakiven kärki on ollut noin 1.2 m:n korkeudella.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Rajapyykki n:o 1, joka osoitti rannassa rajan Rosalan Södersin verotilan (R1) ja Stubbnäsin kirkkoherran yksinäisen virkatalon (S1) laidunten välillä. Rajapyykin mainitaan olleen nelikulmainen (fyrkantig).

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

--

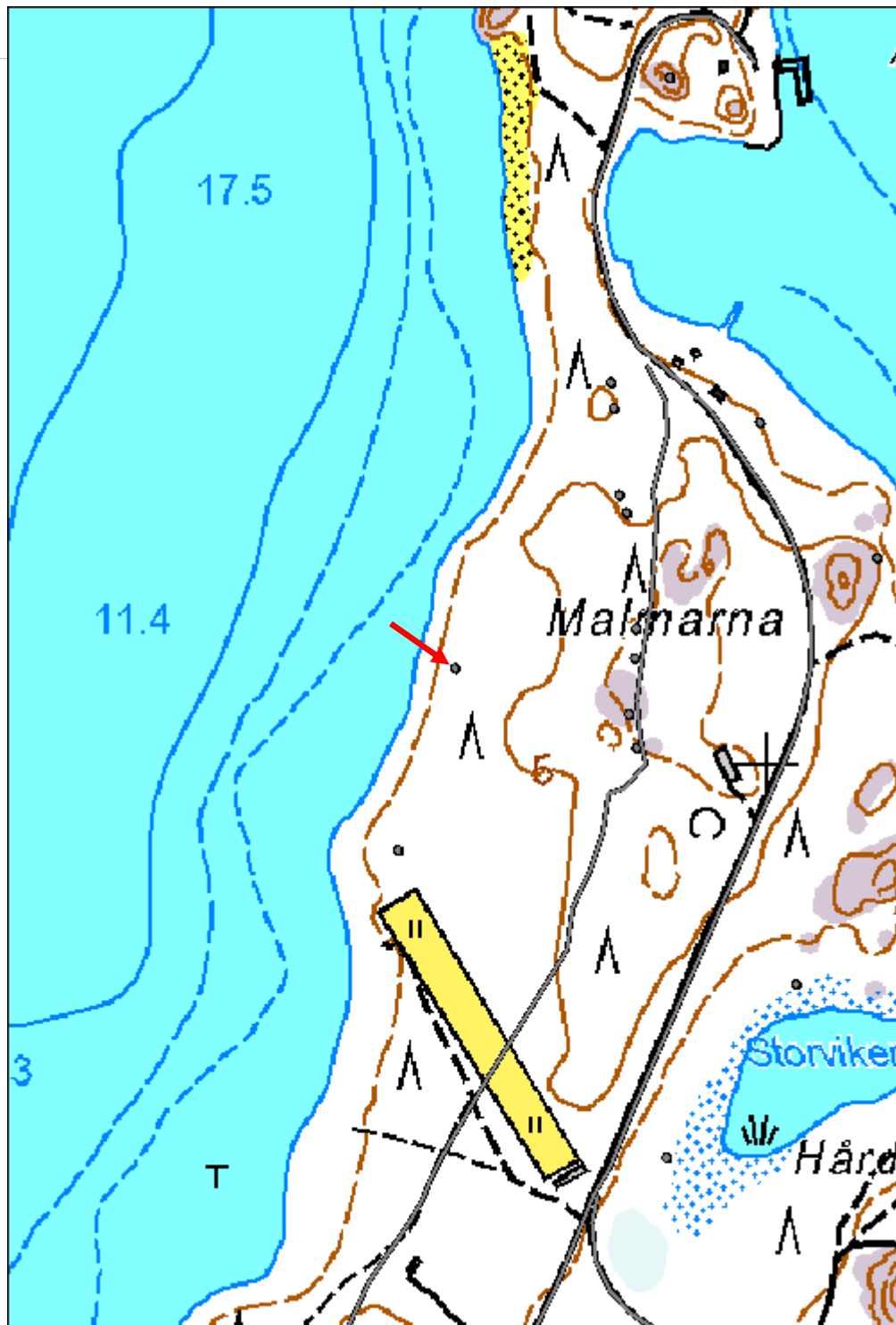
Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Rajapyykki W.

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643093, Y 3237699	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 48 rajapyykki	MH-tunnus: 161291
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642889, Y 3238167	Löydöt:	

Taustatiedot

K.A. Rehnbergin tiluskartta 1900. Löydetty maastotyössä 3.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantamännikkö 10 m järviruokovyöhykkeestä.

Kohteen kuvaus

Kolme pystyyn asetettua laakakiveä, jotka muodostavat keskenään rajalinjan suuntaisen eli W-E-suuntaisen (80/260 astetta käsisuuntimakehässä) linjan siten, että kivien pituusakselit ovat linjan suuntaiset. Keskimäinen lohkare on suurin ja särmikkäin. Sen korkeus maanpinnasta on 0.7 m. Muiden kivien korkeus on 0.6 m ja 0.29 m. Kivirivin pituus on 2.5 m. Maastossa hyvin näkyvä rakenne.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Rajapyykki n:o 11, joka osoitti rannassa rajan Rosalan Södersin (R1) ja Nissasin (R2) verotilojen laidunten välillä.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:

Kunto: 1 Hyvä

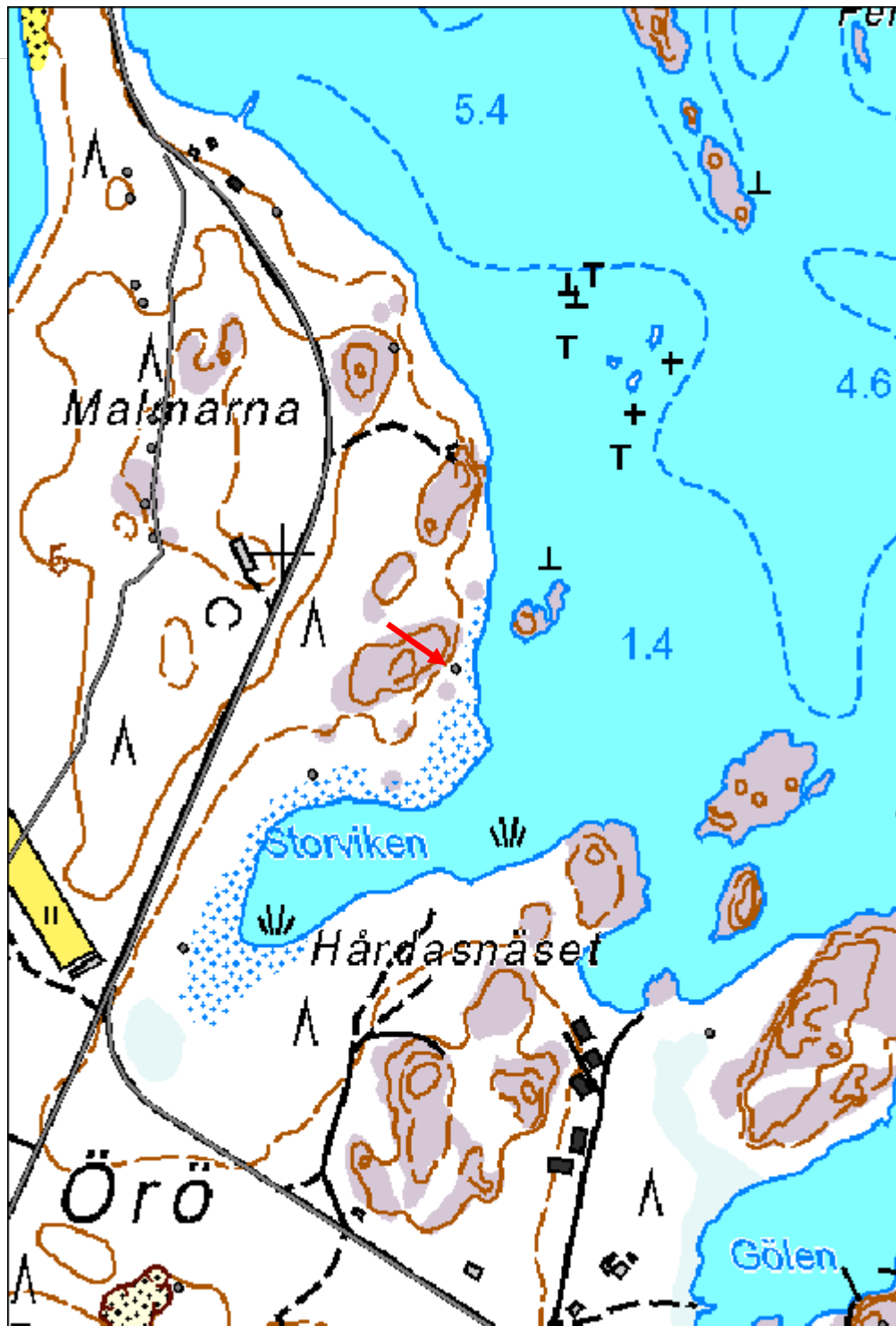

Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty	Selitys:	

Rajapyykki NW.

Kohdetyyppi:	17 Kivi- ja maarakenteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642889, Y 3238167	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 49 tuliasema	MH-tunnus: 161292
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643199, Y 3238108	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 3.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Rantakallion rinne, jolta näköalaa itään, tosin puuston peittämä näköala.

Kohteen kuvaus

Kivistä ja lohkareista koottu puolikaaren muotoinen valli, joka rajaa pyöreän sisätilan. Sisätilan läpimitta on 3.6 m ja syvyys 0.9 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojele:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

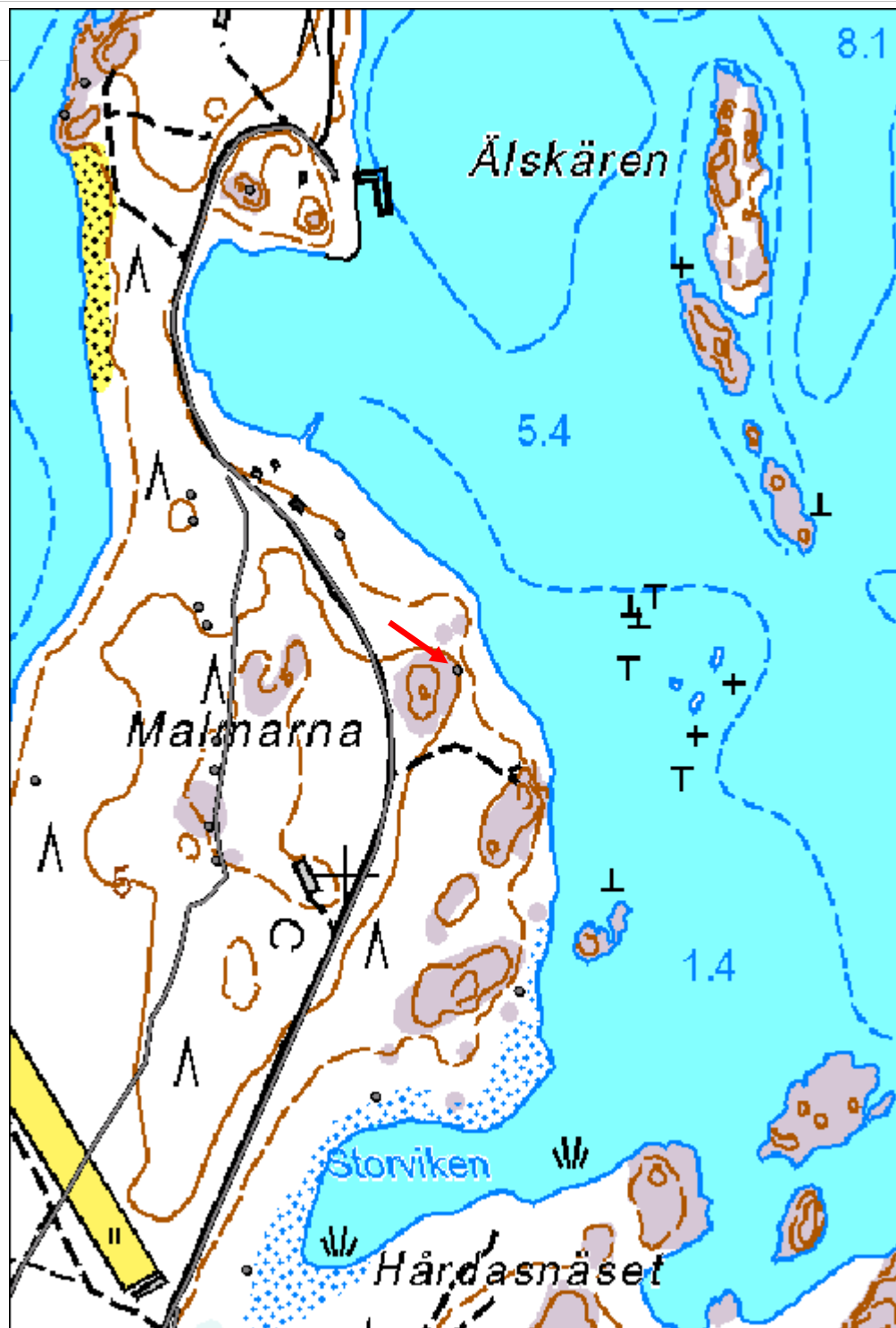
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema W.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643199, Y 3238108	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 50 avolouhosrakenne	MH-tunnus: 161308
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643665, Y 3237906	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 3.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Pieni kallionhuippu.

Kohteen kuvaus

Kaksi kallioon louhittua avointa syvää kuilua, joihin johtaa käytävä etelän ja pohjoisen puolelta. Käytävän syvyys 4.5 m, leveys 1.2-2.6 m. Kuilujen läpimitat noin 6 m, syvyys noin 2.5 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Keskeneräiseksi jäänyt avolouhosrakenne. Kyseessä saattaa olla keskeneräinen avolouhoskorsu (Arimo 1981: 248). Everstiluutnantti evp. Pertti Huttusen mukaan luola on suomalaista työtä toisen maailmansodan ajalta tai sen jälkeen. Ajoitusperusteena on poranjälkien mitat.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:

Kunto: 0 Ei määritelty

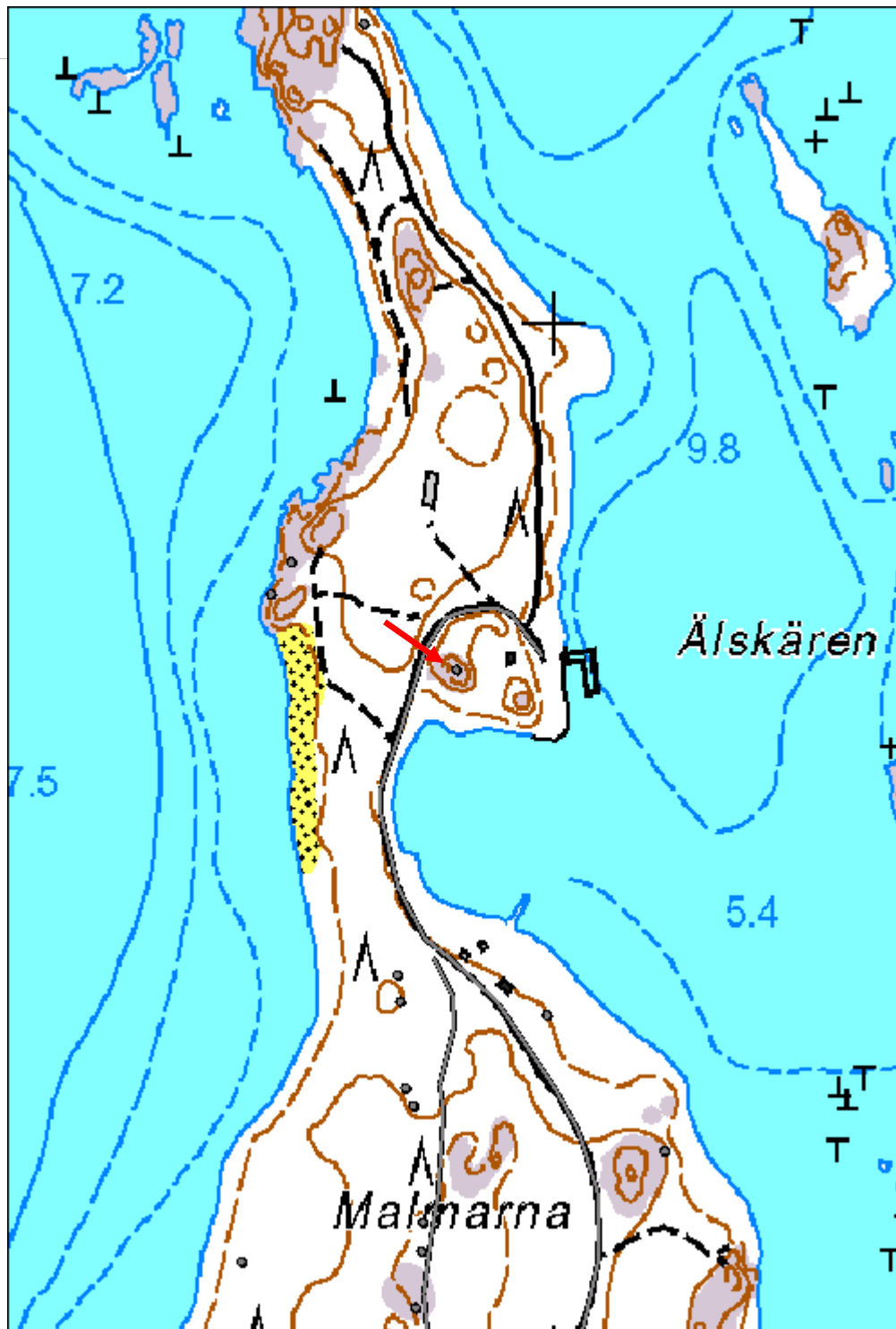
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Kuilu E.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643665, Y 3237906	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 51 kiinnitysrengas	MH-tunnus: 161309
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	11 Taide/muistomerkit	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643738, Y 3237727	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 4.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Silokallio W-rannalla, laskee jyrkästi rantaan.

Kohteen kuvaus

Kallioon pultattu takorautainen pultti, jossa soikea silmukka. Pultin ja silmukan paksaus 10 mm. Silmukan suurin läpimitta 15 cm. Pahoin ruosteessa.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Aluksen kiinnitysrengas.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

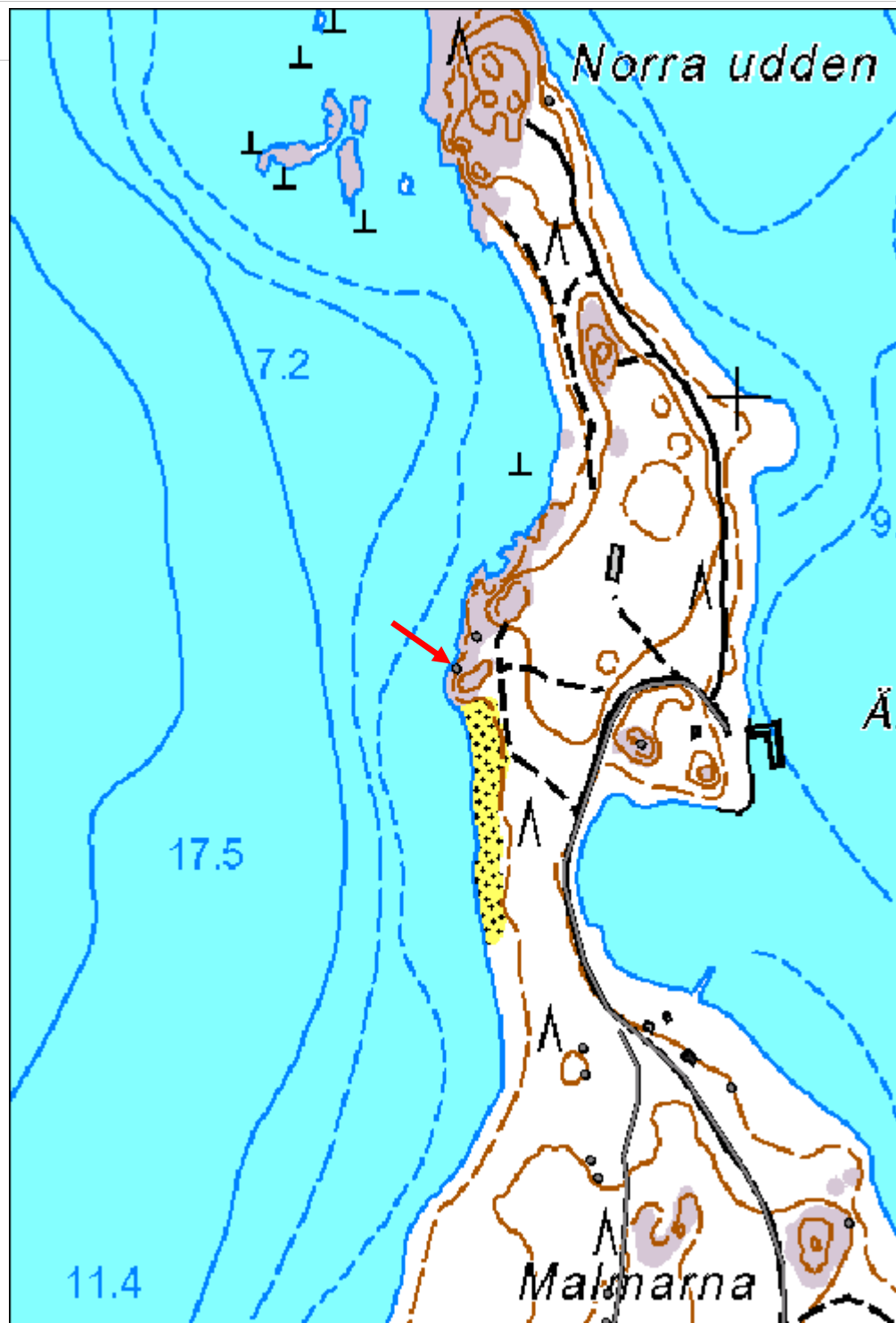
Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojele:	9 Muu suojeleuarvo

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Kiinnitysrengas S.

Kohdetyyppi:	11 Taide/muistomerkit	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643738, Y 3237727	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 52 piirtokirjoitus	MH-tunnus: 161310
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	11 Taide/muistomerkit	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643769, Y 3237747	Löydöt:	

Taustatiedot

Julkaistu Johanna Pakolan Örö-kirjassa s. 43.

Ympäristön kuvaus

Loivasti rantaan laskeva silokallio W-rannalla. Loiskevyöhykkeen yläosassa kolmi-
sen metriä merenpinnasta.

Kohteen kuvaus

Antikvalla versaalilla kirjoitettu teksti, joka on luettavissa rannasta päin. Ala 123 x 84
cm. Jälki on 9-11 mm leveä, 2 mm syvä, hallittu ja tasainen. Selvästi luettavissa teksti
”LENNART. HÄGGBLOM. 20/5. 1917.” Lisäksi muutama pieni kuoppa piirtokirjoit-
uksen vieressä sen S-puolella. - Noin 4 m NE kalliossa nimikirjaimet SH.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Piirtokirjoitus.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomais- rekisterinro:	Kunto:	1 Hyvä
	Olotila:	2 Ei käytössä

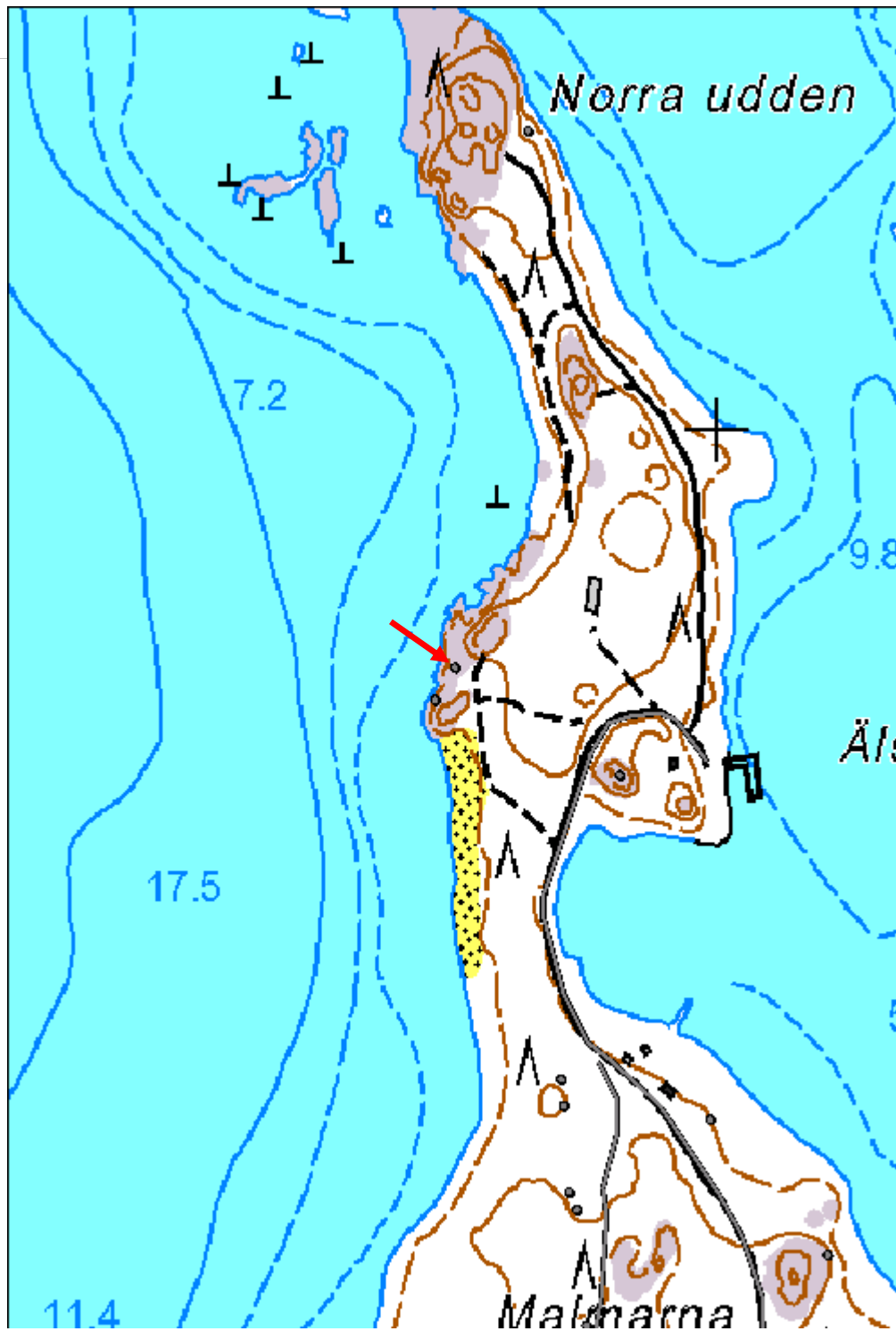
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Piirtokirjoitus.

Kohdetyyppi:	11 Taide/muistomerkit	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643769, Y 3237747	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Öro 53 rakennuksenjäännös	MH-tunnus: 161329
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6644289, Y 3237817	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 4.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Örön N-kärjen Norra uddenin E-rannalla rantaan laskevassa louhikkoisessa rinteessä.

Kohteen kuvaus

Louhikkoon valettu suorakaiteenmuotoinen yksihuoneisen rakennuksen betonilaatta, jonka pituus on 7.3 m (SW-NE) ja leveys 4.3 m. Laatan reunoissa on rautatavit alimman hirren kiinnittämiseksi. SE-kulmassa on lohkeilla täytetty betonista valettu tulisijan alusta, jonka mitat 2.7x1.0 m, korkeus 0.3 m. Seinä on tulisijan kohdalla muurattu punatiilestä. SE-seinällä kaksi betoniporrasta. Rannan puolella kymmenkunta metriä rannansuuntaista kylmämuurattua kiviäitaa, jonka leveys on runsas metri. Jäännöksen yli kulkee myöhemmin rakennettu huoltotie pohjoiskärjen linnoitteeseen.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Kyseessä on vahtitupa Hi VI I (vartiomiesten majoitustupa). Sen pinta-alaksi ilmoitettiin SSKO:n inventointiaineistossa 22.07 m² ja kuutiotilavuudeksi 56.28 m³. Tuvan ilmoitettiin 11.11.1918 olevan talviasunnoksi kelpaamaton. Myöhemmissä Örön kartoissa 1:5000 pohjoiseen niemeen on merkitty varastorakennus (päiväämätön kartta n:o 57) ja luotsimaja (päivätty 25.10.1955 n:o 45), mutta ne ovat sijainneet 200 m eteläkaakkoon tästä paikasta.

Lisätietoja

Vartiotuvasta käytettiin nimitystä Pohjoisnokka. Sen on täytynyt lainautua nimestä Normnäbb, joka ei enää esiinny maastokartassa. Everstiluutnantti evp. Pertti Huttusen mukaan paikka on vartiopaikkana taktisesti mielekäs.

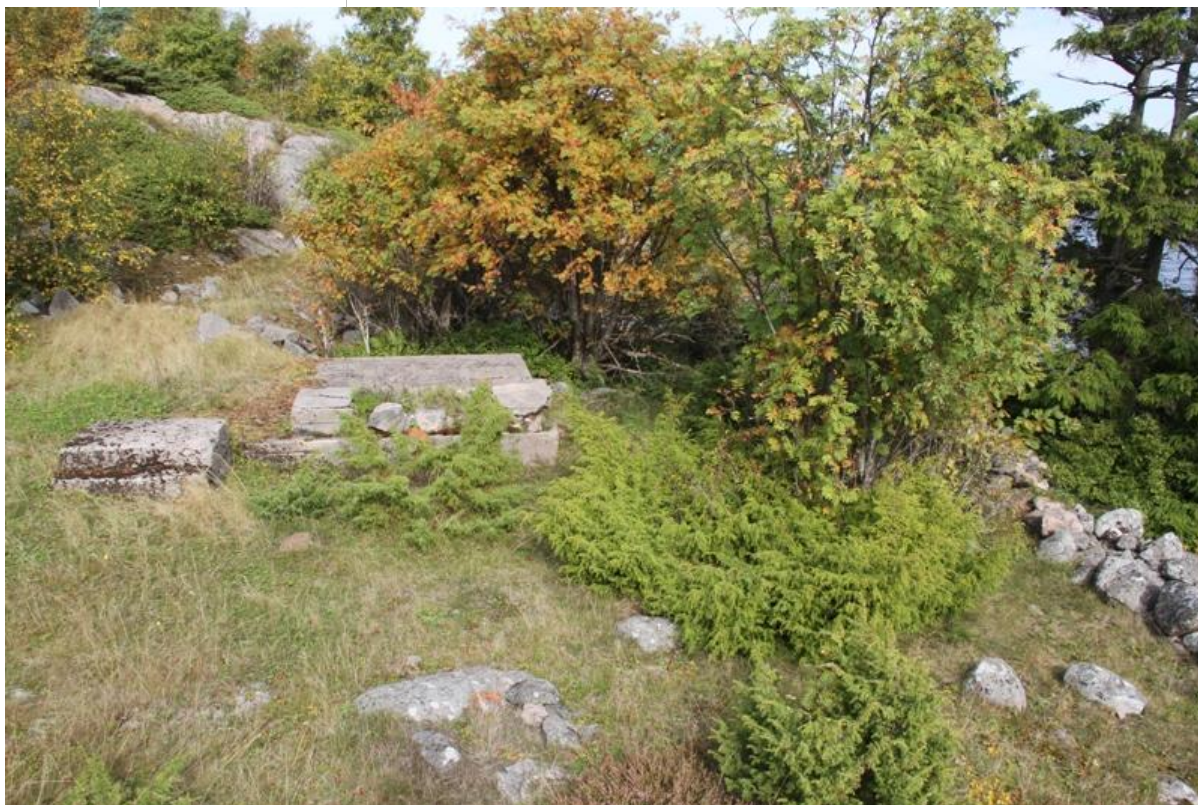
Toimenpiteet

--

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

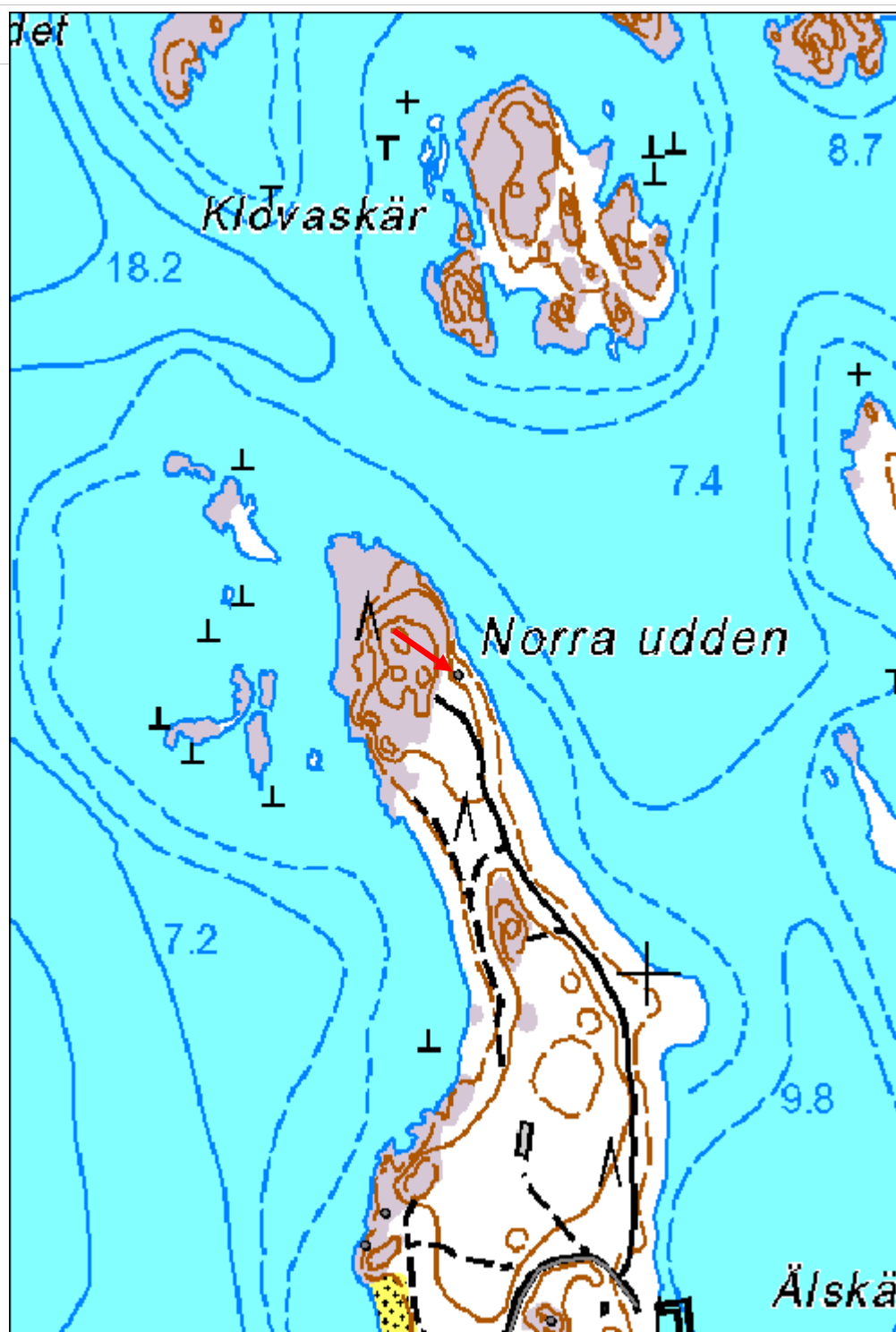
Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Rakennuksenjäännös S.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6644289, Y 3237817	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 54 tuliasema	MH-tunnus: 161330
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643344, Y 3237852	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 5.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Hiekkaista nummea, männikköä.

Kohteen kuvaus

Maastossa kiemurtelee rannansuuntainen hiekkaiseen maahan kaivettu 81 m pitkä taisteluhauta, joka on 2.0 -3.3 m leveä ja 0.7-1.5 m syvä.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Taisteluhauta.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

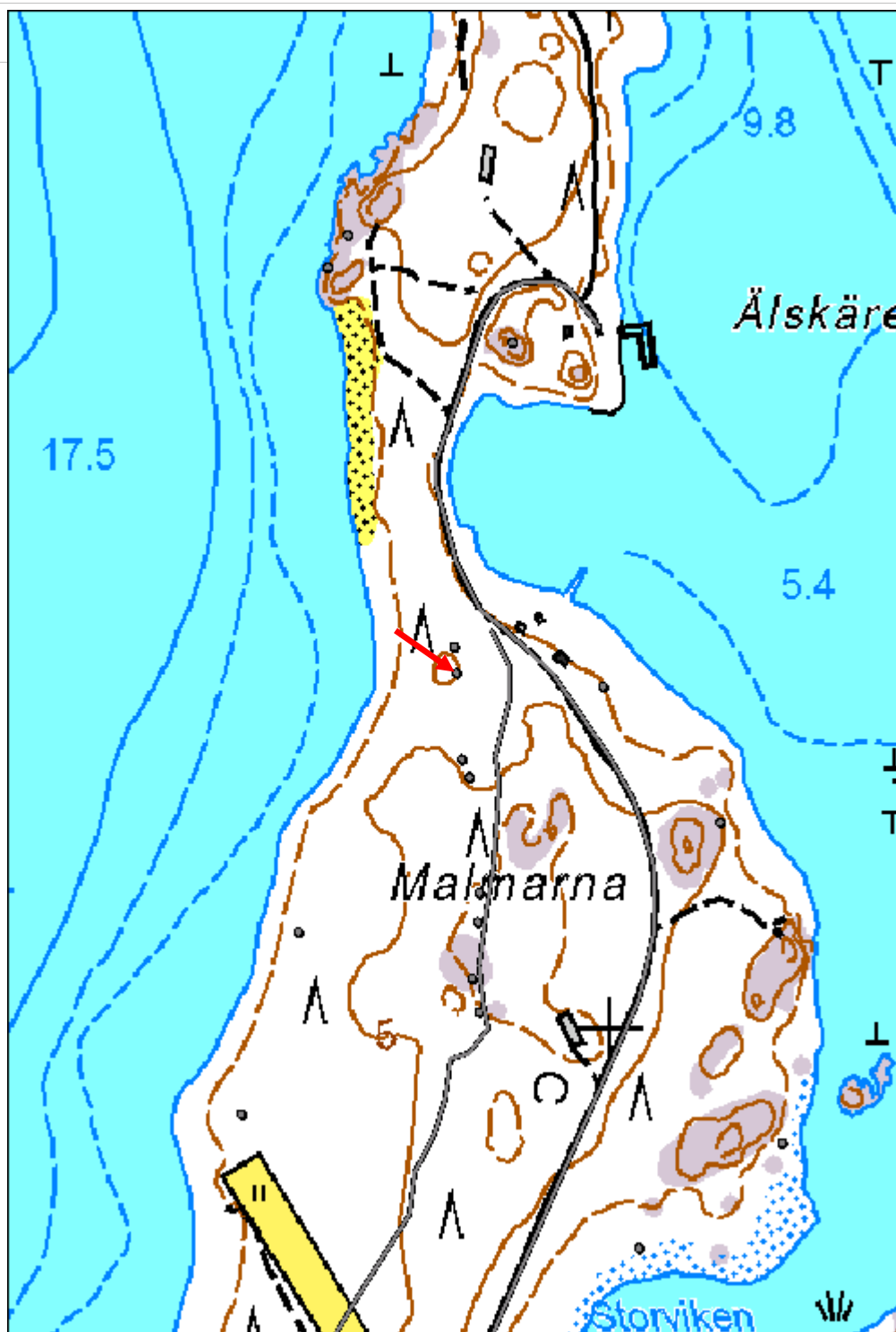

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Taisteluhauta N.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643344, Y 3237852	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 55 rakennuksenjäännös	MH-tunnus: 161331
--	------------------------------

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643261, Y 3237857	Löydöt:	

Taustatiedot

Kartta kasarmin rakennuksista Johanna Pakolan Örö-kirjassa s. 120.

Ympäristön kuvaus

Loiva harjanne, sekametsää.

Kohteen kuvaus

Nelisivuinen noin 1.6 m syvä kuoppa, jonka pituus on noin 8.1 m (W-E) ja leveys noin 6.2 m. W-osassa hiukan maanpinnan tasoa alempana pyöristyneitä kiviä ja loh-kareita kerroksena, jonka pinta on tasainen – mahdollinen tulisijan pohja. Kuopan syvyys viittaa siihen, että rakennuksessa on ollut kellari.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Mahdollisesti 120 mm:n kasarmin kaksihuoneisen lankkurakenteisen asuinparakin XXI (Pakola 2008: 121) jäännökset. Asuinparakin pinta-ala SSKO:n inventoinnin mukaan oli 27.54 m², kun taas maastossa olevan jäännös on suurempi, 50 m². Jäännös ei myöskään ole aivan kiinni rakennuksissa XXII ja XXIII, kuten kartassa. Siksi kyseessä voi olla myös jokin kartassa näkymätön rakenne. Rakennusta ei näy enää vuonna 1938 piirrettyissä kartoissa, joten rakennus on siihen mennessä purettu.

Lisätietoja

Noin 10 m suuntaan SE sijaitsee rakennuksenjäännös 56.

Toimenpiteet

Tarkastukset

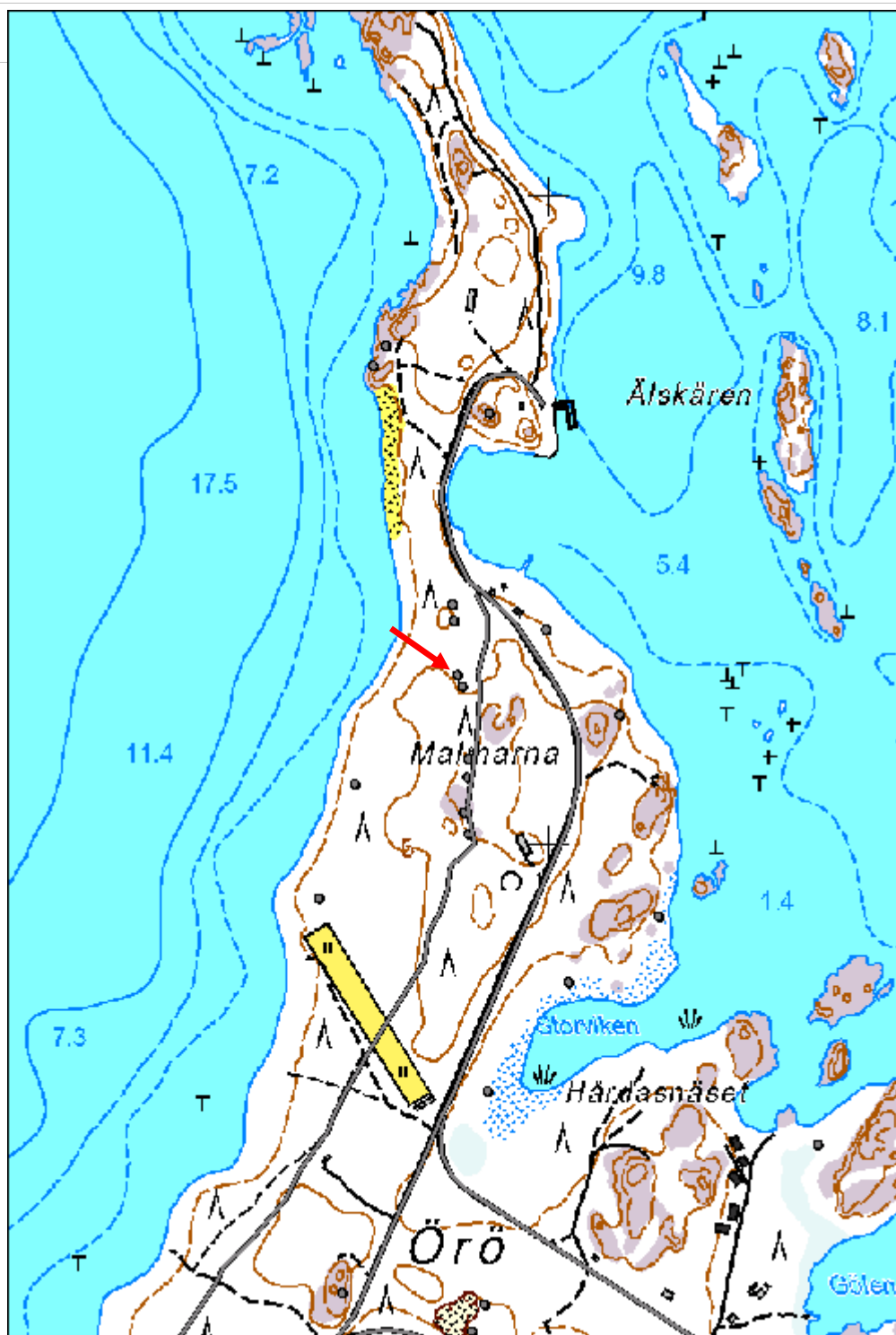
Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	
Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty		
Selitys:			

Rakennuksenjäännös E.

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643261, Y 3237857	Mittakaava:	1:8004

35656 Örön saari (nat), Öro 56 rakennuksenjäännös	MH-tunnus: 161332
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643243, Y 3237865	Löydöt:	

Taustatiedot

Kartta kasarmin rakennuksista Johanna Pakolan Öro-kirjassa s. 120.

Ympäristön kuvaus

Loiva harjanne, sekametsää.

Kohteen kuvaus

Suorakaiteen muotoinen rakennuksen pohja, joka erottuu 1.5 m syvänä kuoppana hiekkaisessa maastossa. Kuopan pituus on 13.5 m (N-S) ja leveys 9.1 m. NW-kulmassa 3.0 m pitkä, 2.5 m leveä ja 0.7 m korkea tasapintainen säännöllisen nelisivuinen latomus tasakokoisista enimmäkseen pyörityneistä lohkarista, todennäköisesti tulisijan pohja. Rakennuksen keskiosassakin on 0.7 m korkea pyörityneistä lohkarista ladottu tasapintainen latomus, jonka leveys on 3.9 m. Se ulottuu E-seinästä lähes W-seinään asti. Kuopan syvyys osoittaa, että rakennuksessa on ollut rossipohja ja kellari. Kivijalasta ja hirsistä ei ole jäännöksiä näkyvissä. Vaikuttaa siltä, että rakennus on purettu (1918?). Kuopassa kasvaa koivuja ja suurikokoisia mäntyjä.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Kyseessä on todennäköisesti 120 mm:n kasarmin ruokalarakennuksen XXII ja siinä kiinni olleen ruokalavajan jäännökset (Pakola 2008: 121). Niiden yhteinen huone- ja varastopinta-ala oli SSKO:n inventoinnin perusteella 105 m². Rakennuksen pohjan pinta-ala maastossa on noin 123 m², joka vastaisi pinta-alaa ulkoseinien mukaan. Rakennusta ei näy enää vuonna 1938 piirrettyissä kartoissa, joten rakennus on siihen mennessä purettu.

Lisätietoja

Rakennuksen S-puolella metsässä on kostea aukio, joka vaikuttaa suorakaiteen muotoiselta.

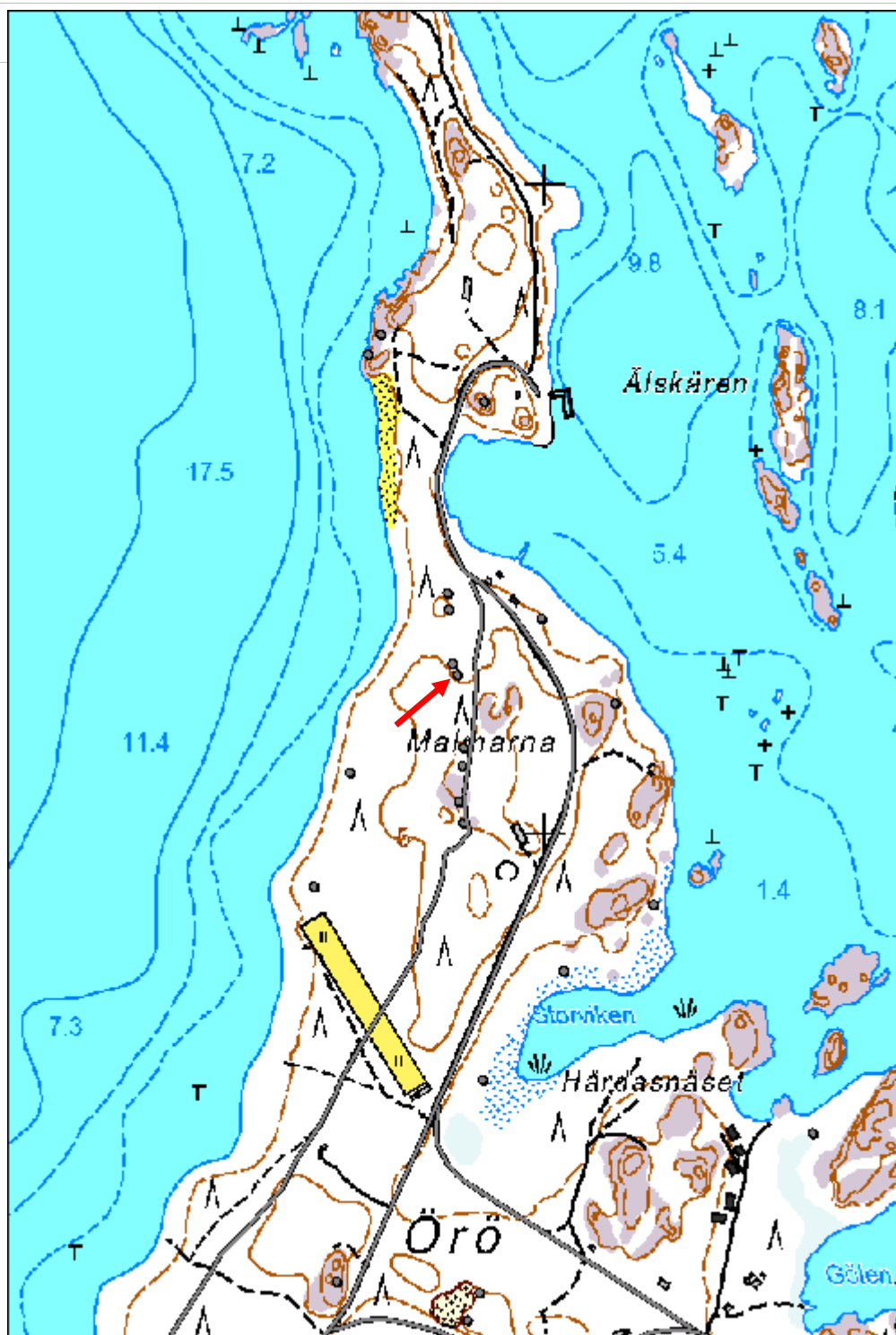
*Toimenpiteet**Tarkastukset***Viranomais-
rekisterinro:****Kunto:** 0 Ei määritelty**Arvotus:** 8 Muu suojeluarvo**Olotila:** 2 Ei käytössä**Kohteen
suojaus:** 9 Muu suojeluarvo**Selitys:****Selitys:****Ympäristön
suojaus:**

0 Ei määritelty

Selitys:

Rakennuksenjäännös NW.

Kohdetyyppi:	1 Asuinpaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643243, Y 3237865	Mittakaava:	1:8004

35656 Örön saari (nat), Örö 57 120 mm tykkipatteri tykkiasema 1	MH-tunnus: 161333
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643131, Y 3237874	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Sekametsää loivan kallioharjanteen laella. Tykkiasemat sijaitsevat peräkkäin likimain N-S-suuntaisen tykkitien varressa.

Kohteen kuvaus

Pohjoisin 120 mm:n tykkiasema. Kivistä ja lohkareista ladottu ja betonilla päällystetty suorakaiteen muotoinen tasapintainen rintavarustus, jonka leveys on noin 4.0-4.1 m ja korkeus 1.2-1.8 m. Muurin kuoreen on käytetty särmikkäitä lohkareita, joiden tasaiset pinnat on käännetty ulospäin siten, että pinta on saatu tasaiseksi. Muurin ulkoseinässä on porrasmainen taso 0.8 m muurin yläpintaa alempana. Muurin pinta on sananjalkojen ja vadelmapensaiden ym. kasvillisuuden peitossa. Muurin sisäpuolella suorakaiteen muotoinen tykin tila, jonka mitat ovat 6.8 x 6.5 m. Pulttikehät täyttävät lähes koko tilan. Tilaan on pudonnut lohkareita ja se on kasvillisuuden peitossa. Tykkitien puolella muurin päälle johtavat betoniporaat. Tykinpaikan S-puolella on ammuskomero, jonka tasakatto kohoaa 1.2 m tykin suojamuuria korkeammalle. Se on rakennettu pyörityneistä lohkareista ja päällystetty ohuella betonikerroksella. Komeron pituus on 5.4 m. Komeron katto on romahtanut tykkitielle, mutta vielä on nähtävissä, että se on ollut sisäpuolelta vuorattu bitumipahvilla ja laudoitettu helmipontti-paneelilla. Komeron N-seinässä vuoraus näyttäisi olleen laudoituksen päällä. Koko rakenteen pituus tykkitien puolelta mitattuna 27.3 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen tykkiasema. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

--

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 21 Vesakon/aluskasvillisuuden raivaus
Toimenpidevuosi: 2015

Kuvaus:

Tarkastukset

**Viranomais-
rekisterinro:**

Kunto: 0 Ei määritelty

Arvotus: 8 Muu suojeuarvo

Olotila: 2 Ei käytössä

**Kohteen
suojaus:** 9 Muu suojeuarvo

Selitys:

Selitys:

**Ympäristön
suojaus:**

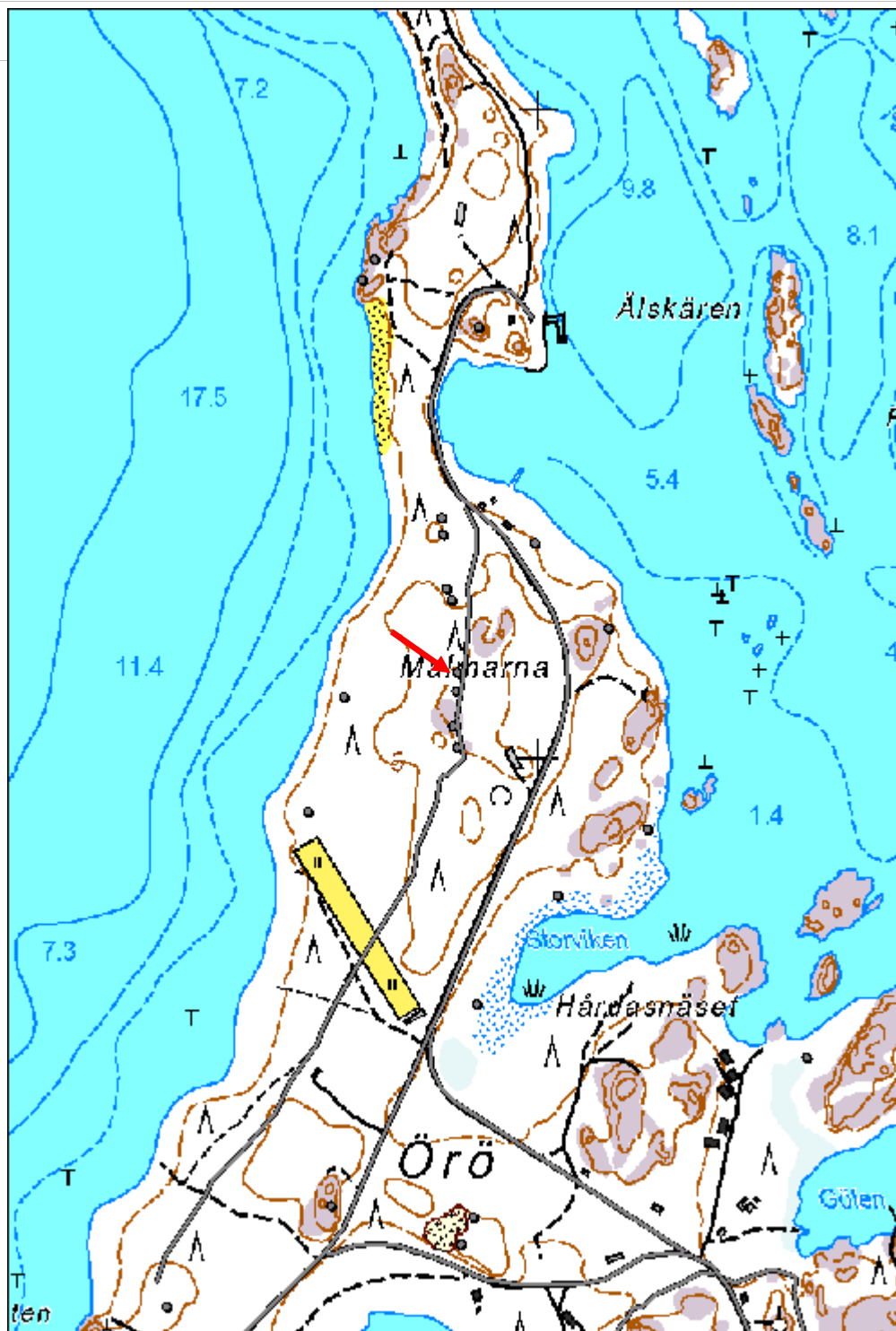
0 Ei määritelty

Selitys:

Tykkiasema N.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643131, Y 3237874	Mittakaava:	1:8004

35656 Örön saari (nat), Öro 58 120 mm tykkipatteri tykkiasema 2	MH-tunnus: 161334
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643103, Y 3237873	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Sekametsää loivan kallioharjanteen laella. Tykkiasemat sijaitsevat peräkkäin likimain N-S-suuntaisen tykkitien varressa.

Kohteen kuvaus

Toiseksi pohjoisin tykkiasema. Rintavarustuksen korkeus 0.6–2.1 m. Muurin pinta sammaloitunut. Ammuskomeron katto 0.8 m muuria ylempänä. Tämäkin komero on romahtanut tykkitielle ja siinä on ollut lautapaneeli ja bitumipahvivuoraus. Koko rakenteen pituus tykkitien puolelta mitattuna 25.4 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen tykkiasema. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 21 Vesakon/aluskasvillisuuden raivaus
Toimenpidevuosi: 2015
Kuvaus:

Tarkastukset

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	
Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty		
Selitys:			

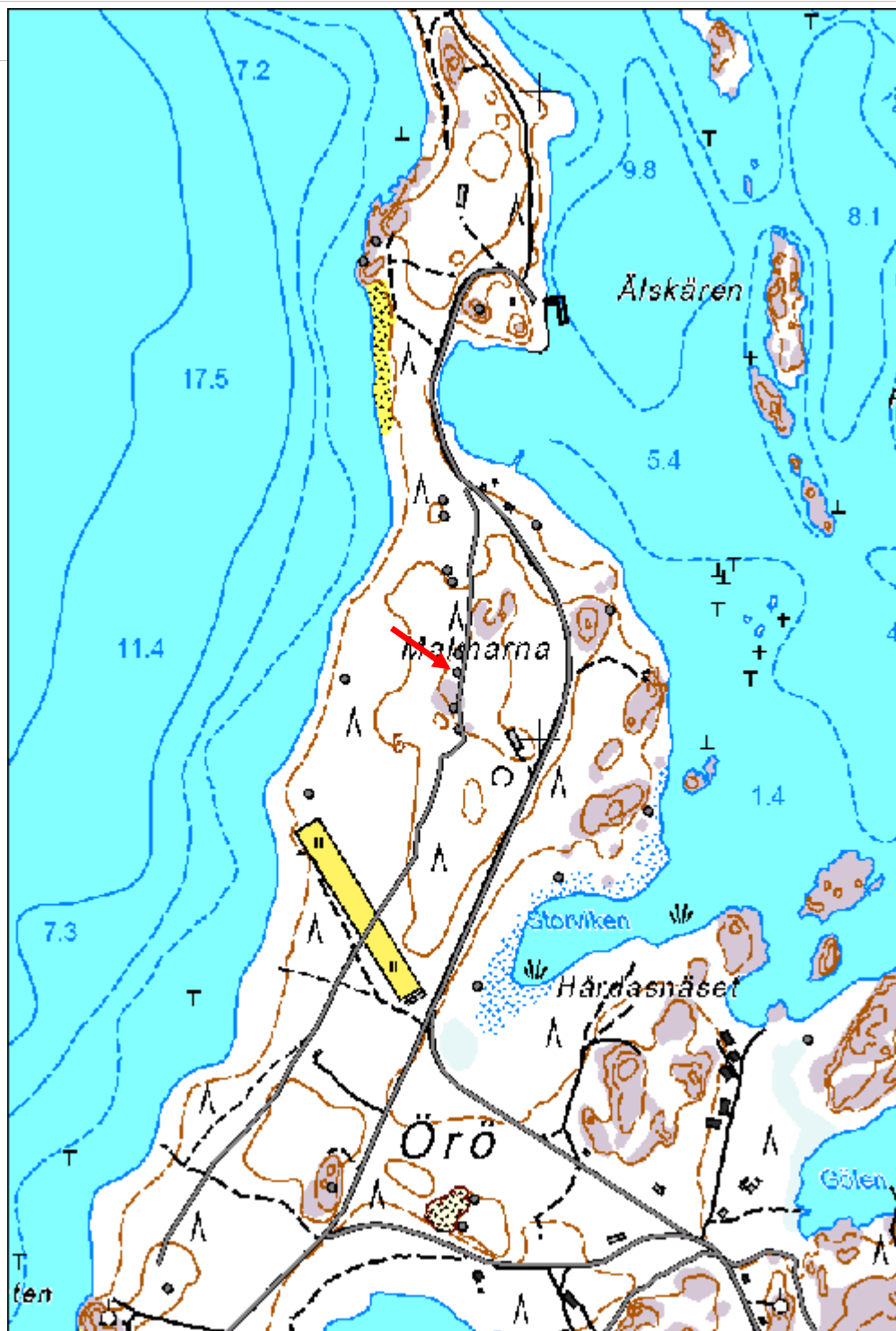

Rintavarustus ulkopuolelta.

Tykkiasema ja ammuskomeron reuna E.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643103, Y 3237873	Mittakaava:	1:8004

35656 Örön saari (nat), Örö 59 120 mm tykkipatteri tykkiasema 3	MH-tunnus: 161336
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643048, Y 3237867	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Sekametsää loivan kallioharjanteen laella. Tykkiasemat sijaitsevat peräkkäin likimain N-S-suuntaisen tykkitien varressa.

Kohteen kuvaus

Toiseksi eteläisin tykkiasema 120 mm:n tykkipatterissa. Parhaiten säilynyt, koska paikka on kuiva ja aukea. Rintavarustuksen leveys N-puolella 4.7 m. W- ja S-puolella suojamuurin pinta on kallion tasossa. Muurin pinta on lähes paljas. Sisätilan mitat 6.8 x 6.8 m. Komero 0.9 m muurin yläpuolella. Romahtaneessa komerossa näkyy vuorausrakente: sisimpänä pystysuora helmiponttipaneeli, sitten bitumihuopa, sitten vaakasuora laudoitus, sitten pystyyn asetetut puulla tapitetut veistetyt hirret. Koko rakenteen pituus 27.5 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen tykkiasema. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 21 Vesakon/aluskasvillisuuden raivaus
Toimenpidevuosi: 2015

Kuvaus:

*Tarkastukset***Viranomais-
rekisterinro:****Kunto:** 0 Ei määritelty**Arvotus:** 8 Muu suojeluarvo**Olotila:** 2 Ei käytössä**Kohteen
suojaus:** 9 Muu suojeluarvo**Selitys:****Selitys:****Ympäristön
suojaus:**

0 Ei määritelty

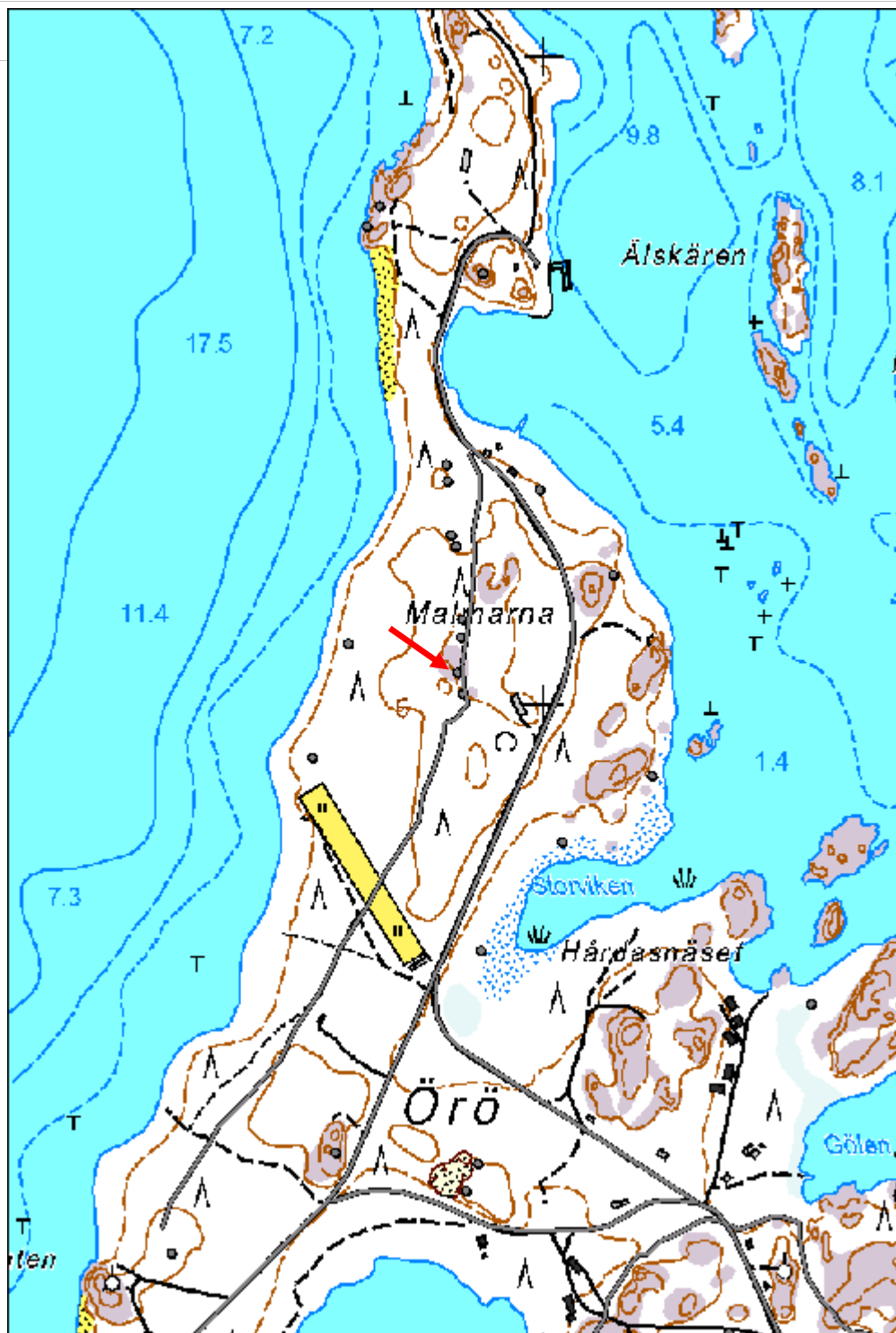
Selitys:

Tykkiasema NW.

Portaat ja tykkitie S.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643048, Y 3237867	Mittakaava:	1:8004

35656 Örön saari (nat), Örö 60 120 mm tykkipatteri tykkiasema 4	MH-tunnus: 161337
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643015, Y 3237874	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Sekametsää loivan kallioharjanteen laella. Tykkiasemat sijaitsevat peräkkäin likimain N-S-suuntaisen tykkitien varressa.

Kohteen kuvaus

Eteläisin tykkiasema, joka poikkeaa kolmesta muusta rakenteellisesti. Rintavarustuksen muodostavat 0.5–1.0 m korkeat louhitut kallionseinämät. Suorakaiteen muotoisen sisätilan mitat 6.7 x 6.7 m. Pulttikehä ei erotu, mahdollisesti se on purettu. Romahtanut ammuskomero on N-puolella. Sen S-seinän vieressä on pyöristyneessä lohkarissa piirtokirjoitus ”J.H.” Ammuskomeron pituus on vain 2.9 m. Sen vasemmanpuoleisessa päässä on säilynyt luukun saranatappi. Koko rakenteen pituus noin 18.1 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen tykkiasema. Valmistunut vuonna 1915 (Enqvist 2007: 111).

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tila: 1 Ehdotettu Laji: 21 Vesakon/aluskasvillisuuden raivaus
Toimenpidevuosi: 2015

Kuvaus:

*Tarkastukset***Viranomais-
rekisterinro:****Kunto:** 0 Ei määritelty**Arvotus:** 8 Muu suojeluarvo**Olotila:** 2 Ei käytössä**Kohteen
suojaus:** 9 Muu suojeluarvo**Selitys:****Selitys:****Ympäristön
suojaus:**

0 Ei määritelty

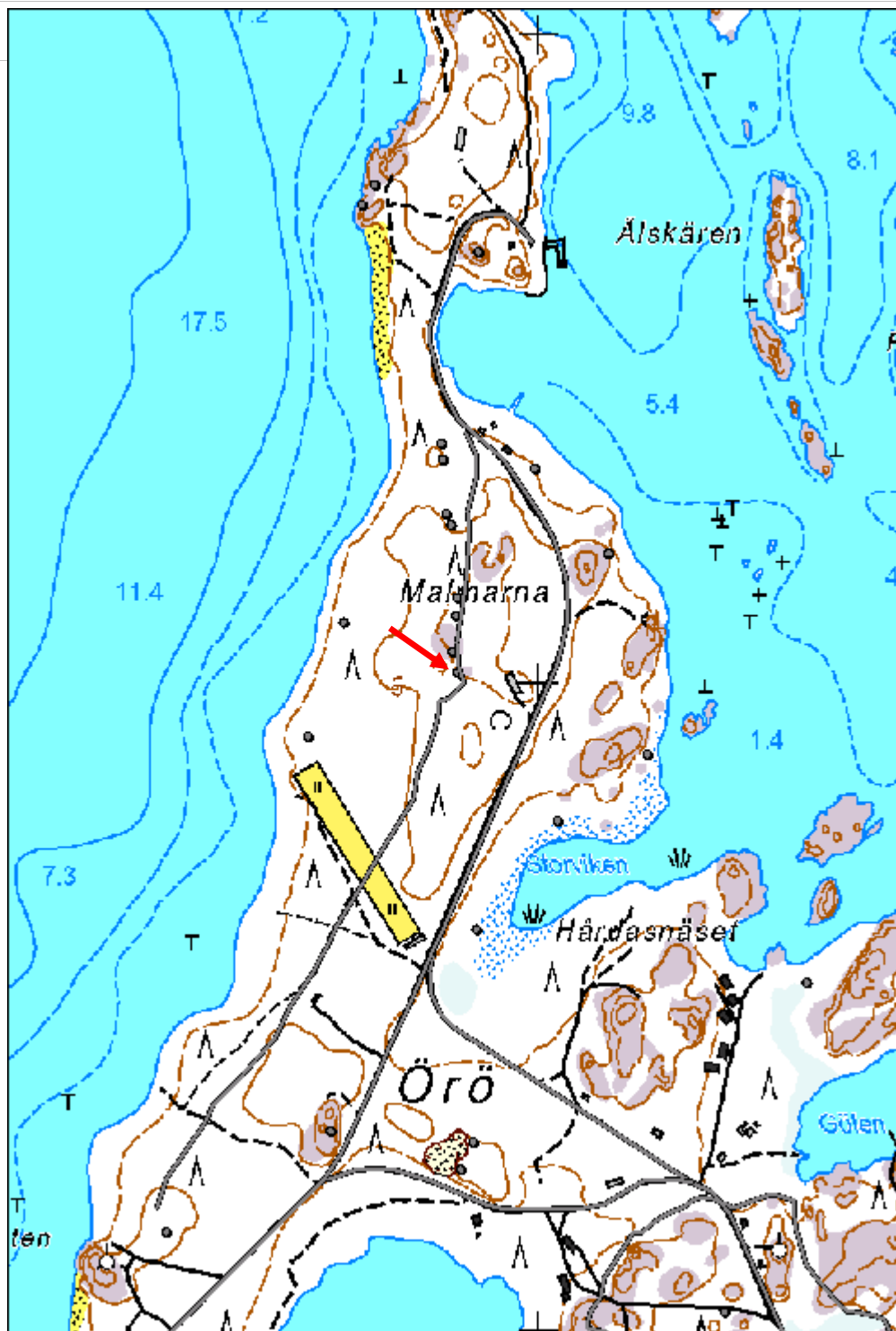
Selitys:

Tykkiasema W.

Piirtokirjoitus ammuskomeron kivessä.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643015, Y 3237874	Mittakaava:	1:8004

35656 Örön saari (nat), Örö 61 tykkitie	MH-tunnus: 161338
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642870, Y 3237816	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 10.9.2013.

Ympäristön kuvaus

S-päässä kuivaa tasaista männikkönummea, pohjoisempaa louhikkoista kuivaa kangasta, tuoretta kangasta, lehtomaista sekametsää ja kuivaa kangasta.

Kohteen kuvaus

Tykkitie ja polku, joka yhdistää 120 mm:n tykkipatterin kasarmin saaren keskiosaan. Pituus 1350 m. Suurimmaksi osaksi polku näkyy maakivinä, jotka on raivattu maanpinnalta ja siirretty molemmin puolin polun uraa. Paikoin suurimpien maalohkareiden välissä on vain 0.5 m:n levyinen polku. Polku alkaa etelästä miltei huomaamattomana tulaseman Örö 42 (161270) läheltä, sen NW-puolelta. Pistooliampumaradan eteläpuolella polku on vain hienokseltaan painunut ja erottuu kauempaa mäntyjen väliin jäävänä avoimena linjana, joka jatkuu pohjoiseen tasaisessa maastossa. Polku risteää pistooliampumaradan ja kivääriampumaradan ja häviää molempien kohdalla näkyvistä. Polku on siis ollut olemassa ennen ampumaratojen rakentamista. Pistooliampumaradan S-puolella ja kivääriampumaradan S- ja N-puolilla on polulle pystytetty kelta-mustaraidalliset tolpat ja ketju polun sulkemiseksi ampumarajoitusten aikana. Pistooliampumaradan N-puolella maasto muuttuu lohkariseksi ja katajikkoiseksi ja juuri ennen kivääriampumaradan S-reunaa polku alkaa erottua sen molemmin puolin kasatuista maanpinnalta raivatuista lohkarista. Raivatun polun leveys on 1.5-3.0 m, tyypillisesti 1.8-2.5 m. Hakkuuaukean S-reunassa polussa on epäselvä paikka. Pohjoisessa polku yhtyy kalliolla tykkiaseman Örö 60 (161337) SE-puolella tykkitiehen ja jatkuu tykkipatterista pohjoiseen selvästi erottuvana päällystämättömänä tykkitienä, jolla on pituutta 340 m. Kasarmin raunioiden (Örö 56 161332) kohdalla viimeisten 110 metrin matkalla tykkitie erottuu pengerrättyinä kohoumana maastossa. Pengerrys on aluksi 3.4 m leveä. N-päässä viimeiset 36 metriä tie on 3.1-3.6 m leveä, noin 0.1-0.5 m korkeaksi pengerretty, reunustettu särmikkäillä lohkarilla ja täytetty hiekalla.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Pohjoisosa 120 mm:n tykkipatterin tykkitie (340 m) ja eteläosa (1000 m) polku. Tykkipatterille rakennettiin 1920-luvun alkupuolella kapearaiteisen rautatien jatke (Pakola 2008: 136), joka yhdisti Pitkän ikävän tykkipatteriin, mutta rautatiestä ei ole säilynyt maanpinnalle näkyviä jälkiä. Eteläosan polku on todennäköisesti yhtä vanha kuin tykkitie. Vuonna 1962 rakennettu kivääriampumarata on rakennettu polun päälle, joten polku on ainakin vuotta 1962 vanhempi. Tykkitietä ja polkua on käytetty varusmiesten kuntolenkin ratana.

Lisätietoja***Toimenpiteet******Tarkastukset*****Viranomais-**
rekisterinro:**Kunto:** 0 Ei määritelty**Arvotus:** 8 Muu suojeluarvo**Olotila:** 2 Ei käytössä**Kohteen**
suojaus: 9 Muu suojeluarvo**Selitys:****Selitys:****Ympäristön**
suojaus:

0 Ei määritelty

Selitys:

Polku pistooliampumaradan S-puolella N.

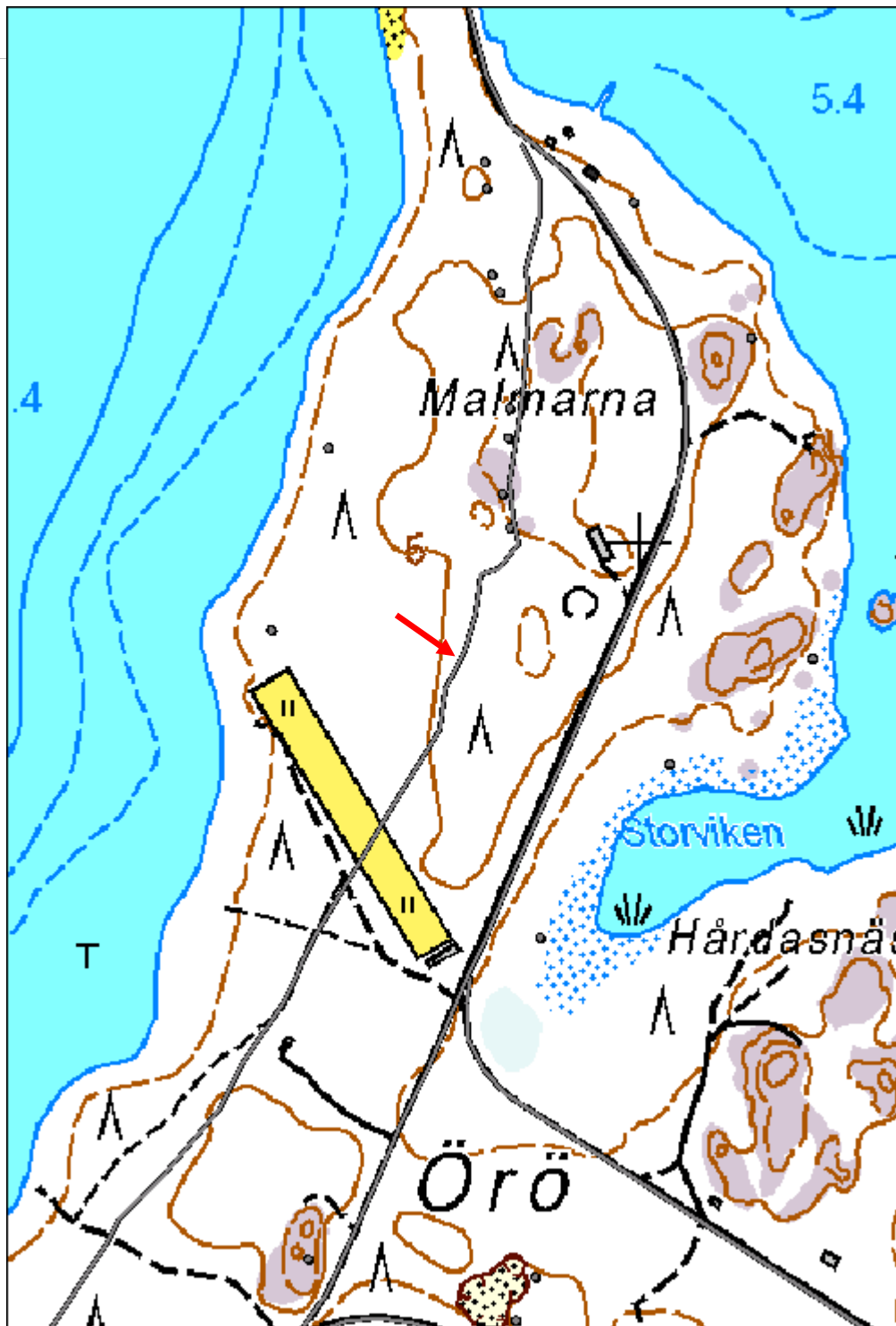
Polku 120 mm:n tykkipatterin S-puolella S.

Tykkitien N-pää W. Taustalla ns. Ahtisaaren sauna.

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642870, Y 3237816	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 62 maakellari jäännös	MH-tunnus: 161376
--	-----------------------------

Kohdetyyppi:	9 Valmistuspaikat/työpaikat	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6643331, Y 3237994	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Tasainen kallionpinta, joka on ohuen kivikon ja kanervanummen peittämä.

Kohteen kuvaus

Sammaleen peittämä maakumpu, jossa erottuu kellarin suuaukko luoteeseen. Läpimitta 9.5 m (NW-SE). Korkeus noin 2 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

120 mm:n tykkipatterin rakennusryhmään kuuluneen maakellarin, mahdollisesti jääkellarin (Pakolan rakennus II, Pakola 2008: 121) jäännös.

Lisätietoja

Lähimaastossa Pitkän ikävän itäpuolella ei ole säilynyt muita raunioituneita rakennusten jäännöksiä. Näyttää siltä, että ne (esim. paja IV) on purettu pois kivijalkoineen.

Toimenpiteet***Tarkastukset***

Viranomaisrekisterinro:	Kunto:	0 Ei määritelty
	Olotila:	2 Ei käytössä

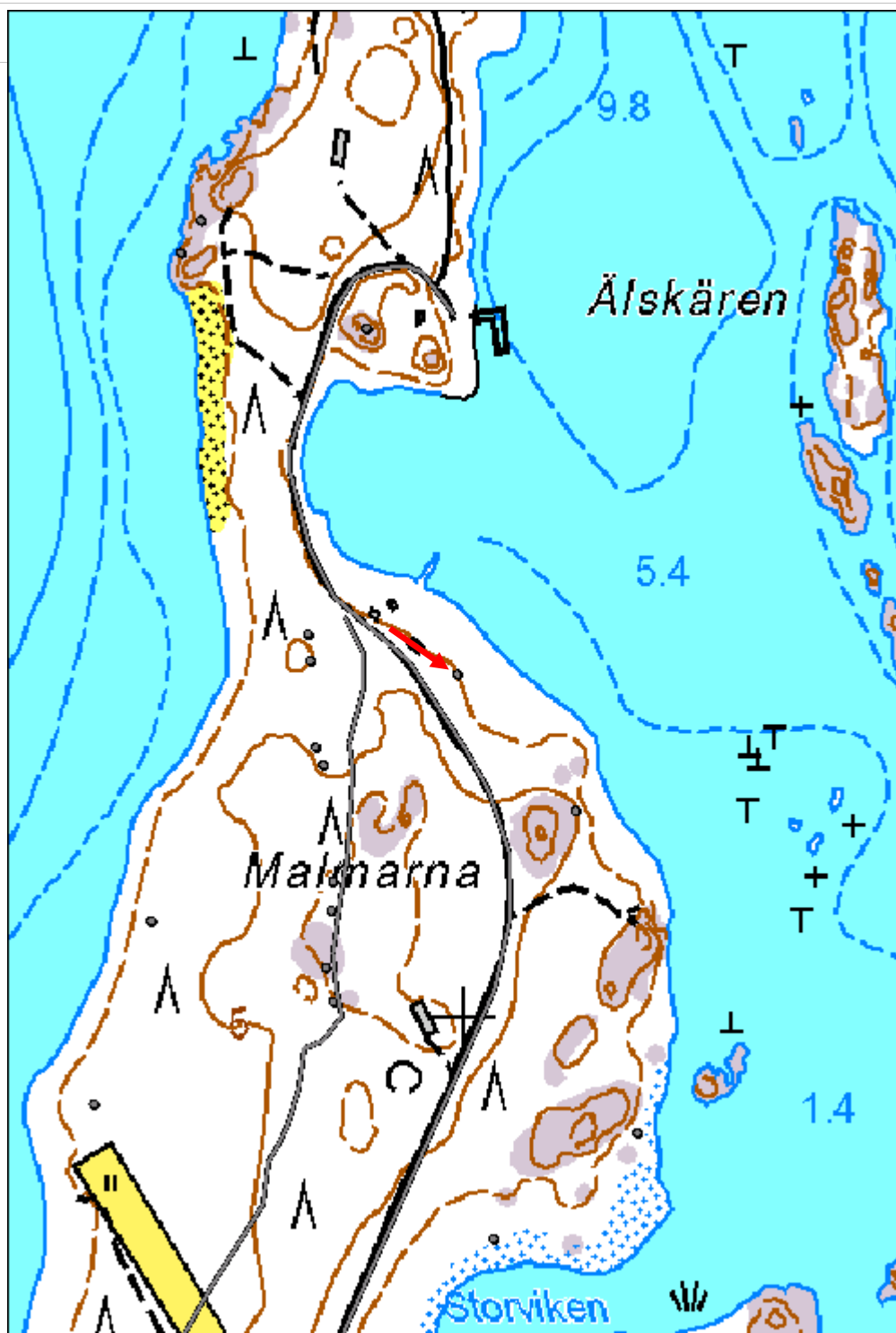
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Kohteen suojelu:	9 Muu suojeluarvo
Selitys:		Selitys:	

Ympäristön suojelu:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Maakellari N.

Kohdetyyppi:	9 Valmistuspaikat/työpaikat	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6643331, Y 3237994	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 63 tuliasema	MH-tunnus: 161379
---	------------------------------

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641699, Y 3237388	Löydöt:	

Taustatiedot

Löydetty maastotyössä 11.9.2013.

Ympäristön kuvaus

Pirunpelto tulenjohtotornin N-rinteessä.

Kohteen kuvaus

Louhikkoon naamioitu betoniharkoista rakennettu tuliasema, jonka aukot suuntiin E ja N. Oviaukko etelään. Pituus 3.2 m, leveys 2.3 m.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

Tuliasema.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
		Kohteen suojele:	9 Muu suojeleuarvo

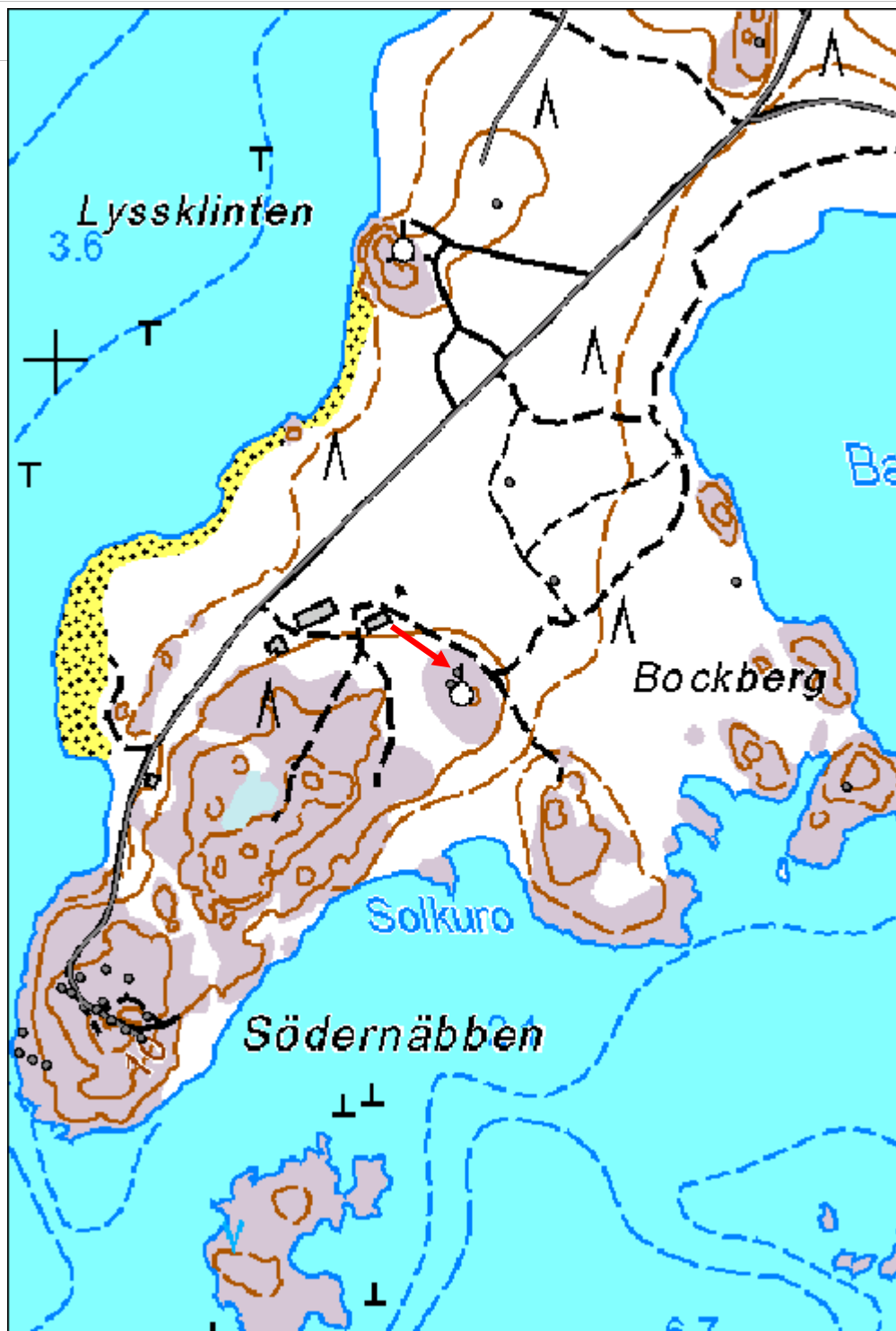

Selitys:	Selitys:
Ympäristön suojele:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Tuliasema S.

Kohdetyyppi:	5 Puolustusvarustukset	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641699, Y 3237388	Mittakaava:	1:5000

35656 Örön saari (nat), Örö 64 tie Pitkä ikävä	MH-tunnus: 161438
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:	1		

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6642640, Y 3237860	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Eteläosassa kalliokkoa ja hiekkaista merenrantaa, pohjoisempana lehtomaista koivikkoa, sitten kuivaa kangasmetsää ja nummea.

Kohteen kuvaus

Mukulakivellä päällystetty tie, jonka pituus on 2930 metriä. Tietä on pengerrytetty siten, että sen korkeuserot ovat pienet ja paikoin kaivettu maahan korkeuserojen tasoittamiseksi. Tyypillisiä ovat tasakokoiset, pyöristyneet, alle 1 kg:n painoiset kivet, mutta suurempiakin esiintyy etenkin reunuskivinä. Pyöristynyt aines on todennäköisesti peräisin Örön maa-aineksesta.

Osa 1, eteläiset kalliot. Eteläpäässä Pitkä ikävä 6 on tuuman tykkipatterin tykkitie, joka kääntyy tykkiasemien takaa S-kärjen W-rinnettä alas ja jatkuu rannassa pohjoiseen. Tykkien kohdalla pinta on peitteinen ja koostuu vaihtelevankokoisista kivistä. Tien päälle on ajettu soraa ja sepeliä. Paikoin pinta on epätasainen lohkarista. Tien leveys on 2.6 m. Läntisimmän ammuskomeron 161241 kohdalla tietä on pengerrytetty rannan puolelta louheella ja betoninkappaleilla. Pengerrys jatkuu alempana kohdassa, jossa tie kulkee rantaa pitkin pohjoiseen. Rantaosuus on parhaiten säilyneitä osia Pitkästä ikävästä. Tie on kuperapintainen ja pintakiveys on eheä ja jäkälöitynyt. Tie on ainakin E-puolelta reunakivetty ja rannan puolelta pengerrytetty louheella ja pyöristyneillä lohkarilla. Tässä osassa näkyy myös, että tien pohjustuskerros on kivensekais-ta hiekkaa. Rannassa ammusvaraston luona tie levenee 3.6 metriin. Täällä tietä on paikattu sepelillä ja kiveys on osaksi poistettu.

Osa 2, nummi. Kuuden tuuman kasarmille tultaessa tie tulee tasapintaiseksi (se ei ole enää kupera) ja soralla peitettyksi. Pengerrys levenee 7 metriin ja tien molemmin puolin on noin metrin syvyinen oja. Mukulakiveyksen leveyttä on vaikea mitata peitteisyyden takia, mutta se lienee noin 3.5 m, talviaurauksen kulutusleveys noin 3.2 m. Kasarmin kohdalla on katuvalo. Tien jatkuessa pohjoiseen ympäröivä maasto tulee louhikkoisemmaksi. Tietä raivattaessa on kasattu lohkarista tien molemmin puolin

kasoiksi ja röykkiöiksi. Röykkiöiden lohkareet ovat enimmäkseen pyöristynyttä luonnonainesta, mutta paikoin tien reunaan on kasattu myös louhetta. Röykkiöiden tien puoleinen reuna on paikoin kylmämuurattu tasaiseksi pystysuoraksi seinämäksi, joka muistuttaa rakennuksen kivijalkaa. Ojat madaltuvat noin 0.5 m:iin. Mukulakiveys on suurimmaksi osaksi soran peitossa. Tutkatornin (Ravalin) sivuuttamisen jälkeen tien pengerrysleveys on noin 8 m, kulutusleveys 3.1–3.5 m. Lyhyeen ikävään itää kohti vievän risteuksen jälkeen mukulakiveys on paljas. Tien kulutusleveys on 2.8 m ja mukulakiveyksen leveys on ainakin 3.2 m. Missä mukulakiveyksen molemmat reunat ovat tavoitettavissa, mukulakiveyksen leveys on 3.7–5.0 m. Suojarakennuksen Öro 44 (161272) kohdalla tien E-puolelle on ajettu louhetta röykkiöiksi, mutta pohjoiseen päin jatkettaessa maasto on tasaisempaa hiekkakangasta eikä tien reunalla ole enää luonnonlohkareita. Pitkän ikävän keskilinjaa ei pääosin ole merkitty, mutta risteysten välisellä osuudella keskilinja erottuu heikkona painanteena, johon on kertynyt enemmän maa-ainesta kuin muun mukulakiveyksen päälle. Pistooliampumaradan tienhaarassa reunakiveys on säilynyt molemmin puolin. Se koostuu pyöristyneistä, muuta kiveystä suuremmista (noin 3–10 kg) kivistä, jotka on ladottu siten, että niiden pituusakselit ovat tien suuntaan nähden kohtisuorassa. Tässä kohdassa on myös nähtävissä, että tien reunan korkeus on ollut reunakivien läpimitan suuruinen, noin 0.2–0.3 m. Tien mukulakiveyksen leveydeksi saadaan reunakivien ulkoreunoista mitattuna 5.0 m, mikä on luotettavin mittaustulos ainakin risteysten välisellä osuudella.

Kiveyksessä on selvä epäjatkuvuuskohta risteysten välisellä osuudella. Siitä eteenpäin on käytetty keskimäärin isompia kiviä (noin 1–4 kg), jotka on asetettu yhdensuuntaisesti poikittain siten, että niiden pituusakselit ovat kohtisuorassa tien suuntaan nähden. Tämä pintatekstuuri jatkuu 70 metriä, ja sen jälkeen mukulakiveys on samankaltaista kuin ennen tekstuuria ja lisäksi peittynyt soraan. Pistooliampumaradan tienristeyksessä on mukulakiveyksessä 1.8 m leveä häiriö, joka johtuu tien alle kaivetusta kaapelista. Lyhyen ikävän risteyksestä pohjoiseen poikittaisten kivien tekstuuri jatkuu laikuittain, mutta ei enää yhtä johdonmukaisesti. Pintakiveys vaihtelee myös siten, että paikoin on käytetty enemmän pyöristynyttä ainesta, paikoin särmikkäitä kiviä. Myös kivien koko vaihtelee. Tiellä ei näyttäisi tässä olevan reunakiveystä. Kulutusleveys 4.3 m, kiveyksen leveys ainakin saman verran. Tien reunoilla varsinkin W-reunalla kivi-röykkiöitä. W-reunan pengerrys on leveä ja siinä on kaapelikaivon kansi. Tietä on paikkailtu sepelillä. Tien reunoilla olevia lohkaraita on paikoin ladottu pystysuoriksi kylmämuuratuiksi enimmillään metrin korkuisiksi seiniksi tien suuntaan. Kylmämuurattuja seiniä esiintyy parissa paikassa myös tiestä pois päin. Metsän halki kulkeva osuus varastolle (rakennus no 0061) asti on täysin soran peitossa, mutta siitä eteenpäin on näkyvissä vaihteleva, osaksi poikittainen tekstuuri. Kiveys on kulunut ja painunut ja tien keskilinja erottuu, mutta heikosti. Rantasaunan (rakennus KIRAVE n:o 1415 0051) kohdalla on 70 metrin etappi mukulakiveystä, joka erottuu omana tekstuurina ja jossa tien W-puoli on osaksi kiveämätön tai kiveys koostuu suurista lohkaraita, joista muodostuu epätasainen pinta. Etapin S-päässä tien W-osa koostuu kymmenkunnan neliömetrin alueella suurista, osaksi särmikkäistä lohkaraita, jotka muodostavat epätasaisen pinnan. Paikka vaikuttaa kömpelösti korjatulta. Kulutusleveys on 3.7 m. Kiveys on paikoin karkeaa, suurelta osin soran peitossa ja muodostuu suurista kivistä. Pohjoisin etappi mukulakiveyksestä on jälleen tasaista, pienikokoista ja ladottu pyöristyneistä kivistä. Tien W-puoleinen penkka nousee enimmillään noin 1.9 m tien pinnasta. Tien loppupää, joka johtaa ns. isolle laiturille, on kestopäällystetty.

<i>Kohteen rajaus</i>
Näkyvät rakenteet.
<i>Tulkinta</i>
1. maailmansodan aikainen linnoitustie.
<i>Lisätietoja</i>

<i>Toimenpiteet</i>

<i>Tarkastukset</i>

Viranomais- rekisterinro:		Kunto:	1 Hyvä
Arvotus:	8 Muu suojeluarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojaus:	9 Muu suojeluarvo
		Selitys:	

Ympäristön suojaus:	0 Ei määritelty
Selitys:	

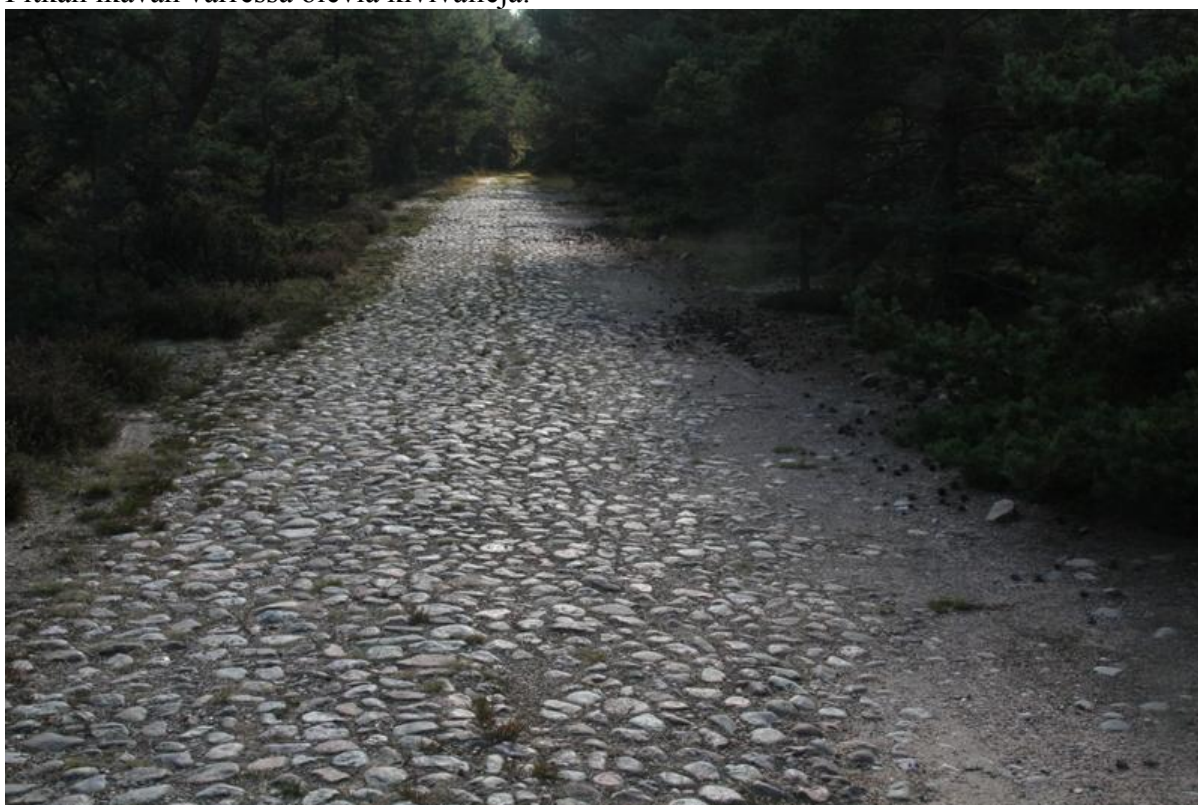

Pitkän ikävän eteläpäätä rannassa N.

Pitkän ikävän varressa olevia kivivalleja.

Pitkän ikävän keskiviiva.

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6642640, Y 3237860	Mittakaava:	1:10000

30671 Örön linnake, Örö 65 tie Lyhyt ikävä	MH-tunnus: 161451
---	-----------------------------

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Haltija:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Ajoitus:	7118 Historiallinen aika	Ylläpitäjä:	620 Etelä-Suomen luontopalvelut
Rakentamisvuosi:		Kunta:	322 KEMIÖNSAARI
Lukumäärä:			

Koordinaattiselitys:		Geometria tuotettu:	4 Gps-mittaus, korjaamaton
Koordinaatit:	X 6641896, Y 3238505	Löydöt:	

Taustatiedot

Kirjallisuus.

Ympäristön kuvaus

Itäpäässä kalliorantaa ja lehtomaista lepikkoa, kasarmin jälkeen kuivattua suota ja nummea.

Kohteen kuvaus

Kaksihaarainen mukulakivellä päällystetty tie, jonka haarojen yhteinen pituus on 2150 m.

Osa 3, Pikkulaituri – kansakoulu – Balget. Pikkulaiturin rannasta lähtee kapea kestopäällystetty tie 12 tuuman kasarmille ja edelleen luoteeseen, jossa Lyhyt ikävä haarautuu länteen Balgetin rantaan ja luoteeseen harjoituskentän sivuitse. Päällysteen leveys satamassa on 3.0–3.2 m. Kasarmin jälkeen tie jatkuu paksulla sorakerroksella päällystettynä ja 4.8 m:n levyisenä. Tieosuus on valaistu. Valaistus jatkuu harjoituskentälle ja Pitkän ikävän risteykseen. Lyhyt ikävä kiertää pohjoisen puolelta kallion ja haarautuu kahteen osaan (620 m ja 560 m), jotka molemmat yhtyvät Pitkään ikävään. Läntinen haara kulkee kansakoulun, sotilaskodin ja linnakkeen päällikön asunon eli Silmän ohi ja yhtyy Balgetin rannassa Pitkään ikävän. Vesijohto- ja viemäriputket alittavat tien läntisen haaran kansakoulun kohdalla. Tästä eteenpäin vesijohto ja viemäri kulkevat tien S-puolella (vesihuoltosuunnitelman 1985 kartat). Läntisen haaran mukulakivet ovat pyörityneitä, mutta pienten kivien joukossa on suurempia kiviä kuin luoteisessa haarassa ja Pitkässä ikävässä, tyypillisesti noin 1–4 kg. Joidenkin suurempien kivien pituus akselit ovat kohtisuorassa tien suuntaan nähden, mutta ei yhtä säännönmukaisesti kuin Pitkän ikävän vastaavassa osuessa. Pengerryksen leveys on 7.1 m ja kulutusleveys 3.1 m. N-puoleinen pengeri on leveämpi kuin S-puoleinen. Päällikön asunnosta 60 m itään suurempi kiviaines muuttuu pieneksi ja pyöreäksi. Samassa paikassa katuvalojen linja siirtyy tien S-puolelle, joten kiviaineksen ero johtunee tien uudelleenpäällystyksestä kaivuutöiden jälkeen. Silmän kohdalla on tien N-puoliskossa toinen häiriö. Kivet ovat tässä jälleen epätavallisen suuria ja muodostavat epätasaisen pinnan 12.7 m:n matkalla. Silmän ja Lyhyen ikävän päätepisteen välillä on kaksi muutakin muutaman neliömetrin häiriötä. Tien keskilinja on viimeisellä osuudella nykytien keskilinjan S-puolella, joten tie on kaventunut, luultavas-

ti kun sen S-puolelle on kaivettu kaapelit.

Osa 4, harjoituskenttä. Luoteinen haara risteys – harjoituskenttä – Pitkän ikävän risteys. Mukulakiveys alkaa risteuksen jälkeen katkelmallisena ja suurimmaksi osaksi soralla peitettynä. Kivet ovat pieniä ja pyöristyneitä. Tien S-puoleinen pengerrys, jossa kapearaiteinen rautatie on kulkenut, on leveämpi kuin N-puolen pengerrys. Pengerrysleveys on 8.1 m, kulutusleveys 3.9 m. Harjoituskentän (helikopterikentän) kohdalla olevalla 450 m pituisella suoralla keskilinja erottuu selvänä painaumanä, joka on tien nykyisestä keskilinjasta sivussa. Pengerrysleveys 7.1 m, kulutusleveys 4.0 m. Vesijohto- ja viemäriputket alittavat tien luoteisen haaran Mekan (rakennus n:o 00019) kohdalla.

Kohteen rajaus

Näkyvät rakenteet.

Tulkinta

1. maailmansodan aikainen linnoitustie.

Lisätietoja

Toimenpiteet

Tarkastukset

Viranomaisrekisterinro:		Kunto:	0 Ei määritelty
Arvotus:	8 Muu suojeleuarvo	Olotila:	2 Ei käytössä
Selitys:		Kohteen suojele:	0 Ei määritelty
		Selitys:	

Ympäristön suojele:	0 Ei määritelty
Selitys:	

Lyhyt ikävä tultaessa pikkulaiturilta 12 tuuman kasarmille N.

Lyhyt ikävä helikopterikentän kohdalla SE.

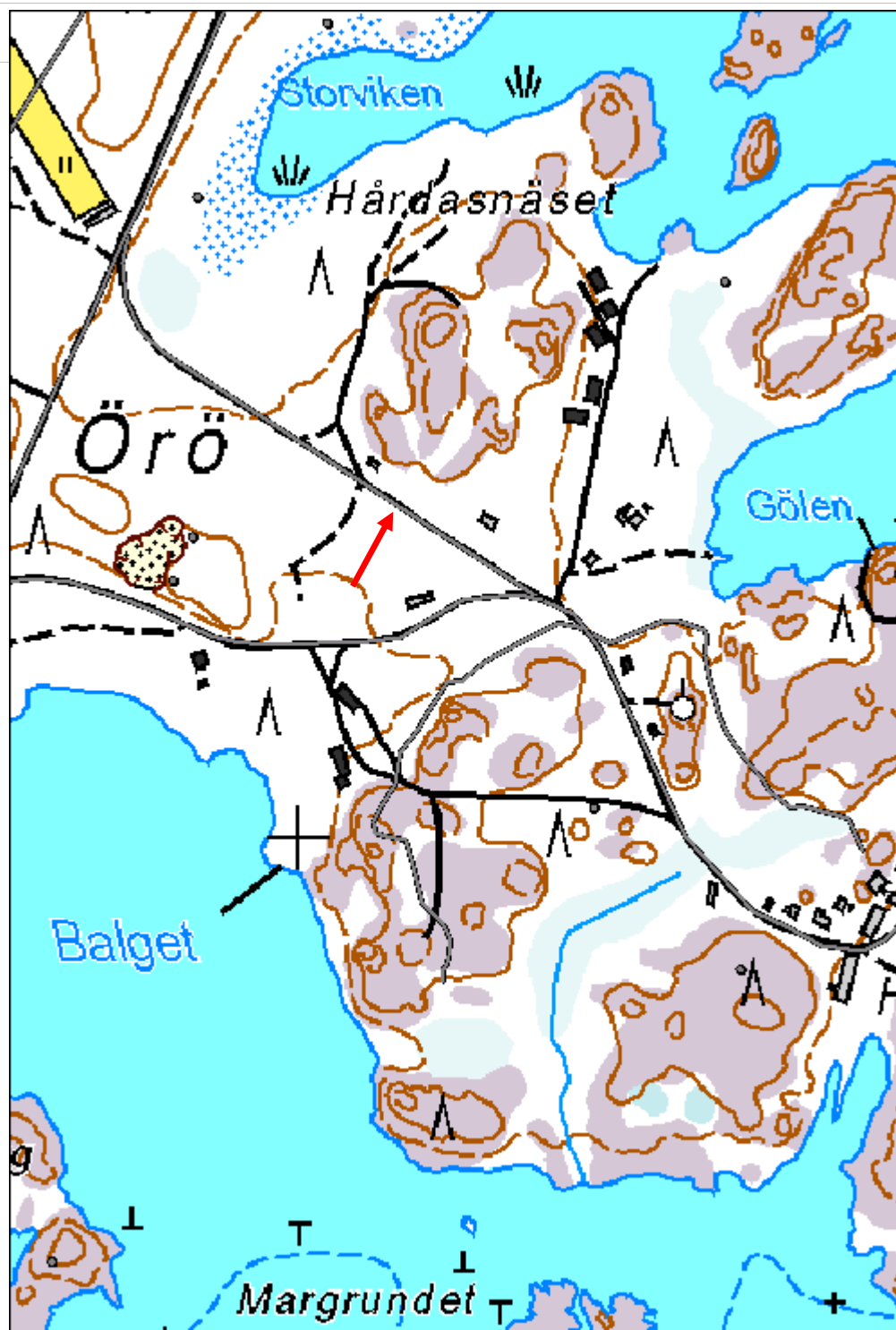

Lyhyt ikävä linnakkeen päällikön asunnon kohdalla E.

Lyhyen ikävän risteys E.

Kohdetyyppi:	13 Liikennekohteet	Copyright:	© Metsähallitus 2008 © Maanmittauslaitos 1/MML/08
Koordinaatit:	X 6641896, Y 3238505	Mittakaava:	1:5000

Liite 1

Kohteet, joita ei löydetty

Piirtokirjoitus

Volter Högmanin mukaan jossakin rannalla on piirtokirjoitus *på Böle Öro vid stranden i mängd initialer samt årtalet 1773* (Högman 1886: 38). Koska ne ovat Bölen kylän mail-la, kyse lienee saaren itäosasta; tosin Högman ei näyttäisi olleen perillä siitä, että osa Öröstä kuului Rosalaan ja Stubbnäsiin, joten kylän nimellä ei liene merkitystä sijainnin määrittämisessä. Rantakallioiden tarkastelu inventoinnissa ei tuottanut tulosta.

Osa rajapyykeistä

Vuoden 1900 sovintojaon 40 rajapyykistä löydettiin 6. Loput rajapyykit ovat todennäköisesti tuhoutuneet tai peittyneet.

Kallioon hakattu kuvio

Kenttätöiden päätyttyä 8.10.2013 Johanna Pakola toimitti Metsähallitukselle valokuvan kallioon piirretystä 8-haaraisesta kompassikuvioista 6 tuuman patterin kallion huipulla. Kuviota ei havaittu inventoinnissa.